

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY

**FAKTOR KULTURNÍCH PREFERENCÍ DĚTÍ
PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU VE VÝSLEDČÍCH KRESEBNÉHO
TESTU GOODENOUGHOVÉ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Bc. Jana Picková

Předškolní a mimoškolní pedagogika - Učitelství pro MŠ

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Jan Slavík CSc.

Plzeň, 2017

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta pedagogická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jana PICKOVÁ**
Osobní číslo: **P14B0140K**
Studijní program: **B7531 Předškolní a mimoškolní pedagogika**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Název tématu: **Faktor kulturních preferencí dětí předškolního věku ve
výsledcích kresebného testu Goodenoughové**
Zadávací katedra: **Katedra výtvarné kultury**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka na základě typového členění předškolních dětí do skupin podle preferencí výtvarného stylu umělecké kresby mužské figury vyhodnotí úspěšnost v testu Goodenoughové kresby pána a interpretuje míru statistické i kvalitativní souvislosti mezi těmito proměnnými. Součástí práce bude kvalitativní analýza souvislostí mezi výtvarnou preferencí a vlastním stylem tvorby u vybraných dětí. Výzkumný vzorek bude sestávat z cca 60-ti dětí stejného věku.

Rozsah grafických prací: **vyplyne ze zprac. KP**
Rozsah kvalifikační práce: **25 - 30 stran textu formátu A4**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

- BEDNÁŘOVÁ, J. A ŠMARDOVÁ, V.:** Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2006. 80 s. ISBN 978-80-251-0977-9
- BEDNÁŘOVÁ, J. A ŠMARDOVÁ, V.:** Diagnostika dítěte předškolního věku. 1. vyd. Brno: Edika, 2015. 217s. ISBN 978-80-266-0658-1
- DAVIDO, R.:** Kresba jako nástroj poznání dítěte. 1.vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-449-4
- FICHNOVÁ, K. A SZOBIOVÁ, E.:** Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí dětí. Praha: Portál 2007, 130 s. ISBN 978-80-7367-323-9
- MATEJCEK, Z.:** Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte. Praha: Grada 2005, 182 s. ISBN 80-247-0870-1
- MLČÁK, Z.** Diagnostické využití dětské kresby v práci učitele. Ostrava: Scholaforum, 1996. ISBN 80-86058-05-0.
- LIPNICKÁ, M.:** Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní. Praha: Portál 2007, 62 s. ISBN 978-80-7367-244-7
- LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D.:** Vývojová psychologie. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X
- SLAVÍK, J. :** Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefletiky. Praha : 2001. ISBN 80-7290-066-8.
- UŽDIL, J. :** Čáry, klikyháky, paňáci a auta : výtvarný projev a psychický život dítěte. 5. přeprac. a dopl. vyd. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.

Vedoucí bakalářské práce: **Doc. PaedDr. Jan Slavík, CSc.**
Katedra výtvarné kultury

Datum zadání bakalářské práce: **19. prosince 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. června 2017**

RNDr. Miroslav Ramša, Ph.D.
děkan

PhDr. Vladimíra Zikmundová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 19. prosince 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 10. dubna 2017

.....
Bc. Jana Pícková

PODĚKOVÁNÍ

Poděkování patří nynějšímu vedoucímu práce panu Doc. PaedDr. Janu Slavíkovi CSc. a také předchozí vedoucí této bakalářské práce, paní Ph.Dr. Vladimíře Zikmundové Ph.D., kterým bych chtěla poděkovat za jejich věcné připomínky, za vstřícnost a za poskytování cenných rad, jež mě motivovaly k vytvoření mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat partnerovi a rodině, kteří mě podporují při studiu.

ABSTRAKT

Záměrem této práce je vyhodnotit úspěšnost dětí předškolního věku v testu Goodenoughové kresby pána, a to na základě typového členění předškolních dětí do skupin podle preferencí výtvarného stylu umělecké kresby mužské figury.

Součástí práce je rozřazení dětí do pořadí podle výsledků testu podle Goodenoughové. Rozdělení dětí do skupin podle preferencí stylu a spočítání a interpretování statistiky na míru korelace mezi oběma skupinami.

Klíčová slova

Kresebné testy postavy, lidská postava, Goodenoughová, kulturní preference, stylizace, stylizační schéma

ABSTRACT

The aim of this work is to evaluate the success of preschool children in the Goodenough Draw-a-Man Test based on the type of preschool children, dividing them into groups according to the preferences of Fine art drawing of male figures.

The work is classify the children in order of their results in the Goodenough Test. Distribution of children into groups will be according to the preferences of the style and counting, and interpreting statistics on the degree of correlation between the two groups.

Keywords

Drawing tests character, human figure, Goodenough, cultural preferences, styling, styling scheme

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Ad. – a další

Např. – například

Tj. – to jest

Tzv. – to znamená

Viz. – vizte

OBSAH

OBSAH	7
ÚVOD	9
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 DĚTSKÁ KRESBA	11
1.1 HISTORICKÝ NÁHLED NA KRESBU	11
1.2 ÚROVEŇ KRESBY	13
1.2.1 VÝVOJ KRESBY U PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE	13
Období 0 - 1 roku	13
Období 1. – 2. roku dítěte.....	14
Období 3. – 6. roku dítěte.....	15
1.2.2 MATERIÁLY A NÁSTROJE VYUŽÍVANÉ KE KRESBĚ	17
1.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝVOJ DĚTSKÉ KRESBY	20
1.4 GRAFOMOTORIKA A HYGIENA PSANÍ	21
1.5 SYMBOLIKA DĚTSKÉ KRESBY	24
1.5.1 NEJBĚŽNĚJŠÍ MOTIVY	25
1.5.2 SYMBOLIKA BAREV.....	26
2 ZNÁZORNĚNÍ LIDSKÉ POSTAVY.....	29
2.1 LIDSKÁ POSTAVA.....	29
2.2 ZOBRAZENÍ HLAVY A TĚLA	30
3 TYPY TESTŮ KRESBY POSTAVY	32
3.1 TEST KRESBY PÁNA.....	32
3.2 TEST KRESBY DÁMY	32
3.3 POSTAVA – POSTAVA V DEŠTI.....	33
3.4 TEST KRESBY RODINY	33
3.5 TEST KRESBY KAŽDÉHO ČLENA RODINY	34
3.6 TEST KRESBY ZAČAROVANÉ RODINY	35
3.7 KRESBA POSTAVY OPAČNÉHO POHLAVÍ	35
4 VÝTVARNÉ UMĚNÍ A DĚTSKÝ PROJEV	36
5 STYL	38
5.1 SHODY A ROZDÍLY	38
5.2 STYLIZACE	40
II. EMPIRICKO-VÝZKUMNÁ ČÁST	42
1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE	42
1.1 CÍL BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	42
1.2 HYPOTÉZA.....	43
2 KRESEBNÝ TEST „PÁNA“	44
2.1 POPIS KRESEBNÉHO TESTU	45
2.2 SKÓROVÁNÍ KRESEBNÉHO TESTU	45
2.3 ADMINISTRACE ZADANÉHO KRESEBNÉHO TESTU.....	47
2.4 HODNOCENÍ KRESEBNÉHO TESTU	47
3 KULTURNÍ PREFERENCE VÝTVARNÉHO STYLU.....	48
3.1 ZVOLENÁ ŘADA UMĚLECKÝCH KRESEB.....	49
3.2 ADMINISTRACE ZADÁNÍ A ZAZNAMENÁNÍ VÝBĚRU KRESEB	52
4 VÝZKUMNÝ VZOREK A POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU	53
4.1 VÝZKUMNÝ VZOREK	53
4.2 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU	53

5 METODIKA ZKOUMÁNÍ	54
6 VÝSLEDKY ZKOUMÁNÍ	56
6.1 MÍRA STYLIZACE.....	56
6.2 DETAILS UMĚLECKÝCH KRESEB	64
7 DISKUZE	68
ZÁVĚR	73
SEZNAM TABULEK.....	76
SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ.....	77
SOUBOR KRESEB	79
PŘÍLOHY	I
PŘÍLOHA 1.....	I
SOUBOR DESETI VYBRANÝCH UMĚLECKÝCH KRESEB	I
PŘÍLOHA 2.....	XI
TABULKY Č. 1 A TABULKA Č. 2	XI
PŘÍLOHA 3.....	XV
SOUBOR DĚTSKÝCH KRESEB „PÁNA“.....	XV

ÚVOD

Mezi jednu z oblíbených dětských činností v předškolním období patří kreslení. Děti tohoto věku kreslí vše, co je v jejich okolí osloví a zaujme. Pokud se jedná o kresbu v mateřské škole, jsou děti zčásti ovlivňovány nejen rodiči, ale i svými učitelkami. V dnešní době, kdy se okolo nás vyskytuje mnoho různých uměleckých podnětů je ale otázkou, zda se děti nechávají ovlivnit jen běžnými faktory ze svého okolí, jako jsou klasické kresby rodičů, nebo kresby blízkých, ilustracemi či filmovými postavami, anebo vnímají již i další podněty. Mezi další podněty by se mohla řadit umělecká díla s postavami málo stylizovanými, renesančního typu a díla ne příliš podobná „klasické“ lidské postavě, díla vysoce stylizovaná. Nebo hraje roli jen jejich fantazie. Každé dítě vnímá umělecké dílo svým specifickým pohledem. Pokusím se ve své práci zjistit, zda existuje jistý vztah mezi preferencí stylu uměleckých děl a výsledkem testu kresby „pána“ podle testu Goodenoughové.

Kresba lidské postavy patří mezi jednu ze základních diagnostických metod, je ovšem otázkou, zda je tato metoda v dnešní době ještě tou správnou k použití diagnostiky a zda již nedochází k rozpolcení v momentě, kdy má dítě pouze jiný pohled na svět a to svůj pohled „malého umělce“.

Jak uvádějí Klusák a Slavík¹, „máme na mysli otázku, zda povahu a obsah kresby v dětském věku smíme přisuzovat povýtce rozumovému vývoji chápanému víceméně nezávisle na kulturním kontextu, a tedy i odděleně od výtvarného posuzování, jak předpokládá psychometrie. Nebo se „čistě“ rozumová a výtvarná stránka kresby dají od sebe oddělit? Z praktického hlediska: soudí dětskou kresbu profesionální psycholog jako projev určité míry inteligence, aniž by se radil s výtvarníkem. Anebo z druhé strany: do jaké míry má na psychometricky posuzovanou kvalitu dětské kresby vliv to pojetí výtvarné výchovy, kterému je dítě v předškolním a školním věku vystaveno?“²

Kresba je jednou z nejběžnějších možností dítěte, jak se svobodně projevit. Kresebný projev dítěte vypovídá o rozvoji jemné motoriky a o rozvoji vnímání daného dítěte, a to hlavně v období předškolního věku. V běžných kresebných testech, jež jsou často využívány jak psychology tak nezřídka i učiteli, je možné vyzískat podle doložených studií mnoho informací, je potřeba se vždy zaměřit na to, jak hluboce se prolínají výtvarná stránka autora s jeho rozumovou stránkou, zda se vzájemně ovlivňují.

¹ SLAVÍK, Jan, KLUSÁK, Miroslav. „Nakresli pána, jak nejlíp umíš.“ Kresebný test F. L. Goodenoughové v horizontu současné výtvarné výchovy). *Výtvarná výchova*, 42, 2002, 3, s. 13-17.

² SLAVÍK, Jan, KLUSÁK, Miroslav. „Nakresli pána, jak nejlíp umíš.“ Kresebný test F. L. Goodenoughové v horizontu současné výtvarné výchovy). *Výtvarná výchova*, 42, 2002, 3, s. 13-17.

Pro dítě je kreslení přirozenou činností, kdy má možnost se projevit jeho osobnost. Kresba patří nejen k jedné z diagnostických metod, ale též díky ní lze podpořit vývoj dítěte. Dále ji je možné využít jako jednu z relaxačních technik, či ke komunikaci s druhým.

I. TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část obsahuje informace ke kresbě samotné, jak z historického náhledu, tak i informace o dětské kresbě, o tom, co vše ji může ovlivnit a nějakým způsobem na ni působit.

1 DĚTSKÁ KRESBA

Různorodé podoby umění nás podle Vondrové³ ovlivňují již od útlého věku. V ten moment, kdy začneme vnímat svět kolem sebe. Při cestě do mateřské školy, při návštěvě různých institucí nebo jen při běžné procházce přírodou se můžeme setkat s různými uměleckými díly nebo také kýchli. Je na místě, abychom se snažili děti seznamovat s díly uměleckými a hodnotnými. Dnes mají rodiče mnoho možností, jak podpořit tvůrčí vlohly svého dítěte, inspirují se mnohdy ještě neznámými umělci, co používají neobvyklé materiály, navštěvují galerie, nebo je mohou přihlásit do výtvarných kroužků, kde se děti setkávají s rozmanitými styly výtvarného umění a díky profesionálnímu přístupu se učí pracovat s barvou, tvárnou hmotou a liniemi. Mají možnost vyzkoušet si různé techniky a práci se zvláštními materiály. Přímým i nepřímým vizuálním kontaktem se svým okolím se v dítěti postupně vyvíjí vztah k umění. Díky své spontánnosti je jeho projev plný emotivních projevů, nemá strach z experimentu. Kresbný projev se řadí mezi prvotní, na nějž se naváže malba a následuje prostor.⁴

Dětská kresba vypovídá podle Cognet o touhách i obavách či úzkostech dítěte. „Je to svobodná tvorba, kterou dítě často věnuje dospělému jako část sebe samého.“⁵ Ve chvíli vzniku, je dílo dítěte jedinečné.

1.1 HISTORICKÝ NÁHLED NA KRESBU

Kresba samotná se začala objevovat v době paleolitu, kdy zobrazoval tehdejší člověk nejčastěji různé lidské postavy či zvířata. Kresbné projevy se objevovaly především v jeskyních, důkazem jsou dodnes známé oblasti frankokantaberské – Altamira a Lascaux. Z dochovaných nálezů není patrné, zda šlo o výtvořly dětí či dospělých.

³ VONDROVÁ, Petra. *Výtvarné techniky pro děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.

⁴ VONDROVÁ, Petra. *Výtvarné techniky pro děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.

⁵ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 11.

Podle knihy Svět umění⁶ vznikaly obrazy s přesnými obrysy a danou plochu poté tehdejší neznámí autoři vytečkovali, vyzdobili či vybarvili. Kresby a malby vznikaly za účelem ochrany tlup, tudíž měly spíše, než umělecký ráz, charakter náboženský. Postupně člověk díky novým znalostem dokázal vylepšovat své umělecké techniky. Výtvarné znalosti následně předával svým potomkům.

V době neolitu se přesunuly některé kresby již i pod otevřené nebe, důkazem jsou malby na skalních převisích. Později se v období neolitu soustřeďovali tehdejší obyvatelé na výzdoby staveb a hrobů či svatyní.⁷

Vychovatelství a tvorba umělecká se střetávaly v průběhu dějin nesčetněkrát. Působením náboženské a společenské ideje dané doby vznikala postupně umělecká díla setrvávající některá ještě dodnes. „Faraó, římský císař stejně jako středověká světská a církevní nobilita dávali stavět chrámy, tesat sochy a pokrývat zdi malbami, jen aby zdůraznili společenské principy, které jim dovoľovaly neomezeně vládnout... Taková „výchova“ měla za cíl politický diktát či církevní dogmata.“⁸

V pozdější době se setkáváme se základy s pochopením pro výchovu, které dítě dostane v raném věku, ty se podle Vondrové mohou stát odrazovým můstkem pro jeho další vztah k umění a estetice.⁹ Nejběžnějším způsobem, jak dítě provést uměním je hra. „Již J.A. Komenský dovedl dokonale ospravedlnit dětské spontánní čarání, věděl, jakou radost dovede dítěti způsobit a nakolik rozvoj výtvarného projevu souvisí s poznáním světa, byť se děje „ze hry a z kratochvíle“.¹⁰

Vědecký zájem o dětskou kresbu se podle Uždila¹¹ datuje zhruba ke konci 2. poloviny 19. století, kdy někteří pedagogové jako E.Keyová, J. Deset či O. Hostinský postupně potvrzovali teze o souvislostech emocionálního projevu a smyslové činnosti.¹²

Roku 1887 byla vydána první moderní monografie o dětské kresbě, autorem byl Ital Corrado Ricci, jak uvádí Davido „pro dítě v jeho kresebném vývoji je člověk prvním a vždy klíčovým tématem.“¹³

V dnešní době se setkáváme s mnoha obory, kde se lze dětskou kresbou zaobírat, ať se to týká psychologů, pedagogů, umělců nebo jen radostného projevu někoho z blízkých,

⁶ Svět umění. 1. vyd. Praha: Euromedia Group k.s., 2002.

⁷ Svět umění. 1. vyd. Praha: Euromedia Group k.s., 2002.

⁸ UŽDIL, Jaromír, ZHOŘ, Igor. *Výtvarné umění ve výchově mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 5.

⁹ VONDROVÁ, Petra. *Výtvarné techniky pro děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.

¹⁰ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 9.

¹¹ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

¹² UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

¹³ DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 13.

když je kresbou dítěte obdarován. Je zapotřebí vnímat kresbu samotnou a ne ji poupravovat, či do ní jiným způsobem zasahovat. Mít povědomí o tom, že každý výtvar je originální a na pozadí stojí duševní projev daného dítěte.¹⁴

1.2 ÚROVEŇ KRESBY

V této kapitole se zabýváme vývojem kresby u předškolního dítěte v období do jednoho roku života dítěte, poté v období od roka do dvou let a poté v době docházky do mateřské školy v období od tří do šesti let věku dítěte. Dále o materiálech a nástrojích, které jsou ke kresbě využívány.

1.2.1 VÝVOJ KRESBY U PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE

Vývoj kresby je často podle Bednářové a Šmardové¹⁵ srovnáván s vývojem řeči. Bezsmyslné opakování hlásek a slabik je přirovnáváno k bezsmyslnému čarání. Neustálé opakování kresebných pokusů je připodobňováno k běžnému dětskému broukání. Podobnost vidí autorky i v utváření a využívání schémat jak po jazykové, tak i po výtvarné stránce. Často bývají ve vývoji v kresbě či řeči mezi vrstevníky znatelné rozdíly.¹⁶

Období 0 - 1 roku

Kresebný projev každého dítěte se vyvíjí jinak. Není dáno, jak uvádí Davido¹⁷, že neobratný kresebný projev dítěte musí být nutně znakem jeho duševní nezralosti. Kresebné projevy dětí postupně procházejí různými stádii, jež v úzké souvislosti doprovází i vývoj intelektu dítěte.

Běžným kresebným projevem dítěte před jeho dovršeným rokem věku jsou „skvrny“. Bohužel, jak je již známo, málokterý rodič dá dítěti v tomto období možnost se výtvarně projevit. Je otázkou proč se tomu tak děje. Zda žijí v domnění, že dítě není schopno kresebného projevu, nebo se obávají neblahých důsledků jejich tvorby.¹⁸ Jedná se často o prvotní výtvary, kdy mají děti v tomto věku radost z rozlité kaše, kdy se snaží „něco“ vytvořit, nebo si jen hrají ve vyschlé louži.

¹⁴ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přeprac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

¹⁵ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Rozvoj grafomotoriky*. 1.vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2006.

¹⁶ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Rozvoj grafomotoriky*. 1.vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2006.

¹⁷ DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001.

¹⁸ DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001.

Období 1. – 2. roku dítěte

V prvním roce života se dle Uždila¹⁹ objevují u dítěte spíše radostné projevy týkající se vzniku samotné čáry a ne radost z výsledného předmětu zobrazení. Dítě využívá všech možných dostupných prostředků k zanechání prvních kresebných stop. Zpočátku si dítě své první stopy nespojuje povětšinou s věcným významem, ale přesto díky nim projevuje dítě radost. Následně se zvyšujícím se věkem pro nás ale „pohybový činitel“ úplně neztrácí význam, nadále nás zajímá, jak dílo vznikalo, jakým tempem, či za jak dlouhou dobu.²⁰

V tomto období „čmáranic“ lze mnohé odhalit. Dítě nevnímá hodnotu kresby samotné, ale pouze neobratnými pohyby zanechává stopu, která je necílená a tvořená všemi směry bez zvednutí nástroje kreslení.

Po období „čmáranic“ přichází období „čáranic“. Období do přibližně jednoho roku, které není údajně ovlivňováno intelektovými faktory. V období čmáranic se již dá u dítěte pozorovat jakýsi záměr, dítě se snaží lépe držet tužku, pokouší se o nápodobu dospělých. Již zde můžeme hovořit o spojení s vývojem intelektu dítěte.²¹

„Rodiče učí mluvit své dítě tím, že hledají ve žvatlání a opakování slabik slova, záměr, bude i partner kreslíře v nezáměrném čmáraní nacházet vyobrazení věcí.“²² Díky pochvale pozorovatele a následné identifikaci náhodného zobrazení se bude dítě snažit několikrát tento výtvar zopakovat, nejprve se jedná o tzv. „nahodilý realismus“, ovšem každý opakovaný pokus nemusí být zdařilý, ten je nazýván „nepovedený realismus“. Díky těmto následným opakováním a zdařilým či nezdařilým pokusům daného dítěte dochází k dalším novým objevům interpretacím.²³

Při svém tvoření děti často odbočí od svého původního záměru, někdy práci nedokončí, nebo se k ní později vrátí či ji v závěru náhodně pojmenují na základě momentální myšlenky či na základě nějaké podobnosti. Podle Davido²⁴ k tomuto „nezdařilému realismu“ dochází přibližně v období mezi 2. a 3. rokem života dítěte.²⁵

Pokud má dvouleté dítě možnost dobře uchopit nástroj kreslení, ohání se paží tak, že centrum „grafického pohybu“ je v ramenním kloubu. Podle toho také čáry vypadají: „Jejich sklon a prohnutí prozrazují, kývavý pohyb, který by se dal zrcadlově doplnit v ovál. Po čase

¹⁹ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

²⁰ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

²¹ DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001.

²² COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. s. 13.

²³ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011.

²⁴ DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001.

²⁵ DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001.

se uplatní i ramenní a zápěstní kloub, čáry se otáčejí v menším oblouku, vznikají hustá „klubka“, objevují se i jednotlivé úsečky, většinou ještě sledující otáčivý pohyb ruky, čáry vedené „přes tělo“ jsou méně časté.“ Častokrát vede krouživý pohyb ke vzniku „oválu“, později dle Uždila²⁶ vzniká druhá základní forma tzv. „kříž“, kdy dítě začíná cíleně měnit směr čáry. Pokud dítě zvládne nakreslit dvě na sobě nezávislé čáry, jež vytvářejí čtyři úhly blízké pravému úhlu, bude brzy umět nakreslit další věci.

„Krouživý pohyb je také prvotní předzvěstí k „nekonečné“ vláčné čáře i k obrazcům blízkým trojúhelníku nebo čtverci. Oba mívají zakulacené rohy.“ Podle toho také vypadají první obrázky domu. Čáranice mohou mít různou podobu, je možné pozorovat krátké údery, body či klikatá klubka nebo spirály. Jsou prvotní předzvěstí opravdového kreslení.²⁷

Období 3. – 6. roku dítěte

V předškolním období se děti projevují spontánně, emotivně, bezprostředně, kresby bývají obsahově dosti konkrétní, primitivní a reálně pojaté, obsahují znaky poetičnosti a hlavně dětskosti. Dítě v tomto věku nedokáže vnímat nic izolovaně.

V období od tří let, kdy děti zpravidla nastupují do mateřské školy, se dětem nevěnují již jen rodiče, ale začínají na ně působit i učitelky mateřské školy. Ty by měly mít teoretické znalosti nejen z psychologie dítěte, ale také z fyziologie dítěte. Díky těmto znalostem by měla být učitelka schopná vidět zajímavé souvislosti, jež běžně dospělý člověk nepostřehne. Dospělý člověk by měl být schopný se vžít do role pozorovatele a pokusit se vnímat kresbu očima dítěte, vyslechnout ho a naslouchat tomu, co se mu snaží dítě sdělit. Je však běžné, že si dospělý člověk nedokáže připustit myšlenku dítěte a snaží se mu vnutit svůj pohled na dílo. „Dítě ještě nemá kreslířský vztah k modelu. Proto je důležitý komplexní smyslový styk se skutečností, jen zrakový vjem nemůže být pro kresbu dostačující.“

Kresby tohoto období mají své charakteristické znaky, znaky „naivního realismu“. Ten se odlišuje podle Razákové²⁸ od tzv. „vizuálního realismu.“ Nejdůležitějším znakem je vyjádření své vlastní představy o světě, dítě zatím přímo nezachycuje vjem skutečnosti. Velmi často dospělí označují tyto projevy kreseb za nedostatky, ale jde prozatím pouze o jeden z prvních stupínků vzestupné vývojové křivky. Dítě se snaží zachytit ve své kresbě prvotně podstatné znaky, jež podle něj zachycovaný předmět obsahuje.

²⁶ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přeprac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

²⁷ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přeprac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

²⁸ RAZÁKOVÁ, Dagmar. *Kreslíme, malujeme, modelujeme*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974.

Mezi nejčastější znaky dětských kreseb patří **transparentnost, střídání pozorovacích hledisek, deformace, výtvarné vyprávění, přenášení znaků, automatismus, překrývání, kolorita, sklápění.**

Při transparentnosti neboli překrývání se snaží dítě nakreslit či zachytit jím vnímané důležité předměty, jež nejsou díky neprůhlednosti předního předmětu vidět.

Když dítě zaznamenává v kresbě jeden předmět z více pohledů, jedná se o střídání pozorovacích hledisek. Například pokud zachytí postavu člověka z profilu a obličej zepředu.

Pokud pozorujeme například disproporce u nakreslených postav, má většinou tato část těla významnou funkci. Dochází tedy k určitým deformacím, ale dítě má v tuto chvíli potřebu na danou část těla upozornit.

„Výtvarné vyprávění využívají děti hlavně při ilustračním kreslení a při kreslení vlastního záměru, kdy dítě na jednom papíře zobrazuje dvě a více situací, které spolu nějakým způsobem souvisí.“²⁹ U toho ztvárnění vyprávění je potřeba slovní doprovod autora.

Pokud u dítěte dochází k přenosu znaků z jedné představy na druhou, nedokáže tedy ještě izolovat představu. „Dochází k tomu, pokud dítě nemá dostatečně jasnou představu zobrazovaného, anebo jeli ovlivněno předcházející kresbou jiného tématu, představy potom splynou ovšem jen v některých částech, ne v celku.“³⁰

U koloritu dětských prací dochází často až k automatickému využívání barev. Kdy slunce je vždy žluté, tráva zelená, nebe modré, srdce červené. Dochází k tomu, že si dítě zároveň s předmětem vybaví i danou barvu.

Automatismus se vyskytuje často v dětských kresbách, jde o opakované mechanické ztvárnění toho samého předmětu či postavy. Je možné sledovat tento znak i u dětí starších.

Při překrývání se dítě snaží zachovat tvar dané věci a nechce do daného tvaru zasáhnout, proto předměty nepřekrývá a nakreslí každý předmět či postavu zvlášť a celistvě.

Sklápění se objevuje v kresbě ve chvíli, kdy se dítě snaží nějakým způsobem zachytit perspektivu. Postavy a předměty bývají disproporční a je složité rozpoznat, co je horizontální a co vertikální. Autor zaznamenává spíše osobní autorův svět než svět vnější. Pokud je zde snaha o zachycení vnějšího světa, stává se dílo spíše fantazijním výtvozem, jak píše Davido.³¹

U tříletých dětí dochází při prvním kontaktu s kresebným nástrojem většinou jen ke kratšímu kontaktu. Po chvíli děti láká s náčinním činnost jiná, jako například kreslit jinam než

²⁹ RAZÁKOVÁ, Dagmar. *Kreslíme, malujeme, modelujeme*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963, s. 9.

³⁰ RAZÁKOVÁ, Dagmar. *Kreslíme, malujeme, modelujeme*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963, s. 14.

³¹ DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001.

na papír, pošťouchnout kamaráda, kousat do tužky, či ji někam zahodit. To však patří k běžnému vývoji dítěte v tomto věku.

První grafické podoby člověka jsou podle Uždila³² založeny hlavně na dotekových pocitových a pohybových zkušenostech dítěte než na optických vjemech. Zrak zde zpočátku není podstatný, časem se jeho úloha zvyšuje, jak uvádí Uždil.³³

David³⁴ uvádí, že v tomto stadiu „**hlavonožců**“, univerzálních postav, začíná dítě kreslení zvládat a dává obrázkům již určitý obsah. Tímto způsobem zaznamenávají postavy děti tříleté až pětileté. „Hlavonožec“ je kruh, který znázorňuje hlavu. K němu jsou většinou přiřazené dvě čáry a více, jež znázorňují nohy a ruce. Postupem času se objevuje více detailů v podobě do široka otevřených očí, úst, nosu, uší, pupíku, vlasů.

Časem začne dítě kreslit i trup, jež může být zpočátku zobrazován menší než samotná hlava. Ale časem se proporce kreslené postavy upraví. Tělo může být poté nahrazováno i oblečením.

Lze shrnout kresbu dítěte jako pomocný nástroj jeho jazyka. To, co se nám snaží říci, nedokáže napsat, ale dokáže se vyjádřit svým grafickým osobitým projevem, v němž se zaměřuje na obsah kresby, a doprovází ho svým komentářem. I když někdy může podobný obsah interpretovat různě.³⁵

1.2.2 MATERIÁLY A NÁSTROJE VYUŽÍVANÉ KE KRESBĚ

Obecně je kresba považována za jeden z nejstarších výtvarných projevů člověka. Od prvotních stop v hlíně se člověk přesunul ke kresbě dalšími přírodními materiály, jako jsou uhlíky z ohnišť nebo hlínky. V dnešní době je za kresbu považováno lineární ztvárnění daného tématu, kde jako druhá výrazová složka kresby působí podklad. Ke kresebnému testu lidské postavy jsou nejideálnější měkké kresebné materiály jako tužka číslo 1 nebo číslo 2 a list bílého papíru formátu A4. Tato kresba lidské postavy je sama o sobě „z pohledu výtvarníka dosti schématická, původně bylo jednou z důležitých podmínek to, aby výsledek pokud možno nebyl závislý na výtvarných dispozicích posuzovatele,“ jak uvádějí Slavík a Klusák.³⁶

³² UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přeprac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

³³ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přeprac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

³⁴ DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001.

³⁵ DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001.

³⁶ SLAVÍK, Jan, KLUSÁK, Miroslav. „Nakresli pána, jak nejlíp umíš.“ Kresebný test F. L. Goodenoughové v horizontu současné výtvarné výchovy). *Výtvarná výchova*, 42, 2002, 3, s. 13-17.

Kreslířské techniky dělíme na mokré a suché, podle způsobu nanášení kresebné stopy na podklad. Nejběžněji je používán jako podklad papír. Mnohdy však děti využívají vše, co mají ve své blízkosti.

Malé děti využívají v nejuťlejším věku jen svůj prst namočený v kaši, zaujme je vše, co zanechá stopu, líbí se jim možnost vytvořit něco nového z toho, co už jim bylo předloženo v „surovém stavu“.

Obecně, jak píše Uždil³⁷, „platí zásada, že právě nejmenší děti mají ke kreslení používat měkké a poddajné materiály.“³⁸ Nejvhodnějším materiálem je silný rouček jako voskové pastely, takový rouček umožňuje dítěti vést čáru, ale i vykryt plochu, podle momentální nálady dítěte. Je ideální, aby tento rouček byl nelámavý a aby nezanechával jen barevně matnou stopu. Právě pro kreslení neplatí bez výhrad obecné pravidlo, někdy lze užít i dřívko, kterým může dítě rozvádět kaluž barvy nebo rákosové pero. Za nevhodné se u malých dětí považuje kovové pero v násadce. Mezi moderní kresebný nástroj, ale ne příliš vhodné bychom mohli zařadit propisovací tužku a v některých případech fixy.³⁹

Tuha

Mezi nejstarší využívané materiály řadíme tuhu, která je v dnešní podobě známá od 18. století. Předchůdcem dnešní tuhy bývala přírodní tuha, ze které se odřezávaly hranolky, uvedené hranolky byly křehké a začaly být obalovány různými obaly a držadly, později pojmenované jako „tužka“.

Později se začaly tužky odlišovat i svou tvrdostí podle stupnice 1-5, čím je číslo nižší, tím je tužka měkkší. Tuha zanechává měkkou stopu, podle přítlaku lze změnit sílu a hustotu zanechané stopy.⁴⁰

Uhel

Vzniká spalováním větviček měkkého dřeva, jako je například dřevo lipové, bez přístupu vzduchu, nebo lisováním uhlí do tyčinek různé síly. Podle použité suroviny se odlišuje různá tvrdost uhlí. Stopa, kterou uhel zanechává je jemná, až hebká, lze ji snadno rozmazat. Je potřeba ji fixovat, abychom požadovanou stopu zachovali. Ideální je pro kresbu uhlím použít větší formát papíru, kde je možné uplatnit pohyb celé paže.

³⁷ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 109.

³⁸ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 109.

³⁹ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

⁴⁰ BARTKO, Ondřej, BRADOVÁ, Zuzana, KOCŮRKOVÁ, Jana. *Výtvarná výchova*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

Rudka

Mívá červenohnědou barvu a vzniká lisováním železité hlínky. Stopa rudky bývá tvrdšího vzhledu, pokud použijeme papír hrubší, nabýváme dojmu měkkého vzhledu zanechané stopy. Není potřeba ho fixovat.

Pastel

Vzniká pomocí lisování různých odstínů práškových barev. Rozlišujeme Stely mastné a suché. Je k dostání v různých podobách, k podobě tužek, v podobě barevných tyčinek, suchý pastel bývá většinou obalen papírem.

Voskový pastel není potřeba fixovat, zanechává mastnou stopu výrazného charakteru, je využíván k různým dekorativním účelům. Není nutné jej fixovat.

Křídový pastel dává matnou a měkkou stopu s tlumenějším tónem. Je možné ho rozmazat, proto je výhodné stopu danou křídovým pastelem fixovat.

Tuš

Vzniká smícháním olejových sazí a šelakového mýdla. Zpravidla se nejčastěji využívala tuš černá, v dnešní době máme již dostupné i barevné tuše vznikající z barviv organického původu. Častěji jsou používány barevné inkousty vznikající z anilínových barviv v destilované vodě s přidáním konzervačních prostředků.

Fix

„Jsou plstěné tužky, zasazené do obalu z plastické látky, plst je napuštěna nevysychavou tekutinou různého zbarvení.“⁴¹ Nevýhodou fixu je stále stejně silná stopa. Díky tomu není autorovi umožněno se citlivěji při vlastní tvorbě projevit. Naopak k pozitivum řadíme jeho rychlé zasychání a jasná barevnost.

Nástroje

Mezi nejběžněji využívané nástroje pro tvorbu s mokřými materiály bychom mohli zařadit dřívko, štětce, pera, rákos, brko, korek, kousek plsti, cokoliv, co zanechá námi požadovanou stopu a to, co je pro náš účel při práci s dětmi zrovna vhodné.

⁴¹ BARTKO, Ondřej, BRADOVÁ, Zuzana, KOCŮRKOVÁ, Jana. *Výtvarná výchova*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 28-29.

1.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝVOJ DĚTSKÉ KRESBY

„Chce-li psychologie – představitelka vědy, zkoumat dětskou kresbu, musí se vyrovnat s tím, že zároveň vstupuje do prostoru umění, jeho kritiky a teorií. Je to i příběh o umění, protože dětská kresba jako kulturní fenomén nabývá své role a hodnoty pouze v určitém referenčním rámci, z něhož lze jeho kresbu vyložit. A tímto rámcem je umění, resp. výtvarná kultura.“⁴² Skrz svůj kresebný projev se dítě stává účastníkem výtvarné kultury, je ovlivněno „historickými vlivy i zvláštními pravidly,“ se kterými se aktivně vypořádává.⁴³

Bednářová a Šmardová⁴⁴ uvádí ve své publikaci jako „hlavní faktory, jež ovlivňují dětskou kresbu: mentální vyspělost dítěte, motorika, laterálita, zrakové vnímání, paměť, schopnost představivosti a reprodukce, pozornost.“⁴⁵

Mentální vyspělost

Kresba neodpovídá u každého dítěte jeho intelektu, pokud tomu tak není, je zapotřebí hledat příčinu. Ovšem grafický projev mentálně retardovaného jedince je na rozdíl od vrstevníků pod úrovní.

Motorika

Vývoj motorických pohybových schopností se projevuje určitou posloupností a propojeností hrubé a jemné motoriky, motoriky mluvidel a motoriky očních pohybů. K tomu, aby dítě bylo schopno kreslit a dále i psát je potřeba koordinace ruky a oka, tzv. vizuomotorická koordinace. Pokud je dítě jakkoliv nevyzrálé nebo handicapované, odráží se to následně v jeho tvorbě.⁴⁶

Laterálita

⁴² KLUSÁK, Miroslav, SLAVÍK, Jan. Kresba postavy pána – její vývoj v mladším školním věku. In MILOVSKÝ, M., ČERMÁK, I., CHRZ, V. *Umění ve vědě a věda v umění. Metodologické imaginace*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 187-208.

⁴³ KLUSÁK, Miroslav, SLAVÍK, Jan. Kresba postavy pána – její vývoj v mladším školním věku. In MILOVSKÝ, M., ČERMÁK, I., CHRZ, V. *Umění ve vědě a věda v umění. Metodologické imaginace*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010.

⁴⁴ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Rozvoj grafomotoriky*. 1.vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2006, s. 14-15.

⁴⁵ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Rozvoj grafomotoriky*. 1.vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2006, s. 14-15.

⁴⁶ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Rozvoj grafomotoriky*. 1.vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2006.

„Lateralizace je odrazem dominance jedné z mozkových hemisfér.“⁴⁷ V momentě, kdy dítě začne preferovat jednu z končetin, provádí přesněji určité činnosti, provádí je též rychleji a s menší únavou. V dominantní končetině postupem času získá dítě větší cit. Je zapotřebí, aby si jak rodiče, tak i učitelky všímali, kterou ruku dítě upřednostňuje, ale také je nutné sledovat upřednostňování dalších párových orgánů, jako jsou oči a uši. Přednostní preference té samé ruky a oka se nazývá souhlasná lateralita.⁴⁸

Zrakové vnímání

Zrakové vnímání je také při kreslení a psaní nepostradatelné. A to jeho čtyři kvality: zraková analýza, syntéza, diferenciacce a paměť. Jde především o schopnost rozložit celek na části, vidět detaily, rozdíly, shody, ale též se jedná o to, abychom z částí složili celek, zapamatovali jsme si, co jsme viděli.

Paměť, schopnost představivosti a reprodukce, pozornost

„Věnování pozornosti je předpokladem vnímání. To, co vnímáme, uložíme do paměti. Tyto vjemy můžeme oživit. Dokážeme si vybavit v budoucnu předmět, který již známe a máme s ním vlastní zkušenost. Paměť nám umožňuje vyvolávat představu a znázornit ji po svém.“⁴⁹

Všechny tyto faktory jsou považovány za vnitřní faktory ovlivňující kresbu dítěte. Mohli bychom ale uvést i faktory vnější, mezi něž bychom mohli prostředím, v němž dítě vyrůstá a zda je dostatečně motivováno ke kresbě a zda je za svou kresbu chváleno či pozitivně hodnoceno.

1.4 GRAFOMOTORIKA A HYGIENA PSANÍ

„Dětskou výtvarnou tvorbu nelze ztotožnit s profesionálním uměním, ale měli bychom připustit „rodovou podobnost“ mezi nimi. Zkoumání dětské kresby je tedy vskutku jedinečným pohybem na hranici mezi uměním a vědou. Možná proto je dodnes přitažlivé,“ jak uvádějí Klusák a Slavík ve svém článku.⁵⁰

Postupně je nejprve potřeba, aby byla u dítěte vyvinuta dostatečně správná grafomotorika, která kráčí ruku v ruce s vlivy okolního světa.

⁴⁷ PILAŘOVÁ, Dagmar, ŠIMEK, Petr, *Vstup do školy*. Praha: Dr. Josef Raabe, s.r.o., 2012, s. 14-15.

⁴⁸ PILAŘOVÁ, Dagmar, ŠIMEK, Petr, *Vstup do školy*. Praha: Dr. Josef Raabe, s.r.o., 2012, s. 42.

⁴⁹ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Rozvoj grafomotoriky*. 1.vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2006, s. 14-15.

⁵⁰ KLUSÁK, Miroslav, SLAVÍK, Jan. Kresba postavy pána – její vývoj v mladším školním věku. In MILOVSKÝ, M., ČERMÁK, I., CHRZ, V. *Umění ve vědě a věda v umění. Metodologické imaginace*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 187-208.

Nelze chápat motoriku jen jako běžné pohyby ruky při grafických úkonech. Doležalová⁵¹ vysvětluje grafomotoriku jako „soubor senzomotorických činností, které jedinec vykonává při kreslení a psaní.“ K rozvoji grafomotoriky vede obtížná cesta už od narození, jedná se o náročnou grafomotorickou činnost.⁵²

Všemu, co se samotného kreslení či psaní týká předchází různé činnosti. Při sledování prvních pokusů vidíme zpočátku převládající motorické činnosti dítěte přesto, že vnímá skutečnost všemi smysly. Již od nejtělejšího věku si dítě libuje v rytmu a tuto svou zálibu přináší do mateřské školy. Rytmus pravděpodobně dítě uklidňuje a má na něj vlahý dopad. Samo dítě ho postupem času přenáší do houpavého pohybu ruky. „Tento rytmus dítě přenáší i do výtvarných projevů, které ještě nemají žádný nebo téměř žádný viditelný výsledek. Zato samotné výtvarné činnosti se dítě věnuje celou svou bytostí.“⁵³ Teprve později postupnou řadou různých pohybů při uchopování materiálu, tak i dalších pohybů, jež vyjadřují rytmus jsou společně souhrou a přípravou k činnosti samotné tvorby dítěte. „Po seznámení s pomůckami a materiály, po jejich praktickém vyzkoušení, po poznání jejich vlastností a možností můžou postoupit do dalšího stádia, kdy si dítě zkouší zacházení s jednoduchými nástroji. Poznává obtíže, kterých je mnoho. Při učitelčině trpělivosti je zdolává většinou poměrně rychle.“⁵⁴

Loose, Diener, Piekert popisují jednotlivé fáze vývoje grafomotoriky dítěte⁵⁵

1-3 měsíce – dítě uchopuje dítě předměty, jen když se dotýkají jeho ruky

3-4 měsíce – dítě si hraje rukama ve střední linii a je schopné držet rukou předmět

4-6 měsíců – dítě vede předmět ke střední linii, používá zároveň obě ruce, dokáže pomalu upustit předmět a vést ho z jedné ruky do druhé, používá radiálně – palmární úchop (dlaňový úchop)

6-8 měsíců – dítě strká věci do úst, tahá za oblečení, sahá po předmětu, bouchá věcmi o stůl, dokáže držet dva předměty, hází vše na zem

8-10 měsíců – dítě uchopuje dávkovanou silou, používá klíšťkový (pinzetový) úchop, vede předměty před sebe a zpátky

⁵¹ DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 21.

⁵² DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 21.

⁵³ RAZÁKOVÁ, Dagmar. *Kreslíme, malujeme, modelujeme*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974, s. 59.

⁵⁴ DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 21.

⁵⁵ DIENER, Gudrun, LOOSE, Antje C., PIEKERT, Nicole. *Grafomotrika pro děti předškolního věku: cvičení pro děti ve věku od 4 do 8 let*. 4. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 43.

10-12 měsíců – dítě používá izolovaně ukazováček, používá jemný klišťkový (pinzetový) úchop, třese předměty, bere věci ze stolu a ohmatává předměty

1,5 roku – dítě umí volně pustit věc, ovládá dovnitř směřující příčný úchop, jí samo lžičkou, dokáže pít z pohárku, vybaluje to, co je zabalené, ukládá a vybírá věci, tluče o sebe předměty

1-3 roky – dítě kreslí čáru mezi dvěma body, hnětením modeluje kuličky a hady, šroubuje a otáčí klíčem v zámku, samostatně si myje ruce a utírá si je

2 roky – dítě si samo svlékne oblečení, staví si věž ze dvou kostek, dokáže navléct kroužky na tyč, čmárá na papír, hází míč neurčitým směrem, trefí korálek do hrdla lahve

2,5 roku – dítě dokáže postavit věž ze čtyř kostek, hází míčem s rukama nad hlavou, zasune tyč do roury, vysypává korálky z lahve, listuje v knize

3 roky – dítě používá příčný úchop s nataženým ukazováčkem, zvládne jíst vidličkou, chytne velký míč oběma rukama, hází větším míčem v určitém směru, maluje zakulacené tvary, zvládne tekutinu přelévat z pohárku do pohárku, skládá papír, navléká korálky na drát

3,5 roku – dítě drží tužku prsty, dokáže nakreslit kruh, zvládne postavit věž z osmi kostek, rozbalí bonbón, otevře drobné krabičky, svlékne si oblečení

4 roky – dítě dokáže uchopit štětec, už chytá malý míček, stříhá nůžkami, zvládne zapnout a rozepnout knoflíky

4,5 roku – dokáže již nakreslit kříž, skládá si jednoduché obrazce z drobných předmětů, zvládne chytat malé míčky s rukama nad hlavou, navlékne nit do jehly, umí stříhat podle dané linie

5,5 roku – chytá vyhozený míč, chytne míč i jednou rukou, dokáže současně s pohybem těla i házet

6 let – dítě kreslí se správným držením tužky, navije nit na cívku, dokáže nakreslit strom, dům, a jiné podobné obrázky, zvládá se samo obléknout

6,5 let – dítě kreslí postavu asi s osmi detaily, zvládne zavázat uzel okolo tužky

7 let – dítě zvládne napodobit sedm písmen, dokáže nakreslit kosočtverec, dokáže se dotknout palcem špičky prstu, zvládne vystříhnout tvary.⁵⁶

Hygiena psaní

Při hygieně psaní je zapotřebí dodržovat určité zásady, které platí stejně tak při kresbě, jež je brána jako hlavní nástroj kresebných úkonů dětí v době předškolního věku. V zásadě je

⁵⁶ DIENER, Gudrun, LOOSE, Antje C., PIEKERT, Nicole. *Grafomotrika pro děti předškolního věku: cvičení pro děti ve věku od 4 do 8 let*. 4. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 43.

podstatný špetkový úchop kresebného náčiní. Tužku drží tři prsty pravé preferující ruky: palec, prostředníček a ukazováček.

Podle Doležalové⁵⁷ „je u „praváka“ zapotřebí, aby byl palec lehce skrčený, přidržuje kresebné náčiní zleva a je od jejího hrotu výš než ukazováček. Prostředník přidržuje kresebné náčiní zprava boční stranou posledního článku prstu. Ukazováček je lehce ohnutý (ne prohnutý), je umístěný asi 2-3 cm od konce hrotu tužky a přidržuje ji shora. Poslední dva prsty jsou ohnuté, nejsou přitisknuté k dlani, malíček se hranou lehce dotýká plochy papíru.“⁵⁸

Způsob držení kresebného náčiní určuje také funkci daných prstů při grafomotorické činnosti. Ukazováček znázorňuje směr linie shora dolů, palec zleva doprava a prostředníček určuje pohyb kresebným náčiním všemi směry vzhůru. Vždy je zapotřebí součinnost všech prstů.⁵⁹

Správnému úchopu předchází nácvik, který je zapotřebí trénovat s dětmi nejen v mateřské škole, ale i doma. Učitelka by měla individuálně dětem správný úchop předvádět a také jim ke správnému úchopu dopomoci. Při nácviku je možné děti stimulovat různými hrami, jako je např. dle Doležalové⁶⁰ Letadélko, dále prstohrátky nebo je drobné manipulační činnosti.

Nesprávný úchop je takový, který není shodný s uvedeným špetkovým úchopem. Stejně tak není brán za správný úchop křečovitý, i když je drženo kresebné náčiní správně. Mezi nejčastější nesprávné úchopy patří pěstičkový, hrstičkový, smyčcový⁶¹. Všechny nesprávné úchopy vedou k brzké únavě, i k útlumu kognitivních procesů. „U některých úchopů se mohou dostavit až křeče nejen do ruky, ale do celého těla.“⁶² Nesprávný úchop je nutné začít odstraňovat u dětí již v období předškolního věku, aby nedošlo k fixování špatného typu úchopu, později se velmi špatně tento problém odstraňuje.

1.5 SYMBOLIKA DĚTSKÉ KRESBY

Dětské kresba nečerpá jen z představivosti, ale také ze symboliky. Symboly jsou podle Uždila⁶³ kulturní intimní, jedinečné, originální, a jejich vyjádření je mnohotvárné, zatímco pole symbolizovaných témat je omezené. V kresbě symbol přináší epistemologický problém –

⁵⁷ DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 1.vyd. Praha: Portál, 2010, s. 21.

⁵⁸ DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 1.vyd. Praha: Portál, 2010, s. 21.

⁵⁹ DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 1.vyd. Praha: Portál, 2010.

⁶⁰ DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 1.vyd. Praha: Portál, 2010.

⁶¹ DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 1.vyd. Praha: Portál, 2010.

⁶² DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 1.vyd. Praha: Portál, 2010, s. 21.

⁶³ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

vztah k symbolizovanému není jednoznačně daný explicitní dohodou mezi kreslířem a tím, komu je kresba určena.⁶⁴

„Pod pojmem „symbolika kresby“ se rozumějí vztahy, které lze vysledovat mezi určitým druhem obrázků a určitými typy osobnosti. Většinou však nelze přiřkládat výskytu tohoto či onoho prvku přesný a neměnný význam. Existuje základní symbolika kresby, ale takové symboly postrádají jakýkoli smysl, pokud na ně nahlížíme izolovaně, aniž bychom je včlenili do kontextu.“⁶⁵

1.5.1 NEJBĚŽNĚJŠÍ MOTIVY

V dětské kresbě se projevuje radost, realita, smutek, fantazie. Nelze ztvárnit něco imaginárního bez představy o reálnu. Ne vždy je projev dítěte blízký pozorovatelům jeho díla. Bez vysvětlení autora samotného bychom se nedozvěděli, co dítě ke kresbě vedlo.

Dítě nejčastěji zobrazuje to, co kolem sebe vidí. „Nejběžněji obsahují podle Uždila dětské kresby, pokud již mají věcný obsah a vznikly vědomě, izolované představy: člověka, dům, auto, květinu. Jakékoliv spojení představ, které naznačuje jejich vzájemný vztah, znamená už velký duševní výkon.“⁶⁶

Člověk vede jako hlavní motiv, který děti nejčastěji kreslí. S člověkem se postupně do hledáčku dítěte dostává i jeho prostředí. Děti znázorňují grafické typy, které se až postupem času odlišují. Tyto grafické typy dětí stejného věku jsou si vzájemně dosti podobné, i když dokážeme najít i určité rozdíly. Tyto grafické typy se rozvíjejí stejnoměrně, ale záleží i na možných příležitostech výchovy daných dětí. Každé dítě má svou zásobu takových typů a ty ve vhodných chvílích používá. Často si dítě pomáhá přenášením analogických znaků příbuzné představy na druhou (zvíře – kočka – kůň), málokdy je dítě donuceno ztvárnit nový typ nenavazující na nic vžitého.⁶⁷

K častým motivům kromě člověka patří: dům, zahrádka, strom, slunce, mraky, zvířata, dále dopravní prostředky a užitečné věci.

Dítě má oblibu kreslit **dům se zahradou**, v němž údajně bydlí. I přesto, že znázorňuje klasický dům se střechou, bydlí v panelovém domě.

⁶⁴ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

⁶⁵ DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 35.

⁶⁶ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 20.

⁶⁷ RAZÁKOVÁ, Dagmar, UŽDIL, Jaromír. *Metodika výtvarné výchovy na mateřské škole*. 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968.

Často se v dětských prvotních kresbách objevují **zvířata**, jež se příliš neodlišují od prvních kreseb lidských postav. Někdy se objevují v podobě „hlavonožce“ s nohama směrem dolů. Později děti dokreslují i další detaily.

Dopravní prostředky jsou u dětí v dnešní době oblíbeným motivem, možná i proto, že leckteré dítě nechodí do školky, kterou mají kousek od svého bydliště pěšky, ale rodiče je vozí autem. Berou dopravní prostředky jako běžnou součást svého života. Běžně děti začínají kreslit „auta“ o dvou kolech, natočená z profilu, kola jsou spojená čarou a vrchní část půlkruhem. Dále se často objevují vlaky, autobusy, lodě, letadla.

Běžně si všímáme i kreseb **užitečných věcí**, s nimiž se děti běžně setkávají nejen doma, ale i ve školce, či v jiném prostředí. Jako jsou stoly, židle, skříně, bohužel i počítače, tablety ad.

Sluníčko si člověk nikdy nemůže dostatečně prohlédnout, i tak se stává častým námětem dětských kreseb. Díky svému kruhovému tvaru se dětem dobře kreslí. Díky dnešním moderním technologiím se děti zajímají i o to, co nepatří k reálnému světu, platí to podle Uždila⁶⁸ o seriálových postavách, o dinosaurech. „Virtuální realita nás často oslovuje z televizních obrazovek či z počítačových monitorů nebo jen z pouhých ilustrací dětských knih, má mohutnou působivost a vymohla si svá práva – dětské myšlení i představivost jsou úzce spjaty.

Dítě je součástí reálného světa, reaguje svou činností na jeho podněty a mělo by se umět z něj těšit, obdivovat jeho povahu a vzhled, jeho pravdivost a zároveň i malebnost a krásu.“⁶⁹

1.5.2 SYMBOLIKA BAREV

Řeč barev je považována za důležitou součást obsáhlé symboliky, s níž se máme možnost setkávat v různých oblastech života. „Pravděpodobně má kořeny již v dávné antice, kdy byla barva spojována s některou planetou nebo bohem. Symbolice barev přikládali už tehdy psychologický význam.“⁷⁰

Žlutá se vztahovala ke Slunci, znamenala štědrost a víru. Barva bělavá znázorňovala čistotu, spravedlnost a absolutno. Byla barvou Měsíce. Červená byla barvou Marta, to díky agresivitě a impulsivnosti. Modrá se řadila k Jupiteru, spojována byla s mírem, věností a pravdou. Snahu dorozumění a naději znázorňovala barva zelená, barva Venuše.

⁶⁸ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 56.

⁶⁹ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 56.

⁷⁰ DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 36.

K uklidnění jsou používány v běžném životě barvy pastelové. K povzbuzení jsou častěji věci sytější a jasně barevné. Ovšem při využití symboliky barev v různých psychologických interpretacích je potřeba vždy nahlížet na věk dítěte. Při použití barvy se vyznačují různé vlastnosti jako intenzita, hustota, viditelnost z dálky, odstín. Každé použití barev a jejich různé kombinace specifikují hodnotu dané části kresby. Některé kombinace mohou působit harmonicky jiné naopak šokují a mohou na něco poukazovat.

Dítě využívá barev dvěma možnými způsoby, „buď napodobuje přírodu (modré nebe, zelená tráva, žluté slunce), nebo se nechává vést svým vědomím.“⁷¹

Musíme se na kresbu dítěte „umět dívat“, snažit se jí porozumět, kresba souvisí při použití barev s vyplňováním prostoru, s malbou. „Člověk by měl nahlížet podle Uždila na dětskou kresbu jinak než jen jako na předstupeň budoucí dokonalosti, ke které dítě směřuje a ve které se již dospělý zabydlel.“⁷²

Způsob barevného nahlížení na svět je u každého individuální. Záliba v určitých barvách nám pomáhá volit náš barevný výraz, tzn. „že můžeme volit barevné tóny na své paletě. Do našeho barevného vjemu vystupují do popředí jen určité tóny a barevné plochy, které nás upoutaly.“⁷³ V dětských obrazech se objevují barevné skvrny, které jsou nezávislé, nelze je odvozovat z koloritu, jež mají předměty ve skutečném světě.

Často mají jak děti, tak i dospělí spojené zážitky, situace, některé názvy spojené s určitou barvou, tzv. barevné slyšení. V určitých situacích dochází k propojení představy a prožitku, kdy dochází k ustálení určitých konstant. (Dívka má oči jako obloha = víme, že je má modré a ne červené. Podobně jako představa stromu a louky spojuje barva zelená.)⁷⁴

Význam barev podle Davido⁷⁵

Červená

Je zcela normální, pokud dítě v předškolním věku využívá hlavně červenou barvu, po šestém roce již vyjadřuje červená barva agresivitu a nedostatečnou kontrolu nad emocí.

Modrá

Používají ji i děti v období před pátým rokem, tyto děti jsou schopné více kontrolovat své chování než děti, které používají červenou barvu, používání modré u šestiletých dětí značí dobrou adaptabilitu použití jen modré barvy poukazuje na přílišnou kontrolu.

⁷¹ DAVIDO, Roseline . *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. s. 36.

⁷² UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 56.

⁷³ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 56.

⁷⁴ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

⁷⁵ DAVIDO, Roseline . *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 37.

Zelená

Použití je obdobné jako u modré a odráží spíše sociální vztahy.

Žlutá

Často bývá spojována s červenou nebo používána samostatně. Někdy vyjadřuje vysokou závislost na dospělé osobě.

Hnědá

Podobně jako tmavé nevýrazné barvy a někdy i žlutá, odráží hnědá barva špatnou rodinnou i sociální adaptovanost dítěte a jeho různé konflikty, tyto „regresivní“ barvy s oblibou volí umíněné děti.

Fialová

Jako barva vyjadřující neklid je velmi málo dětmi využívána. Často se používá ve spojení s modrou a naznačuje úzkost. Je používána často v období adaptace a někdy se vedle ní vyskytuje i zelená.

Černá

Je využívána v jakémkoli věku a obvykle je vyjádřením určité míry úzkosti. Někdy poukazuje i na bohatý vnitřní život. Symbolika v období puberty je odlišná, vyjadřuje nepřístupnost a ostych ve vyjadřování citů.

Při interpretaci symboliky barev je důležité nahlížet na další faktory, jako jsou vlivy kulturní, linie a formy, móda, kombinace barev, která naznačuje rozpor mezi dvěma tendencemi.⁷⁶

⁷⁶ DAVIDO, Roseline . *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 37.

2 ZNÁZORNĚNÍ LIDSKÉ POSTAVY

První dětské kresby člověka byly nazývány „paňák“ proto, že spíše připomínají loutku než živého člověka. I přes všechny nepřesně nakreslené znaky je každý pozorovatel schopen rozpoznat obraz člověka. „Velkou úlohu pro pochopení dětské kresby má jak ústní výpověď dítěte, tak i obsah představy a dějová situace, které jsou daleko složitější, než se nám na první pohled jeví.“⁷⁷

Kresba lidské postavy patří k nejběžnějším motivům dětí všech věkových kategorií. „Kresba člověka se objevuje ve všech kulturách a zaujímá privilegované místo v tvorbě dětí.“⁷⁸ V případě, že je dítě ve své tvorbě povzbuzováno většinou ve své tvorbě i nadále pokračuje.

2.1 LIDSKÁ POSTAVA

V zobrazování postav můžeme sledovat symboliku. Pro děti předškolního věku je důležitou součástí postavy lidská tvář, kterou mají tendenci zobrazovat již v raném věku. Postupně přibývá detailů, až se časem předškolní děti dostávají k reálnější kresbě postavy, která se podobá skutečné postavě. Podle Rhody Kelloggové se nazývá tato fáze rozvoje kresby reprezentativní. Dítě již kreslí to, co vidí.⁷⁹

Dítě předškolního věku je v dnešní době ale vystaveno mnoha aspektům, jež na něj působí, můžeme se zamyslet nad tím, zda má možnost sledovat jen stylizovanou postavu, nebo i jiné typy postav, jež se zdaleka běžné renesanční postavě nepodobají. Díla, jež mohou dítě v jeho tvorbě ovlivnit a jeho kresby již nebudou realisticky stylizované.

Davidů charakterizuje dětskou kresbu „pána“ jako promítnutí svého „já“, dítě kreslí samo sebe.⁸⁰ Dítě vyobrazuje i další postavy, které jsou pro něj důležité, jsou kresleny celé nebo jen zčásti, či mají nějaké části navíc.

Přízračné tělo

Jedná o „hlavonožce“, kdy je postava bez těla, někdy se vyskytuje jen pupek nebo jakýsi knoflík nacházející se v místě mezi nohama. V tento monet ještě dítě nemá dítě zažito pojem „prázdnost“.

⁷⁷ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Preprac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 28.

⁷⁸ DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 113.

⁷⁹ SVOBODA, Mojmir (ed.). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.

⁸⁰ DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001.

Odhalené břicho

Patří mezi zobrazování „transparentnosti“, kdy máme možnost nahlédnout do hrudního koše a břišní dutiny.

2.2 ZOBRAZENÍ HLAVY A TĚLA

Podle Uždila⁸¹ „se na vytvoření lidského typu účastní hravá pohybová činnost – kruhové čárání, poskytlo jistou linii, kterou dítě nikdy neopravuje.“⁸²

Hlava

„Hlavonožec“ zde neznázorňuje jen hlavu, ale i zapomenuté tělo. „Tato oválná hranice obsahuje nejdůležitější znaky, které jsou nejvíce lidské. Mají hodnotu symbolu, tedy ústa, oči, někdy i nos, vlasy, málokdy uši.“⁸³

Tělo

V momentě, kdy dítě začne toužit po „*krásném detailu*“, jako jsou například knoflíky, dochází ke znázorňování trupu. Zpočátku se trup nachází mezi oběma nohama. Trup bývá zprvu menších rozměrů než hlava, což souvisí se symbolickým významem obou částí lidského těla. Častokrát se trup objevuje v originální podobě.

Figura

Výše popsany vývoj však není zásadou. Někdy dítě již zpočátku kreslí „podlouhlý typ lidské figury“, u níž je možné sledovat správné členění, má trup nebo dokonce i krk. „Pětileté a šestileté dítě nezobrazuje vždy jen figury s velkou hlavou a malým trupem, někdy je trup dokonce velmi mohutný, převládá.“ Jsou známy i postavy „s lahovitým trupem, kde je zúžením vyznačen už i krk, zřídka je naznačován krk jako pouhá čárka mezi trupem a hlavou (je vždy otázka, zda nebylo dítě ovlivněno schematizující kresbou dospělých).“⁸⁴

První „hlavonožci“ vznikají většinou mezi třetím a čtvrtým rokem života dítěte. Vývoj postupuje většinou úměrně tomu, jak často dítě kreslí a jak hodně je vystaveno pozitivnímu působení výchovných podnětů. „Šestileté dítě člení již často postavu velmi zřetelně, nasazuje paže k trupu (k ramenům), ne už k hlavě, jak se s tím někdy setkáváme v určité etapě vývoje, když trup se v anatomii paňáka ještě „nezabydlel“ a má jen symbolický, nikoli funkční význam.“⁸⁵

⁸¹ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 24.

⁸² UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 24.

⁸³ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 25.

⁸⁴ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 24.

⁸⁵ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 24.

Hlavu později již pokrývají i vlasy, nejprve jeden vlas svisle vedle druhého, později se objevují již i různé typy účesů, nebo různé znázornění vlasů jak rovných, tak kudrnatých.

Nejprve je vyobrazení pánů, žen, dívek i chlapců stejné či velmi podobné, jedná se o podobná schémata znázorňující člověka.

Postupem vývoje se však dítě dostává ke kresbě dalších rozdílů, jež jsou typickými znaky, rozpoznávající pohlaví. „Základní figurální „schéma“ dostane přívlastky jako jsou sukně, klobouk, taška. Někdy mezi pátým a šestým rokem dojde k rozdvojení obrysu nohou, kdy vznikne „silná noha“. Začárání prázdných oválů (trup), nebo obdobné vyznačení částí těla (tváře v obličejí, nohy) naznačuje masívnost, hmotnost.“⁸⁶

Děti, jež se snaží ztvárnit lidskou postavu v pohybu, kreslí postavu natočenou do profilu. „Profil je nesymetrický, je nutné zapnout představivost, ne proto, aby vynesla na světlo individuální rysy zobrazovacích postav, ale aby konfrontovala zrakový vjem s tím, co se ustálilo jako figurální typ.“⁸⁷ Dítě ve své kresbě prozatím nereprodukuje zrakový vjem, ale natáčí figuru v prostoru do nežádoucího pohledového úhlu.⁸⁸

Charakteristickým stadiem je „smíšený profil“, kdy se objevuje pohled zřepředu i ze strany.

⁸⁶ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přeprac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 24.

⁸⁷ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přeprac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 24.

⁸⁸ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přeprac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

3 TYPY TESTŮ KRESBY POSTAVY

Existuje mnoho typů testů kreseb, jež se orientují na kresbu lidské postavy. Většina z nich je využívána odborníky pro různé typy diagnostik nebo jako možnou formu terapie. V této práci bych s chtěla zaměřit na to, jaký je vztah mezi výsledným skóre kresebného testu, tedy stylizací nakreslené postavy předškolním dítětem, a jeho výběrem uměleckých kreseb.

„Konceptualizace postavy pána se tedy v daném pojetí týká pojmu „postavy pána“ jako třídy zřejmě logické, zařazené v systému rodo-druhových vztahů na základě podobností a rozdílů tříděných předmětů v podstatných znacích.“⁸⁹

3.1 TEST KRESBY PÁNA

F.L. Goodenoughová se, jako již někteří v 19. století před ní, zabývala dětskou kresbou, hlavně kresbou lidské postavy. Postupy a provedení i hodnocení jsou jednoduché a metodologie dobře sestavená. Goodenoughová uvádí závislost kresby na intelektu.

Na odkaz Goodenoughové a Harrise navazují J. Šturma a M. Vágnerová, kteří tento test upravili na základní údaje potřebné k praktickému užívání testu.⁹⁰ Je to verze testu kresby lidské postavy z roku 1982, která skóruje 35 kvalit.⁹¹

Autorem nejnovější verze tohoto typu testu kresby lidské postavy Draw A Person je J. A. Naglieri (1988).⁹²

3.2 TEST KRESBY DÁMY

Fayův test kresba dámy (1924) je definován jako „test, který umožňuje prozkoumat pozornost, paměť, imaginaci, úsudek a v důsledku toho má větší přínos než většina kolektivních testů. Umožňuje také, zvláště, když ho aplikujeme individuálně, odhalit různé charakterové vlastnosti.“⁹³

⁸⁹ SLAVÍK, Jan, KLUSÁK, Miroslav. „Nakresli pána, jak nejlíp umíš.“ Kresebný test F.L. Goodenoughové v horizontu současné výtvarné výchovy). *Výtvarná výchova*, 42, 2002, 3, s. 13-17.

⁹⁰ ŠTURMA, Jaroslav, VÁGNEROVÁ, Marie. *Kresba postavy - příručka*. Bratislava: Psychodiagnostické testy, n. p., 1982.

⁹¹ SLAVÍK, Jan, KLUSÁK, Miroslav. „Nakresli pána, jak nejlíp umíš.“ Kresebný test F.L. Goodenoughové v horizontu současné výtvarné výchovy). *Výtvarná výchova*, 42, 2002, 3, s. 13-17.

⁹² SVOBODA, Mojmir (a kol.). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.

⁹³ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 173.

Zadání testu bylo jednoduché, děti měly nakreslit to, co dostaly zadáno písemně na tabuli: „Žena se prochází a prší.“ Formulace je volená syntakticky nesprávně, avšak cíleně kvůli lepšímu porozumění pro malé děti.⁹⁴

Ve své knize uvádí Cognet⁹⁵, že je test hodnocen na základě počtu zobrazených nápadů, jež bývají indikátorem vyjadřovacích schopností nikoli podle hodnoty estetické.

„V zadání, které dr. Fay navrhl, je pět elementů:

1. žena, 2. prochází se. V těchto slovech se skrývá evokace chůze a přemísťování, které se odehrává venku, na ulici nebo v krajině, takže 3. prostředí. 4. prší, a tedy 5. žena se nějakým způsobem schovává. Myšlenka, že by žena mohla čelit dešti, aniž by se před ním chránila, pařížské děti nenapadne, naopak ji bez potíží přijímají obyvatelé venkova, takže si toho všímá jen v určitém případě. Hodnocení spočívá ve zkoumání, jakým způsobem je těchto pět elementů zobrazeno.“⁹⁶

Na Fayovu práci navázali další odborníci, jako A. Rey (1946), který si uvědomil omezení Feyova hodnocení testu, „proto sestavil jiný inspirovaný pracemi Goodenoughové se 44 položkami.“ Získal tím srovnávací tabulku, jež byla přesnější a důkladnější.⁹⁷

3.3 POSTAVA – POSTAVA V DEŠTI

E. F. Hamer shromáždil soubor testů, jde o metodu „Draw – A- Person_ In- The_Rain“, která spočívá nakreslení lidské postavy a dále tutéž postavu nakreslit v dešti.

Deštěm se okolí stává stresujícím: dítě nebo dospělý upustí od svých obranných mechanismů, zobrazí se tak, jak se cítím dá najevo, jak je zranitelný.⁹⁸

3.4 TEST KRESBY RODINY

Test kresby rodiny je možné chápat jako symbolické zpracování konstelace této primární sociální skupiny tak, jak ji dítě vnímá a prožívá.

⁹⁴ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011.

⁹⁵ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 173.

⁹⁶ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 173.

⁹⁷ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011.

⁹⁸ SVOBODA, Mojmir (a kol.). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.

Vývoj kresby rodiny můžeme rozdělit do tří fází⁹⁹

Statické, nediferencované ztvárnění rodiny, kterou představuje několik stejně zobrazených figur stojících v řadě vedle sebe. Jediný rozdíl je většinou ve velikosti postav.

Takový způsob je typický pro děti předškolního věku.

Statické, diferencované ztvárnění rodiny, kdy jednotlivé figury už mají odlišné znaky. Jako jsou nejen rozdíly ve velikosti, ale i odlišné zpracování detailů v obličejích, v detailech oblečení či dalších detailů postavy. Častokrát má i vzájemná blízkost postav svůj význam.

Tímto způsobem zobrazují rodinu děti v mladším školním věku.

Dynamické a diferencované ztvárnění rodiny, zde jsou rozdíly patrné jak ve zpracování jednotlivých figur, tak ve vzájemné dynamice, v zaměření či v aktivitě postav.

Nejprve možnost test kresby rodiny využila jako formu terapie známá dětská psychoanalytička Sophie Morgensternová (1926).¹⁰⁰

Následně navázala na tuto činnost Francoise Minkowska (1945), která systematicky zadávala svým pacientům, aby nakreslili dům a následně svou rodinu.¹⁰¹

Za skutečného autora testu kresby rodiny je považován až Daniel Porot (1952), který považuje test kresby rodiny za projektivní test. Psycholog pozoruje a zaznamenává si, v jakém pořadí dítě nakreslilo postavy, co se dítěti podařilo a co dítě opravovalo.¹⁰² „Analýza díla se soustředí přímo na privilegované umístění osob a na jejich velikost. Důvodem je myšlenka, že postava nakreslená na papír jako první, nebo postava poměrně větší než ostatní, je pro dítě nejdůležitější.“¹⁰³

U nás se tomuto testu kresby lidských postav věnoval dlouhou dobu Zdeněk Matějček v 60. letech.

Je potřeba vést v patrnosti, že se způsob zpracování kresby rodiny se s věkem dítěte stále mění.

3.5 TEST KRESBY KAŽDÉHO ČLENA RODINY

Podobnou metodou je Kinetic Family Drawing R. C. Burnse (1982), zadání v tomto testu zní, aby nakreslilo dítě každého člena rodiny, včetně sebe, při nějaké činnosti.

⁹⁹ SVOBODA, Mojmir (a kol.). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 69.

¹⁰⁰ SVOBODA, Mojmir (a kol.). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 69.

¹⁰¹ SVOBODA, Mojmir (a kol.). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 69.

¹⁰² COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011.

¹⁰³ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 140.

Hodnocení je podobné jako u vyhodnocení testu kresby rodiny, za důležité informace považujeme vzdálenost postav, způsob jejich interakce, pokud je nějak zobrazena.¹⁰⁴

3.6 TEST KRESBY ZAČAROVANÉ RODINY

V tomto testu je využito kresebné symboliky. „Význam je zašifrovaný a dítě si jej musí uvědomovat. Tímto způsobem je schopné sdělit informace, jež by jinak nedovedlo vyjádřit nebo ani nechtělo.“¹⁰⁵

Při interpretaci je nutné respektovat aktuální sociokulturní význam jednotlivých symbolů. Ten se může podle různých vlivů médií a se vzrůstajícím věkem dítěte měnit.¹⁰⁶ Vždy je při interpretaci testu zapotřebí brát v potaz i samotný výklad dítěte.

3.7 KRESBA POSTAVY OPAČNÉHO POHLAVÍ

K. Machoverová (1949) se zaměřila ve práci s kresebným testem lidské postavy na hledání různých symbolů, které jsou chápány jako symboly nevědomí. „Projektivní hodnocení kresby postavy vychází z předpokladu, že každý jedinec promítá do své kresby základní pocity a postoje. Zadáním testu je nakreslit lidskou postavu, a když má dítě hotovo, má nakreslit druhou postavu opačného pohlaví, než je ta, kterou vytvořilo jako první.“¹⁰⁷ Většinou dítě kreslí první postavu stejného pohlaví, jako je ono samo. Podobný způsob používal při testu kresby lidské postavy i D .B. Harris.¹⁰⁸

¹⁰⁴ SVOBODA, Mojmir (a kol.). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.

¹⁰⁵ SVOBODA, Mojmir (a kol.). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 300.

¹⁰⁶ SVOBODA, Mojmir (a kol.). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.

¹⁰⁷ SVOBODA, Mojmir (a kol.). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 287.

¹⁰⁸ SVOBODA, Mojmir (a kol.). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.

4 VÝTVARNÉ UMĚNÍ A DĚTSKÝ PROJEV

Prvotní objevy dětského výtvarného projevu spadají do období 19. století, kdy se od popisného realismu přesouvalo k expresionistickému znázornění světa. Již někteří umělci oceňovali dětský výraz tím, že z něj „čerpali a přizpůsobili mu svůj umělecký postoj.

Krátké spojení mezi dětským projevem a uměním na druhé straně prostě neexistuje. Děti se prostě ve svém výrazu tak „nevidí“, jako se ve svém vidí umělec. Děti často mluví o svém díle věcně, jsou spokojeny, když je jejich dílo názorně dostatečné a úplné.¹⁰⁹ Umělec se mnohem obšírněji, než dítě vyrovnává s kulturní realitou umění, do kterého svými díly vstupuje: je ovlivňován nejenom díly svých kolegů, ale i uměleckými kritiky, kurátory výstav apod. Tato kulturní podmíněnost je u dítěte nesrovnatelně slabší.

Na dílech umělců oceňují podle Uždila.¹¹⁰ děti to, co zatím samy nezvládají ztvárnit: „přesnost zobrazení, iluzivní podání, shodu se skutečností.“

S uměním souvisí i talent umělce. Je možné, že se projeví již v dětství, anebo až v dospělosti. Zůstává stále otázkou, za jakých podmínek se talent u umělce „objeví“, zda se jedná o souhru náhod a okolností, zda závisí na prožitku, či by mohl být dán geneticky. „Za vzácnější je ale považována schopnost „realizovat se“.“¹¹¹

„Učitel může velmi pozitivně ovlivnit dětskou práci rozhovorem o daném tématu, zprostředkováním smyslových vjemů o předmětech, vyprávěním, v němž dodá dítěti informace, neboť dítě zobrazuje to, co o věci ví“¹¹² (z představy). Nikoliv to, co vidí (z pozorování).

Není na místě obdivovat asi každé dílo malého umělce, ale je možné podle zdravého úsudku dokázat srovnat díla mezi stejně starými vrstevníky. Tuto možnost mají učitelky mateřských škol.

Ani ale talentovaní kreslíři, jež mají obdiv v raném věku a upoutávají na sebe pozornost díky svým výtvorům, „se nemusí budoucnu uplatnit zrovna ve výtvarném umění.“¹¹³ Ale mohou se uplatnit v jiných oborech, kde svoje schopnosti dokážou využít.

¹⁰⁹ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

¹¹⁰ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 86.

¹¹¹ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 86.

¹¹² BEČVÁŘOVÁ, Ivana. Dítě nekreslí to, co vidí, ale to, co o světě ví. In TĚŤHALOVÁ, Marie. *Informatorium: časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD*. Duben 2014, roč. XXI., číslo 4, s. 10.

¹¹³ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 86.

V dětské výtvarné činnosti se uplatňuje především představivost a vnímání. Děti se snaží zobrazovat v některých případech i to, co je běžně výtvarně nezachytitelné, jako je zvuk, či pocit. Snaží se zachytit vše, co vnímá i dalšími smysly, než je jen jeho zrak.

Pokud již dítě dokáže zacházet s nějakým důležitým rozlišovacím detailem - symbolem, snaží se ho uplatnit a zdůraznit v případě možnosti záměny. Tento grafický znak se diferencuje. „Obohacování kresby tedy probíhá ruku v ruce s tím, jak roste dětská zkušenost se světem, ale i potřeba a vůle dítěte tuto zkušenost vyjádřit i vůle se s ní vypořádat.“¹¹⁴

Nepodstatnou roli zde hraje nápodoba kresebné činnosti dospělých. „Zpočátku nemá vůbec místo, později si dítě „vypůjčuje“ jen to, co v dané chvíli souvisí s jeho vlastním „programem rozvoje“.“¹¹⁵

Představy předjímají směr myšlení, „představy nemají jen smyslově názorný charakter.“¹¹⁶ V dětství se představy považují za nepostradatelné „bohatství“, člověk si dokáže představovat i věci, které nikdy neviděl. Člověk může vycházet z představ týkajících se paměti, ale také z tzv. fantazijních představ. Mohou být fikční, nebo jde o objevnou fantazii, která směřuje k nějakým změnám v reálném životě. Fantazijní představy, „jež oživují nejen smyslovou zkušenost, ale také vznikají kombinací vědomé i nevědomé a dovedou zpodobit, zkonkrétnit a proměnit v přesvědčivý útvar i to, co nikdy neexistovalo.“¹¹⁷

Na výtvarném dětském projevu se spoluúčastní i tvořivost, jež je považována za důležitou lidskou vlastnost, má schopnost dopomoci nám k pozitivnímu výsledku a vede hlavně k vlastnímu uspokojení. Podle Uždila¹¹⁸ se v projevu dítěte počítá se všemi duševními funkcemi: vnímání, myšlení, představivost. Ty nejen umožňují samotný projev, ale také výtvarný projev dítěte obohacují.¹¹⁹

Nic v dětském vývoji nelze dostatečně zopakovat. Každý papír s dětskou kresbou je unikát, je potřeba určitým způsobem vytřídit a archivovat pouze ty, které jsou charakteristické pro určité období, nebo něčím zvláštní.¹²⁰ Nelze většinou uchovávat vše, co „naše“ dítě vytvoří.

¹¹⁴ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 86.

¹¹⁵ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 86.

¹¹⁶ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 86.

¹¹⁷ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 86.

¹¹⁸ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

¹¹⁹ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

¹²⁰ UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002.

5 STYL

„Jak spolu souvisí způsob výtvarného vyjádření a osobitost člověka nebo celé skupiny, kteří se výtvarně projevují? Touto otázkou otevírá Slavík¹²¹ problém stylu výtvarných děl. Styl je taková stránka uměleckého projevu, již je nutno posuzovat pouze v té rovině výkladu, která odpovídá vlastní umělecké a symbolické povaze díla.“¹²² Tím má autor na mysli, že výklad stylu závisí na interpretování symbolických stránek výtvarného projevu v určitém kulturním kontextu.

Každý má tendenci stále rozlišovat nebo sdružovat rozmanité lidské projevy, nejenom umělecká díla, na podkladě stylu. „Styl nebo stylizace jako obecné principy se uplatňují bez výjimky a vedou nás ke klasifikování a grupování.“¹²³

5.1 SHODY A ROZDÍLY

Za „výtvarný styl“ je považována vlastnost takové skupiny výtvarných děl, která mají díla něco společného, jednotícího jejich pozorovanou formu a interpretovaný obsah. „K rozlišování výtvarných děl dochází na základě jejich vzhledu.“ To znamená, že styl díla lze rozpoznávat jedině prostřednictvím přímého pozorování díla (resp. jeho fotografie), toho, jak vyhlíží. Za hlavní jednotící prvek sice považujeme jejich *vzhled*, ale kromě toho bereme přitom v úvahu celou řadu znalostí souvisejících s dílem v první řadě to, že dílo patří do nějaké řady děl vytvořených shodným autorem. Vzhled těchto děl je sjednocovaný tím, že autor je stále stejná tvůrčí osobnost; pak mluvíme o „autorském stylu“. Ten se projevuje i ve výběru *témat*. Podobně to platí i o stylu určité „školy“ (např. romantici preferovali jiná témata než klasicistní umělci). Podle stylu rozřazujeme různá umělecká díla a tím vytváříme skupiny, které zahrnují i autory děl.¹²⁴

Pouze díky přímému pozorování či na základě popisu vizuálních vlastností dokážeme určit daný výtvarný styl.¹²⁵ Pokud chceme rozhodnout, k jakému stylu bychom chtěli dané dílo přiřadit, je nejprve potřeba stanovit, zda se o výtvarné umělecké dílo vlastně jedná.

¹²¹ SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefietiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001, s. 235.

¹²² SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefietiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001, s. 235.

¹²³ SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefietiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001, s. 239.

¹²⁴ SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefietiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001.

¹²⁵ SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefietiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001.

Pro posuzování uměleckého díla je potřeba zasadit ho do výrazového systému, „to vyžaduje stanovit rysy, které nám umožní rozhodnout, které dílo patří do kterých souvislostí. Právě výběr těchto příznačných rysů vede ke stanovení fenoménu, jemuž pak říkáme styl. Z toho ovšem plyne, že styl je taková vlastnost, která přímo souvisí s příznačnou hodnotou a funkcí uměleckého díla.“¹²⁶

Abychom mohli dílo do určité skupiny zařadit, stanovit styl, musíme určit podmínky pro zařazení, tím současně „vytvářet předpoklady pro posouzení jeho hodnoty.“ Taková daná skupina vypovídá o tom, že se nám povedlo „mezi různými výtvarnými díly najít jednotící rys, který vypovídá o relevantní stálosti a obecnosti určitého způsobu výtvarné tvorby.“¹²⁷

„V rámci typických rysů vyhledáváme shody se stylovým pojetím a odchylky od tohoto pojetí. Díky těmto rysům pak specifikujeme typičnost neboli jedinečnost autora nebo skupiny autorů sjednocených určitým programem, nebo zasazením do historického kontextu.“¹²⁸

Vždy je možné dané stylové zařazení zpochybnit, je možné, že objevíme další prozatím neznámé aspekty, nebo tyto aspekty mohou podpořit zařazení do jiného či nového stylu. Velkou roli zde hraje i konzervativní hledisko, v zachování již vžitých klasifikací stylů. Tento pohled je důležitý v rámci vzájemného posuzování a srovnávání uměleckých děl.¹²⁹

Po rozpoznání samotného stylu a popisu jeho rysů máme možnost sledovat „vývojové proměny výtvarné tvorby nebo máme nástroj k hodnotovému porovnávání děl mezi sebou.“¹³⁰

Můžeme se zamyslet nad tím, zda již v předškolním věku můžeme mluvit o výtvarném stylu u dětského výtvarného projevu. U každého dítěte se projevuje již v raném věku vlastní osobitý projev, tzv. „autorský styl“. Tento „autorský styl“ bychom mohli považovat za originální, ale ne pravděpodobně natolik, jak se dá pozorovat u děl zralých umělců. Mohli bychom u dětských děl rozpoznávat spíše obecný styl, který lze nazvat jako „dětský styl“ odpovídající danému věku. Přesto při pozorném zkoumání a dobrých znalostech projevů dítěte, lze jistě i tady nacházet některé osobité autorské rysy, přestože zdaleka ne v tak nápadné podobě jako u autora-umělce.

¹²⁶ SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefiletiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001, s. 235.

¹²⁷ SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefiletiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001, s. 237.

¹²⁸ SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefiletiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001, s. 237.

¹²⁹ SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefiletiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001.

¹³⁰ SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefiletiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001, s. 237.

„Ačkoliv jedná do jisté míry dítě jako umělec, jeho tvorba je originální, nejsou jeho díla lidskou společností považována za umění.“¹³¹

5.2 STYLIZACE

Podle Slavíka¹³² lze z obecně pojatého stylu vyčlenit „stylizaci“. „Za stylizaci bývá pokládána jakákoliv nápadnější odchylka od nějaké vzorové formy. Tato vzorová forma bývá ztotožněna s tím, čemu se obecně říká „skutečnost“. Problém podobnosti výtvarné figury a jejího skutečného vzoru není tak jednoduchý. Proto budeme za vzor považovat zejména takovou výtvarnou formu, která je ve své době pokládána za nejvýstižnější zachycení mimo-obrazové reality.“¹³³ V současnosti je tímto „vzorem“ především fotografie. Jedná se o vyjádření „téhož“, kdy se snažíme vnímat jednu vzorovou podobu a současně i jen jednu roli.

Např. různé stupně stylizace „lidské figury“ nemáme problém rozpoznat, k rozlišování dochází na základě viditelných vlastností připisovaných „skutečné lidské postavě“, jako jsou „typické tvary (oválný obrys hlavy, obdélníkový obrys těla), typické proporce (které se dají porovnat měřeními), detaily (např. jednotlivé části oděvu, označovány jako přítomné či nepřítomné) apod. Čím více těchto vlastností na vyobrazení chybí, anebo jsou-li uspořádány jinak, než je zvykem, tím větší „míra stylizace“ je obrazu připisována.“¹³⁴

Jako praktickou ukázkou míry stylizace uvádím tři nejkontrastnější díla, která jsou vybraná z řady uměleckých kreseb¹³⁵, které budou využity v praktické části této bakalářské práce. Mezi těmito třemi kontrastními typy uměleckých kreseb popisují zcela viditelné stylizační rozdíly.

Vlevo nahoře (obr. č. 5/1) je dílo s nejnižší mírou stylizace. Je typické tím, že zachovává proporce skutečné lidské postavy, zachycuje objem těla, reálné a přesné detaily obličejů a dalších částí těla, zaznamenává i reálné části oděvu, zachovává reálný perspektivní pohled i reálný poměr prostoru a postavy, kresba se velmi blíží skutečnosti.

¹³¹ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 21.

¹³² SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefietiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001, s. 238.

¹³³ SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefietiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001, s. 238.

¹³⁴ SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefietiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001, s. 239.

¹³⁵ Soubor kreseb užívaných k výuce výtvarných pedagogů a k výzkumu preferencí míry stylizace na katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty UK v Praze počátkem milénia.

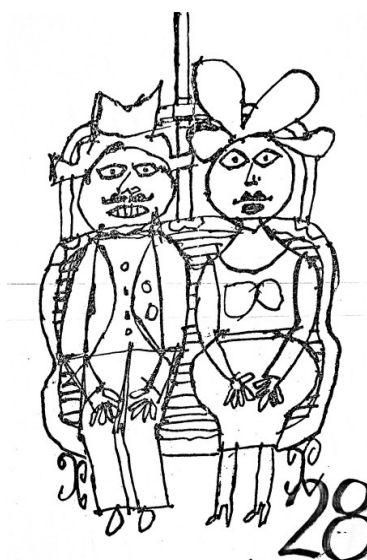
Dole vlevo se nachází kresba (obr. č. 5/3) s nejvyšší mírou stylizace, kde poměr proporcí těla plně neodpovídá skutečné lidské postavě. Detaily, jako jsou tvar těla, tvar hlavy, detaily v obličejí či detaily oblečení, jsou špatně rozlišitelné pro běžné laické oko, nebo zde chybí. Nejasné je zde i zobrazení končetin a prstů.

Vpravo nahoře (obr. č. 5/2) se nachází dílo vzhledem podobné spíše dětské tvorbě. Svou *jednoduchostí a stylizací* (zdůraznila J.P.) je jí blízké. Odlišuje se proporcemi neodpovídajícími správnému vzhledu lidského těla. S nadsázkou zdůrazňuje autor i některé detaily obličejí a části oděvu.

Míra stylizace:

Obr. č. 5/1: Mírná stylizace (Ingres)

Obr. č. 5/2: Střední stylizace (neurčený autor)

Obr. č. 5/3: Vysoká stylizace (Klee)¹³⁶

¹³⁶ Obr. č. 1, č. 2, č. 3: Soubor kreseb užívaných k výuce výtvarných pedagogů a k výzkumu preferencí míry stylizace na katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty UK v Praze počátkem milénia.

II. EMPIRICKO-VÝZKUMNÁ ČÁST

V této části se autor zabývá problémem a cílem bakalářské práce, stanovuje zde hypotézy. Je zde popsán detailně kresebný test "pána" od Goodenoughové. Dále se zde věnuje kulturním preferencím předškolních dětí, kde se blíže zmiňuje o umělecké kresebné řadě deseti vybraných děl potřebných k výzkumu. Jsou zde poskytnuty informace o výzkumném vzorku, jeho popis a metodika zkoumání a výsledky výzkumu, kde se zabývá i mírou stylizace a detaily uměleckých kreseb.

1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE

Výzkumná část mojí práce byla zaměřena na hledání případných souvislostí mezi mírou stylizace ve vlastní výtvarné práci dětí a jimi preferovanou mírou stylizace při hodnocení uměleckého výtvarného díla.

Prvním krokem výzkumné práce bylo zjistit míru stylizace u dětí předškolního věku. Vycházela jsem z toho, že test kresby pána je konstruovaný tak, že umožňuje vyjádřit odchylky od „realistického“ (nejméně stylizovaného) zobrazení prostřednictvím skóru. Z toho vyplývá, že čím lepší skóre v testu, tím menší je míra stylizace. Necháváme stranou, zda je to stylizace záměrná („umělecká“), anebo „neumělá“.

Nejdříve jsem vyhodnotila dětské kresby postav pána podle kresebného testu od Goodenoughové (kapitola 1.1). Následně jsem roztřídila děti do pořadí podle výsledků tohoto kresebného testu, poté jsem děti rozřadila podle preferencí kresebného stylu (kapitola 1.2).

Dále zaznamenáme údaje týkající se získaného skóre testu a preferencí tří vybraných kreseb do tabulky a tím získáme výběr míry stylizace.

1.1 CÍL BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Cílem této bakalářské práce bylo vyhodnocení vztahů mezi výše uvedenými skupinami: na jedné straně skupiny tříděné podle výsledků testu, na straně druhé skupiny tříděné na podkladě stylových preferencí. Otázka zněla, zda existuje nenáhodný vztah mezi kulturními preferencemi a vlastní tvorbou v míře stylizace.

Záměrem je použít přesnou kvantitativní metodu jako metodu, která může být podkladem pro přemýšlení v širších souvislostech. Především o tom, zda lze najít nějakou souvislost mezi mírou stylizace uplatněnou ve vlastní kresbě a mírou stylizace preferovanou při hodnocení

umělecké kresby. Kvantifikaci používáme pro to, abychom co nejjednodušeji určili právě onu míru stylizace. Další výklad je tedy jen základní pomůckou pro orientaci v tématu stylizace a výtvarných hodnotových preferencí u dětí, nikoliv podkladem pro zobecňování závěrů.

Smyslem testu kresby postavy není odvozovat diagnostiku, ale získat hlubší náhled na výtvarnou důležitost kvality kresby ve vztahu k dětskému tvůrci a divákovi.

1.2 HYPOTÉZA

Předpokládáme, že mezi mírou stylizace vlastní kresby a mírou stylizace preferovanou u umělecké kresby existuje nenáhodná souvislost: kreslíři s nízkou mírou stylizace (vysoký skóre v testu) preferují nízkou míru stylizace i v uměleckém zobrazení, případně naopak.

Vycházíme přitom ze zkusebního předpokladu, že dětem není míra stylizace lhostejná, takže hraje nezanedbatelnou úlohu při výtvarném rozhodování jak při vlastní kreslířské tvorbě, tak při hodnocení umělecké kresby. Pak by mohlo platit, že kreslíři s nízkou/vysokou mírou stylizace vlastní kresby budou při hodnocení uměleckého díla buď preferovat vlastní stylizační přístup (tj. vysokou/nízkou míru stylizace), nebo naopak budou upřednostňovat jeho protipól (kontrast k němu). V obou případech by se jednalo o nenáhodnou souvislost způsobenou zaměřením dětí na míru stylizace, jako na důležitý faktor ovlivňující hodnocení při vnímání kresby i při její tvorbě.

2 KRESEBNÝ TEST „PÁNA“

Jak jsme si uvedli již výše, patří kresba lidské postavy k jedním z nejoblíbenějších a nejběžnějších motivů dětské kresby. Samo dítě běžně nepoužívá termín „panáček“ dříve, než vstoupí do mateřské školy.¹³⁷ Proto jsme právě kresbu lidské postavy („pána“) ve výzkumu použili jako nejvýhodnější nástroj pro zkoumání preferencí spojených se stylizací kresby.

„F. Goodenoughová uskutečnila myšlenku analytického rozboru kresby postavy na podkladě hodnocení jejích dílčích prvků či aspektů roku 1926.“ Normy byly stanoveny pro děti ve věku od 3 do 13 a půl let. Kresebný test je hodnocen pomocí 51 bodů. Následuje sečtení jednotlivých bodů za položky, jež byly splněny, jedná se o tzv. „hrubý skór“. „Ten se podle tabulek převádí na mentální věk.“¹³⁸

Tento test je považován i v různých novodobějších obměnách za „hrubý ukazatel mentálního vývoje od předškolního věku do puberty. Patří k nejběžnějším testům díky své délce a na provedení nenáročným metodám psychologického vyšetřování dětí.“¹³⁹

Pokračovatelem Goodenoughová se stal B. Harris, její žák. Harrisův přepracovaný test je považován za nejvhodnější variantu (1968). Harris rozšířil jeho užití do 15-ti let věku. Vedle kresby „pána“ připravil i škálu týkající se ženské postavy. Tento Harrisův test má dvě části, nejprve dítě kreslí postavu pána a následně kreslí postavu ženy.¹⁴⁰ „Test je zaměřen na přesnost zobrazení reality. Navíc se zaměřil i na projektivní aspekt, kdy nechává dítě nakreslit i samo sebe, aby zkoumal sebepojetí.“¹⁴¹ Harrisův test kresby mužské postavy byl hodnocen pomocí 73 položek a ženská postava se hodnotila podle 71 položek, „které jsou zaměřeny především na zachycení jednotlivých částí těla, oblečení, proporcí apod.“¹⁴²

Uváděla jsem již výše, že existuje mnoho dalších navazujících kresebných testů postav, autoři dalších kresebných testů navazovali na odkaz Goodenoughové.

Běžně se test kresby „pána“ používá k různým typům diagnostik. My využijeme test kresby pána od Goodenoughové k tomu, abychom zjistili, jestli existuje jistý vztah mezi preferencí uměleckých děl a výsledkem kresebného testu. Test není využíván

¹³⁷ DAVIDO, Roseline . *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001.

¹³⁸ ŠTURMA, Jaroslav, VÁGNEROVÁ, Marie. *Kresba postavy – příručka*. Bratislava: Psychodiagnostické testy, n. p., 1982, s. 10.

¹³⁹ ŠTURMA, Jaroslav, VÁGNEROVÁ, Marie. *Kresba postavy – příručka*. Bratislava: Psychodiagnostické testy, n. p., 1982, s. 102.

¹⁴⁰ SVOBODA, Mojmir (a kol.). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001.

¹⁴¹ ŠTURMA, Jaroslav, VÁGNEROVÁ, Marie. *Kresba postavy - příručka*. Bratislava: Psychodiagnostické testy, n. p., 1982, s. 11.

¹⁴² ŠTURMA, Jaroslav, VÁGNEROVÁ, Marie. *Kresba postavy – příručka*. Bratislava: Psychodiagnostické testy, n. p., 1982, s. 11.

pro psychologický účel, ale jen jako pomůcka pro stanovení míry stylizace. Přitom se zaměřujeme zejména na nízkou míru stylizace (tj. na „realistické“ kreslíře).

2.1 POPIS KRESEBNÉHO TESTU

Cognet¹⁴³ popisuje kresebný test lidské postavy od Goodenoughové jako test o 51 položkách, kdy každá správně zaznamenaná položka je právě za 1 bod. Cognet¹⁴⁴ zde uvádí i možnost rozdělení na kvartily, které autor provedl na základě 144 kreseb.

Využijí ke svému vyhodnocení kresebných kvalit kresby lidské postavy pouze hodnocení pomocí uvedených položek, jež jsou převzaté od Goodenoughové.¹⁴⁵ „Ta ve svém původním výkladu k testu kresby pána odmítá souvislosti výtvarných kvalit s testovým skóre. Kdyby měl test být skutečně zcela nezávislý na výtvarných parametrech kresby, musely by všechny změny v rámci jeho položek být esteticky neutrální.“¹⁴⁶

Ke kresbě testu je potřeba pouze papír rozměru A4 a tužka.

2.2 SKÓROVÁNÍ KRESEBNÉHO TESTU¹⁴⁷

Tento kresebný test obsahuje 51 bodů, jimiž hodnotíme kresbu lidské postavy. Za každé splnění uvedené kritérium získá dítě v dané kresbě právě jeden bod.

1. Zobrazení hlavy.
2. Zobrazení nohy.
3. Zobrazení ruce.
- 4a. Zobrazen trup (jakékoli naznačení trupu, třeba i jen jedinou rovnou čarou uprostřed)
- 4b. Délka trupu je větší než šířka.
- 4c. Naznačená ramena (bod se uděluje striktně za splnění položky, pouhý oválný tvar není hodnocen... dokonale obdélníkový trup není hodnocen bodem, jediné pokud jsou úhly zaoblené...).
- 5a. Paže a nohy jsou připojeny k trupu (nezáleží na tom, kde... ke krku nebo ke spojení hlavy s trupem).
- 5b. Nohy připojené k trupu, paže připojené k trupu na správném místě (hodnotí se striktně, zvláště pokud bod 4c nebyl splněn).
- 6a. Zobrazen krk.
- 6b. Linie krku je pokračováním hlavy, trupu nebo obou.
- 7a. Zobrazeny oči.
- 7b. Zobrazen nos.
- 7c. Zobrazena ústa.
- 7d. Nos a ústa zároveň; naznačeny rty (každé dvojrozměrné zachycení – tedy do šířky – reálného tvaru nosu je tolerováno; rovnoramenný nešikově provedený trojúhelník znamená bod, pokud se základna nachází dole; ústa znamenají bod, pokud jsou nakreslená dvojrozměrně a pokud je patrná linie oddělující oba rty).
- 7e. Naznačené nosní dírky (nos zobrazený jen dvěma body znamená bod 7e a 7b, ale už nic za 7d).

¹⁴³ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 134.

¹⁴⁴ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 134.

¹⁴⁵ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011.

¹⁴⁶ SLAVÍK, Jan, KLUSÁK, Miroslav. „Nakresli pána, jak nejlíp umíš.“ Kresebný test F.L. Goodenoughové v horizontu současné výtvarné výchovy). *Výtvarná výchova*, 42, 2002, 3, s. 13-17.

¹⁴⁷ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 134.

- 8a. Zobrazení vlasů.
- 8b. Vlasy přesahující obvod hlavy a bez transparence (lebka nesmí prosvítat). Lepší vyobrazení než čmáranice.
- 9a. Zobrazeno oblečení (většinou první náznaky spočívají v řadě knoflíků uprostřed trupu; nebo klobouku...).
- 9b. Dva průhledné kusy oblečení.
- 9c. Obrázek zcela bez transparence, vyobrazení horní a dolní části oblečení.
- 9d. Čtyři nebo více částí oblečení jasně naznačených (tyto čtyři kusy by měly být z následujícího seznamu; klobouk, bity, saka nebo kabáty, košile, límec, kravat, pásek nebo šle, kalhoty).
- 9e. Kompletní oblek, bez naivity (definovaný a rozpoznatelný).
- 10a. Naznačené prsty (na obou rukou, pokud jsou zobrazeny obě ruce; pokud je na obrázku jen jedna ruka, na které jsou prsty, je třeba přidělit bod).
- 10b. Přesný počet prstů.
- 10c. Dva rozměry prstů, delší než širší, a úhel mezi nimi nepřekračuje 180°.
- 10d. Protikladné postavení palce (zřejmý rozdíl mezi palcem a ostatními prsty, to je třeba zdůraznit).
- 10e. Ruce zobrazené odlišně než prsty a paže.
- 11a. Klouby paží, loket či rameno nebo obojí. (je třeba, aby koleno bylo, stejně jako loket, ohnuté přibližně uprostřed nohy; pokud se vnitřní linie nohy setkávají v místě spojení s tělem, udělíme bod; malé děti kreslí nohy obvykle velmi daleko od sebe).
- 12a. Proporce hlavy (plocha hlavy musí být mezi polovinou a desetinou plochy těla).
- 12b. Proporce paží (paže musí mít stejnou délku jako trup nebo být o něco delší, ale nesmějí dosahovat až ke kolenům).
- 12c. Proporce nohou (délka nohou by měla být někde mezi výškou trupu a jejím dvojnásobkem).
- 12d. Proporce chodidel.
- 12e. Paže a nohy vyobrazené dvojrozměrně.
13. Znatelná pata.
- 14a. Motorická koordinace. Linie typu A (všechny linie jsou dostatečně pevné a setkávají se většinou v místech napojení, čistě bez velkého přetahování či obtahování a příliš velkého bílého prostoru mezi jejich konci).
- 14b. Motorická koordinace. Linie typu B (všechny linie pevně spojeny ve správných místech; tento bod je založen na mnohem přísnější interpretaci pravidel daných v předcházejícím bodě).
- 14c. Motorická koordinace. Linie hlavy (bod je jen tehdy, pokud je tvar hlavy složitější než jen kruh nebo vyvedená elipsa).
- 14d. Motorická koordinace. Linie trupu stejné poznámky jako v předcházejícím bodě, pouze aplikované na trup).
- 14e. Motorická koordinace. Paže a nohy (paže a nohy musí být bez nepravidelností a bez zúžení v místě spojení s tělem; paže a nohy musí být vyobrazeny dvojrozměrně).
- 14f. Motorická koordinace. Rysy tváře (tahy musí být symetrické; oči, nos a ústa musí být nakresleny dvojrozměrně; tento bod je snadněji dosažitelný u kreseb z profilu než u kreseb zepředu).
- 15a. zobrazeny uši.
- 15b. Uši zobrazeny ve správné pozici a se správnými proporcemi (ucho musí být větší než je jeho šířka; u kreseb z profilu je třeba, aby byly zobrazeny detaily; například tečka naznačující zvukovod).
- 16a. Detail očí. Obočí, řasy, nebo oboje.
- 16b. Detail očí. Naznačená zornička.
- 16c. Detail očí. Proporce (šířka musí být větší než výška).
- 16d. Detail očí. Pohled dopředu u kreseb z profilu (kresba musí být z profilu a oko musí být zachyceno perspektivně).
- 17a. Naznačené čelo a brada (u kreseb zepředu musí být zobrazeny oči a ústa a musí zůstat dostatečný prostor nad očima, aby se naznačilo čelo, a pod ústy k vyobrazení brady; je třeba hodnotit opatrně).
- 17b. Přesah brady (bod se dá udělit prakticky jen u kreseb z profilu, nicméně je udělen i u kreseb zepředu, pokud je tvar brady nějakým způsobem naznačen).
- 18a. Kresba z profilu nanejvýš s jednou chybou (je tolerována jedna z následujících chyb: transparence, nohy nejsou z profilu, paže jsou připojeny k obrysu zad a natažené dopředu).
- 18b. Správný profil (kresba musí být provedena skutečně z profilu, bez chyby, bez transparence, kromě tvaru očí, který nemusí být brán v úvahu).¹⁴⁸

¹⁴⁸ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 134-136.

2.3 ADMINISTRACE ZADANÉHO KRESEBNÉHO TESTU

Test jsem použila u dětí ve věku od 5-ti let do 6-ti let a 9 měsíců. Byl zadán každému dítěti jednotlivě, aby nebyly výsledky vzájemně ovlivňovány. Test byl zadáván všem dětem stejně, podle přesných instrukcí: „Nakresli na tento list papíru pána, jak nejlépe dovedeš.“ Děti při kresbě nebyly časově omezovány.

Požádala jsem přítomné učitelky v daných třídách, aby dětem během kreslení ani po něm nepodávaly žádné další informace. Učitelky mi vyhověly a dětem k jejich kresbám nic nedodávaly.

2.4 HODNOCENÍ KRESEBNÉHO TESTU

Hodnocení kresby Goodenoughové je založeno na 51 položkách, které umožňují získat stejný počet bodů.¹⁴⁹ Jmenované položky jsou vypsané výše, a to pod bodem 1.1.1.

Bodové skóre kreseb dětí jsem zaznamenala do tabulky s názvem *Tabulka vyhodnocení testu kresby postavy* (zdůraznila J. P.) (tabulka č.1). V uvedené tabulce jsou dále také vždy zaznamenány pořadové číslo dítěte, křestní jméno dítěte, věk (rok, měsíc).

Výsledné skóre kresebného testu nám posloužilo jako podstatná informace vedoucí k vyhodnocení stylizace kreseb, děti byly rozřazené podle výsledného počtu bodů. A to do tří skupin: 8 - 13 bodů, 14 - 19 bodů, 20 - 25 bodů.

¹⁴⁹ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011.

3 KULTURNÍ PREFERENCE VÝTVARNÉHO STYLU

V autorských pojetích se mohou vyskytovat nejen rozdíly, ale i shody. V momentě, kdy se bude mluvit o více autorech, kteří zpracovávají totožné téma, se bude jejich výrazový projev alespoň minimálně lišit. Na druhou stranu můžeme sledovat i shody autorských pojetí, jež jsou často nápadné. Ty se týkají jak smyslové podstaty výrazu, tak i výběru témat. „Jestliže se určitý typ stylizačního schématu takto vyskytuje u více autorů společně a systematicky, mluvíme o výtvarném stylu.“¹⁵⁰

V souboru třiceti tři uměleckých kreseb, jež mi byly poskytnuty k výzkumu,¹⁵¹ jsou zařazeny jen kresby pána, které jsou ztvárněny mnoha různými způsoby. Bylo potřeba se zaměřit na tento soubor a z něj zvolit vybranou škálu deseti kreseb, z nichž si děti budou volit právě tři, jež preferují, jež se jim líbí. Ze souboru byly vyděleny právě tři skupiny děl, které mají jeden společný rys nazvaný *stylizační* (zdůraznila J. P.) schéma.

„Stylizační schéma bylo vymezeno jako ustálený typ zobrazení, příznačný pro tvorbu jedince, skupiny nebo kultury v určitém období, který může být do jisté míry tematizován, projevuje se v jednotlivých výtvarných dílech a slouží jako měřítko tvůrčích korekcí.“¹⁵²

Umělecká díla v jedné vybrané skupině užitá pro dětské hodnocení jsou si svým stylizačním schématem blízká a na základě tohoto rozřazení byly ze skupinek sobě schematicky blízkých kreseb zvoleny ty, jež zastupovaly vždy jednu danou skupinu kreseb od nejméně stylizovaných až po vysoce stylizované kresby.

Vždy je potřeba zjistit, o co dítěti v kresbě jde, jak to souvisí s tím, co od něj očekáváme při kresbě my. „Pokud například potlačí dítě nějaký detail oproti „renesančnímu“ vzoru, pohorší si v celkovém skóre testu, nemusí jít o intelektuální selhání, ale naopak o výkon zcela přiměřený pro vyjádření specifického obsahu. A nadto zcela souladný s některým ze stylizačních schémat, jež jsou legitimní alternativou vůči „renesančnímu“ modelu.“¹⁵³

Novotná¹⁵⁴ ve své diplomové práci rozčlenila kresby odpovídající stylizačnímu schématu podle testu kresby postavy na „správné“ (např. protažené oči) a „nesprávné“ (např. disneyovské oči).¹⁵⁵

¹⁵⁰ SLAVÍK, Jan. Výtvarný výraz – nástroj arteterapie. *Arteterapie. Prosinec* 2006, roč. 4, číslo 12, s. 7-19.

¹⁵¹ Soubor kreseb užívaných k výuce výtvarných pedagogů a k výzkumu preferencí míry stylizace na katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty UK v Praze počátkem milénia.

¹⁵² SLAVÍKSLAVÍK, Jan, KLUSÁK, Miroslav. „Nakresli pána, jak nejlíp umíš.“ Kresební test F.L.Goodenoughové v horizontu současné výtvarné výchovy). *Výtvarná výchova*, 42, 2002, 3, s. 13-17.

¹⁵³ SLAVÍK, Jan, KLUSÁK, Miroslav. „Nakresli pána, jak nejlíp umíš.“ Kresební test F.L.Goodenoughové v horizontu současné výtvarné výchovy). *Výtvarná výchova*, 42, 2002, 3, s. 13-17.

¹⁵⁴ NOVOTNÁ, L. „Vývojové proměny stylizačního schématu kresbách postavy „pána“ u dětí mladšího školního věku. Katedra pedagogické a školní psychologie PedF UK v Praze 2001.

V průběhu výsledky rozboru „nesprávných“ kreseb ukázaly, že může postupně v mladším školním věku docházet k potlačení či k druhotnému zjednodušení dětské kresby. Dokazovaly to výsledky výše zmiňovaného výzkumu, kdy byly sledovány znaky „správného“ a „nesprávného“ zobrazování dětské kresby podle uvedeného kresebného testu. „Správné“ jsou ty, které jsou relativně nejméně stylizované, tj. mají nejmenší odchylku od „realistického“ zobrazení. „Nesprávné“ jsou takové, jež jsou relativně nejvíce stylizované, takové, které mají největší odchylku od „realistického“ zobrazení.

To by se dalo vysvětlit „dřívějším nástupem „krizového období“ - tzn. záměrným zjednodušením kresebného projevu, snad jako vyjádření nechuti ke kreslení, nebo využíváním alternativních kresebných stylizačních schémat (např. „komiksových“).“¹⁵⁶

3.1 ZVOLENÁ ŘADA UMĚLECKÝCH KRESEB

Bylo stanoveno, že k výběru k určení kulturní preference bude použito deset uměleckých kreseb z možných třiceti tří, jež jsem dostala k dispozici od svého vedoucího bakalářské práce. Výběr byl stanoven tak, že právě tři kresby by měly být stylizačně nejbližší realistickému renesančnímu ztvárnění postavy pána. Následné čtyři kresby byly stylizačně na hranici mezi renesančním stylem postavy a vysoce stylizovanou postavou pána, tedy mírně až středně stylizované. Poslední tři kresby byly vybrány tak, aby co nejméně připomínaly realistické ztvárnění postavy pána, vysoce stylizované.

K výběru byly přizvány dvě kolegyně z dalších dvou různých mateřských škol. Každá z nás tří měla možnost vybrat svoji škálu deseti uměleckých kreseb, jež by k tomuto účelu použila, ty jsme si každá rozdělila podle míry stylizace. Od mírně stylizovaných děl přes díla středně stylizovaná až po kresby vysoce stylizované, na nichž již možná budou mít chvílemi problém někteří nezasvěcení diváci rozpoznat kresbu lidské figury.

Poté jsme se společně s kolegyněmi shodly na závěrečném výběru. V něm byly zvoleny kresby s čísly dle označení v souboru 30, 13, 12, 28, 8, 11, 31, 16, 20, 1.

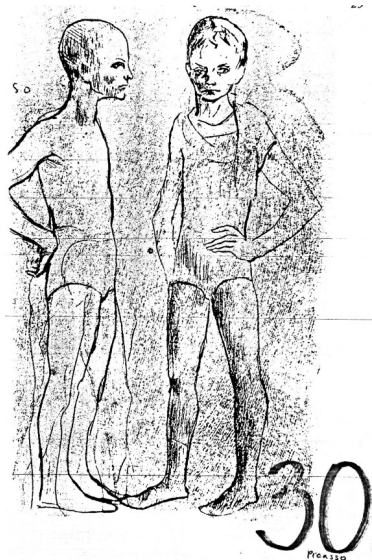
Kresby pána s čísly 30, 13, 12 byly určeny jako nejméně stylizované. Kresby označené čísly 16, 20, 1 patří k vysoce stylizovaným, a tedy nejméně podobným renesančnímu typu kresby postavy lidské figury. Kresby s čísly 28, 8, 11, 31 jsou stylistky řazené mezi předešlé dvě skupiny, jako středně stylizované kresby postavy.

¹⁵⁵ NOVOTNÁ, L. „Vývojové proměny stylizačního schématu kreseb postavy „pána“ u dětí mladšího školního věku. Katedra pedagogické a školní psychologie PedF UK v Praze 2001.

¹⁵⁶ SLAVÍKSLAVÍK, Jan, KLUSÁK, Miroslav. „Nakresli pána, jak nejlíp umíš.“ Kresebný test F.L.Goodenoughové v hor. izontu současné výtvarné výchovy). *Výtvarná výchova*, 42, 2002, 3, s. 13-17

Pro představu jsou vyobrazeny miniaturní kopie všech deseti uvedených kreseb, jež byly použity po vybrání k účelu zjištění kulturních preferencí u předškolních dětí. Jsou rozdělené podle míry stylizace stejně tak, jak je výše popsáno.

Skupina děl zvolených jako nejméně stylizovaná:

Obr. č. 3/1 (Picasso)

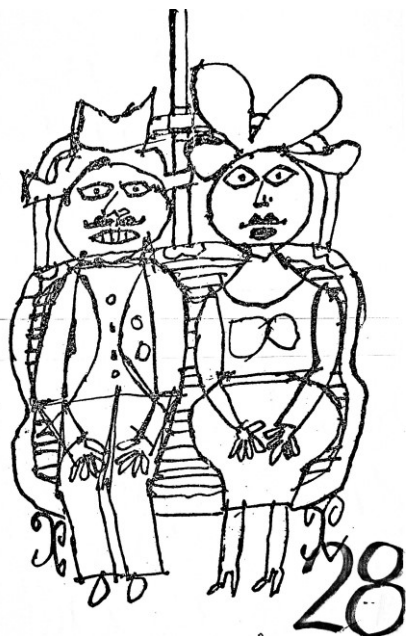

Obr. č. 3/2 (Munch)

Obr. č. 3/3 (Intres)

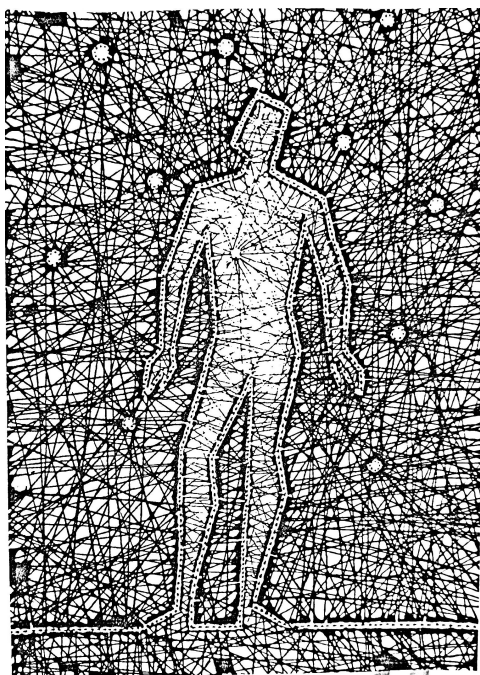
Skupina děl středně stylizovaných:

Obr. č. 3/4 (neurčený autor)

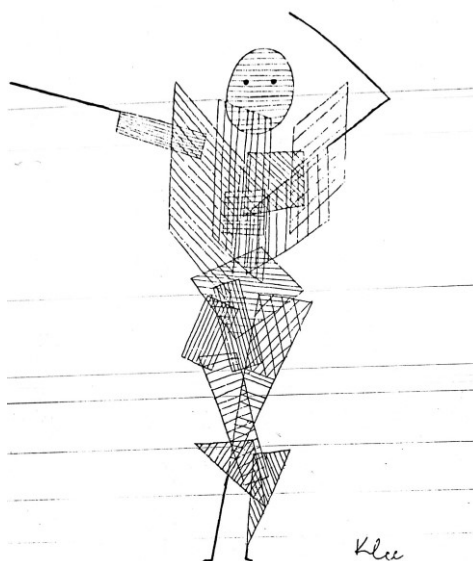

Obr. č. 3/5 (Chagall)

11

Obr. č. 3/6 (Hudeček)

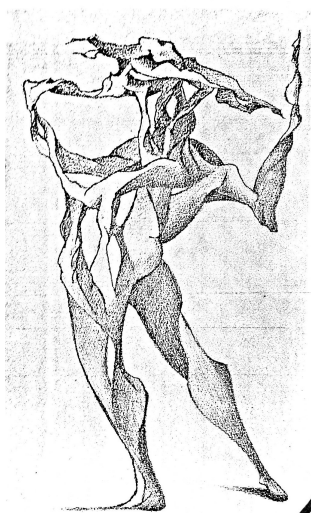

DANCING MASTER. 1930.

Klee
31

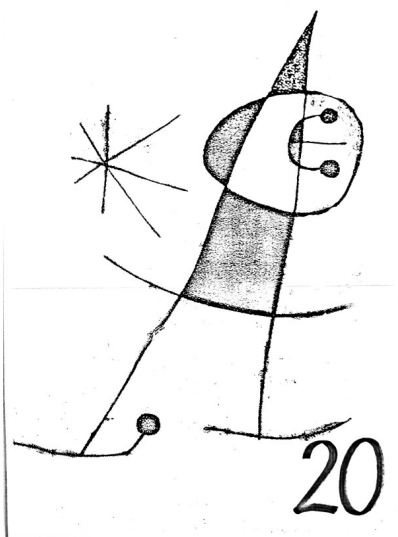
Obr. č. 3/7 (Klee)

Skupina děl vysoce stylizovaných:

16

Obr. č. 3/8 (Istler)

20

Obr. č. 3/9 (Miró)

1

Obr. č. 3/10 (Klee) ¹⁵⁷

¹⁵⁷ Obr. č. 3/1 – 3/10: Soubor kreseb užívaných k výuce výtvarných pedagogů a k výzkumu preferencí míry stylizace na katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty UK v Praze počátkem milénia.

3.2 ADMINISTRACE ZADÁNÍ A ZAZNAMENÁNÍ VÝBĚRU KRESEB

Výběr kreseb byl zadán stejným dětem, jež předtím kreslily postavu pána. Po kresbě pána jsem oslovila každé z dětí zvlášť a pozvala sem si je ke stolu, kde bylo všech kreseb rozloženo.

Každé z dětí dostalo stejné zadání. „Vyber z těchto obrázků „pána“ tři obrázky, které se ti nejvíce líbí. Na každý z nich polož plastové víčko.“

Děti měly možnost prohlížet si díla, jak dlouho chtěly. Vždy jsem zaznamenala vybraná díla v daném pořadí, jak děti víčka pokládaly.

Výběr kreseb a skóre testu kresby postavy byly zapsány do tabulky s názvem *Kulturní preference* (zdůraznila J. P.) (tabulka č. 2). Jsou zde dále také uvedené údaje týkající se pořadového čísla dítěte, křestního jména dítěte, věk (rok, měsíc).

4 VÝZKUMNÝ VZOREK A POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU

4.1 VÝZKUMNÝ VZOREK

K výzkumu jsem získala vzorek sestávající z šedesáti dětí ve věku od pěti let do šesti let a devíti měsíců. Přesný věk jednotlivých dětí je uveden v tabulce č. 1.

Regionální výběr, kdy lze předpokládat, že dispoziční předpoklady k hodnocení výtvarného projevu jsou v dětské populaci normálně rozložené (tj. největší podíl je „průměrných hodnotitelů“, nejméně hodnotitelů „výtečných“ nebo „špatných“), se týkal pěti náhodně vybraných mateřských škol v Karlovarském kraji. Záměrem bylo zvolit takový vzorek, aby bylo možno vyzískat všechny možné úrovně stylizace.

Jednalo se o výběr účelový. Ten směřoval k výběru běžného zastoupení dětí v mateřské škole, tj. jedná se o tzv. typický výběr. Kromě toho je to výběr pseudonáhodný: nejde o výběr náhodný podle pravidel náhodného výběru ve výzkumech, ale o náhodnost vzniklou tím, že do těchto mateřských škol přišly právě tyto děti. Všechny zúčastněné děti jsou zapsány v tabulkách pod křestním jménem a číslem.

4.2 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU

Výběr vzorku byl uskutečněn v Karlovarském kraji. Tři mateřské školy se nachází v Karlových Varech a další dvě mateřské školy se nachází v Chodově u Karlových Varů.

Z šedesáti zúčastněných dětí bylo dvacet sedm dívek ve věku od pěti let do šesti let a osmi měsíců, dále třicet tři chlapců ve věku od pěti let a jednoho měsíce do šesti let a devíti měsíců.

U tohoto vybraného vzorku jako celku se nedá předpokládat rozdíl od normality.

5 METODIKA ZKOUMÁNÍ

Tento výzkum byl převzat od Klusáka a Slavíka¹⁵⁸, kteří se ve svých publikovaných studiích (Kresba postavy pána – její vývoj v mladším školním věku; Nakresli pána, jak nejlíp umíš) nevěnují dětské kresbě jen jako psychologické záležitosti, ale spíše uvádějí, že je možné na dětskou kresbu pohlížet a zamýšlet se nad ní také v kontextu umění, tj. chápat dětskou kresbu jako kulturní fenomén.

V textu „Kresba postavy pána – její vývoj v mladším školním věku“ vyprávějí příběh o tom, kdy by schopnost zobrazit postavu pána měla být posuzována z pohledu výtvarného. Klusák a Slavík uvádějí, že lze již dětský výtvarný projev dítěte chápat specifičtěji, že psychologie považovala dětskou kresbu spíše jako „reprezentanta kognitivních schopností“.¹⁵⁹ Oproti tomu stavějí názor, že na dětskou kresbu lze pohlížet i v širších kulturních souvislostech jako na lidský projev, který je vždy ovlivněný kulturou. Proto zkoumání dětské kresby považují za činnost nejenom výlučně vědeckou, ale za činnost stojící „na hranici umění a vědy“.

V našem výzkumu je tato činnost zaměřena na jedinou docela jednoduchou otázku. Jde nám o to, abychom zjistili, zda je nějaká možná souvislost a podobnost mezi výběrem uměleckých kreseb a kresbou vlastní, pokud jde o míru stylizace, jak bylo uvedeno výše při stanovení cílů výzkumu. Kromě toho se ptáme na různé možné souvislosti mezi dětským pojetím kresby a dětskými zkušenostmi s uměním (konkrétně především s kresbou anebo ilustrací). Pokud děti umělecká kresba okouzlí, nesou si zážitek sebou i nadále. To jsme ve výzkumu zjistili při rozhovorech s dětmi nad kresbami (viz níže). Při pozorování uměleckých kreseb dětmi bylo zřejmé, že je upoutávaly různé detaily kresby. Dívaly se na to svým dětským pohledem a leckdy obdivovaly i to, co by nás dospělé ani nenapadlo.

O vztazích mezi dětskou tvorbou a uměním psali různí autoři, zde pro ilustraci vybíráme jen jeden citát: „Všechny děti mají kvality umělce, když dosáhnou určité formy průniku mezi svými nevědomými touhami, které jsou zdrojem jejich představivosti, a realitou, představovanou zároveň používaným materiálem a druhým člověkem, dítětem nebo dospělým, kterému je obrázek určen. Jedna ze zvláštností dětského umění spočívá v tom, že autor díla sice má charakteristické rysy umělce, ale nakonec jím vlastně úplně není, protože si

¹⁵⁸ KLUSÁK, Miroslav, SLAVÍK, Jan. Kresba postavy pána – její vývoj v mladším školním věku. In MILOVSKÝ, M., ČERMÁK, I., CHRZ, V. *Umění ve vědě a věda v umění. Metodologické imaginace*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 187-208.

¹⁵⁹ KLUSÁK, Miroslav, SLAVÍK, Jan. Kresba postavy pána – její vývoj v mladším školním věku. In MILOVSKÝ, M., ČERMÁK, I., CHRZ, V. *Umění ve vědě a věda v umění. Metodologické imaginace*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 187-208.

své umění ještě plně neuvědomuje ani ho neovládá. A tak sice není dítě možná umělcem, ale můžeme ho považovat za uměleckého řemeslníka, který sám vymýšlí i realizuje svá díla.“¹⁶⁰

Jako metoda výzkumu zde byl využit jak klasický, tak i smíšený design výzkum. Mísí se zde kvantitativní i kvalitativní výzkum, oba tyto postupy se zde doplňují.

Kvantitativní analýza byla použita ve vyhodnocování kreseb a ke sběru informací týkajících se preferencí vybraných kreseb.

Kvalitativní analýza se týkala souvislostí, které vyplynuly ze zjištěných skutečností, jež jsem vyzpozovala.

Doplňkovou metodou zde byl rozhovor, který jsem s dětmi vedla při výběru kreseb, jež děti ve svém výběru preferovaly.

¹⁶⁰ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 20.

6 VÝSLEDKY ZKOUMÁNÍ

V této práci se autor zaměřuje na hledání možných souvislostí mezi mírou stylizace ve vlastní výtvarné práci dětí a jimi preferovanou mírou stylizace při hodnocení uměleckého výtvarného projevu.

Dále se soustředíme na to, zda existují různé možné souvislosti mezi dětským pojetím kresby a dětskými zkušenostmi s uměním (kresba, či ilustrace). Při rozhovorech s dětmi nad kresbami jsme zjistili, že děti upoutávají různé neobvyklé detaily.

6.1 MÍRA STYLIZACE

Již jsme získali výsledky kresebných testů, které byly podstatné k vyhodnocení stylizace kreseb dětských kreslířů. Děti jsme rozřadili podle získaného bodového skóre testu do uvedených tří skupin: 8 - 13 bodů, 14 - 19 bodů, 20 - 25 bodů.

Dále byl proveden u stejných dětí výběr tří preferovaných uměleckých kreseb, jenž byl zaznamenán v následném pořadí, v němž děti kresby označovaly. Tím jsme získali tabulku *Kulturních preferencí* (zdůraznila J. P.) (tabulka č. 2).

Následně jsme díky těmto zjištěným údajům vyzískali hodnoty týkající se míry stylizace. Do kontingenční tabulky s názvem *Výběr míry stylizace* (zdůraznila J. P.) (tabulka č. 3) jsme zapsali získané hodnoty uvedené výše, tj. rozřazené děti podle skóru testu rozdělené do tří skupin a zaznamenané počty dětí, jež uvedené kresby (pod čísly uvedenými v souboru kreseb 30, 13, 12, 28, 8, 11, 31, 16, 20, 1) preferovaly.

Z této tabulky je možné vyzískat informace týkající se toho, zda kreslíři s nízkou/vysokou mírou stylizace vlastní kresby preferují při hodnocení uměleckého díla svůj vlastní stylizační přístup (vysokou/nízkou míru stylizace) nebo naopak upřednostňují jeho protipól. Dále je zde viditelné, která umělecká kresba patřila k nejpreferovanějším z dětem předložené nabídky deseti kreseb a naopak která byla z těch kreseb, jež děti ničím natolik neupoutala, aby měly důvod ji označit.

Tab. č. 3: Výběr míry stylizace

Skóre testu	obr.č. 30	obr.č. 13	obr.č. 12	obr.č. 28	obr.č. 8	obr.č. 11	obr.č. 31	obr.č. 16	obr.č. 20	obr.č. 1	
8 až 13	5	1	1	9	5	1	4	4	8	9	47
14 až 19	6	11	8	13	8	12	9	7	18	7	99
20 až 25	5	3	2	6	3	2	3	2	4	3	33
	16	15	11	28	16	15	16	13	30	19	179

Zdroj: vlastní zpracování 2017

K nejoblíbenějším kresbám se řadily kresby s čísly 20, kdy si tuto kresbu vybralo právě 30 dětí z šedesáti zúčastněných dětí. Jako další velmi oblíbená kresba je kresba dvou postav, pána a paní, kresba pod číslem 28. Tu vybralo dvacet osm dětí.

K nejméně preferovaným se řadily kresby s čísly 12 (s oblibou pouze u 11 dětí) a kresba č. 16 (vybrána třinácti dětmi).

U dětí, jejichž kresba odpovídá nejméně renesančnímu stylizačnímu schématu, tj. jejich postava získala v kresebném testu nejmenší počet bodů a to 8 až 13, je nejvíce oblíbený obr. č. 1, který se řadí k nejvíce stylizovaným. Zde je viditelné, že u kreslířů s tímto počtem vyskórovaných bodů, odpovídá kresba spíše jejich stylizačnímu schématu. Tyto děti ale preferovaly také obrázek pod č. 28, tato kresba odpovídá spíše stylizačnímu schématu na pomezí mezi vysoce stylizovaným a mezi realistickým zobrazením.

Autoři kreseb se získanými body v rozmezí 14 až 19 preferují z větší míry obr. č. 20, kdy právě tuto vysoce stylizovanou kresbu zvolilo osmnáct dětí. Toto stylizační schéma nejméně podobné realistické renesanční postavě neodpovídá jejich počtu bodů v kresebném testu.

Nejméně dětí dostalo v testu kresby postavy nejvyšší počet bodů, nejvíce z těchto kreslířů zvolilo obr. č. 28. Tato volba spíše neodpovídá stylizačnímu schématu, který ve své kresbě preferují.

Lze se na zhodnocení výběru kreseb podívat i jiným pohledem. Když sečteme všechny výběry kreslířů preferujících realistické stylizační schéma, dále výběry kreseb představujících stylizační schéma s vysokou mírou stylizace, a nakonec i umělecké kresby na rozhraní mezi nimi, lze lépe klasifikovat, zda se u dětí s daným počtem skórovaných bodů v kresebném testu blíží jejich osobní stylizační schéma schématu preferovanému. Získáme totiž kontingenční tabulku, která vypovídá o vztahu mezi preferovaným stylizačním schématem a výsledkem v testu kresby pána (tabulka č. 4).

V tabulce absolutních četností č. 4 je viditelné, že u dětí s nejnižším počtem získaných bodů (8 až 13) vítězí výběr děl s vysokou mírou stylizace. To je čitelné i z tabulky relativních

četností č. 5, kdy se počet vybraných kreseb u těchto dětí blíží k 45 %. O něco méně vybírají děti díla středně stylizovaná (40 %). Díla s realistickým stylizačním schématem jsou jim nejméně blízká.

U dětí s počtem bodů 14 až 19 odpovídá nejvyšší počet výběru uměleckých kreseb danému stylizačnímu schématu. Z tabulky č. 5 vyplývá, že se jedná o více jak 42 % zvolených středně stylizovaných kreseb. Vyčteme z tabulky č. 5 i vysoké procento zvolených kreseb mírně stylizovaných, a to přes 40 %. Nejméně jsou jim blízké kresby realistického schématu, a to pouze v necelých 15 %.

Pouze u kreslířů s nejvyšším počtem bodů neodpovídá stylizační schéma schématu, které se objevuje u jejich vlastních kreseb. Zvoleno bylo pouhých 30 % kreseb realistických renesančního stylizačního schématu. Děti s nejvyšším počtem skórováných bodů preferují spíše umělecké kresby středně stylizované. Kdy se jejich výběr pohyboval kolem 42 % z celkového počtu jimi preferovaných kreseb.

Tab. č. 4: Preference stylizačního schématu ve vztahu ke skóru testu (absolutní četnosti)

Skór testu	Realistické stylizační schéma: obr.č. 30, 13, 12	Středně stylizované schéma: obr.č. 28, 8, 11, 31	Stylizační schéma s vysokou mírou stylizace: obr.č. 16, 20, 1
8 až 13	7	19	21
14 až 19	25	42	32
20 až 25	10	14	9

Zdroj: Vlastní zdroj 2017

Kritická hodnota Chí-kvadrát: 15,51

Spočítaná hodnota Chí-kvadrát pro tuto tabulku: 7,98

Tab. č. 5: Preference stylizačního schématu ve vztahu ke skóru testu (relativní četnosti řádkové)

Skór testu	Realistické stylizační schéma: obr.č. 30, 13, 12	Středně stylizované schéma: obr.č. 28, 8, 11, 31	Stylizační schéma s vysokou mírou stylizace: obr.č. 16, 20, 1	
8 až 13	14,89	40,43	44,68	100,00
14 až 19	25,25	42,42	32,32	100,00
20 až 25	30,30	42,42	27,27	100,00

Zdroj: Vlastní zdroj 2017

Pro tabulku č. 4 je kritická hodnota Chí-kvadrát 15,51 a vypočítaná hodnota jen 7,98 (spočteno podle Řehák & Řeháková, 1986, s. 233).¹⁶¹ Proto nemáme důvod zamítnout hypotézu nezávislosti mezi preferencí stylizačního schématu a dosaženým testovým skóre. Jinými slovy: nelze tvrdit, že mezi sledovanými proměnnými se v tabulce ukázal nenáhodný vztah.

Přesto se můžeme ještě pokusit vyložit zjištění z relativních četností (procenta vypočítaná z rozložení hodnot). Pohled na rozložení relativních četností řádkových (tabulka č. 5) nejlépe ukáže to, o co se zajímáme. I zde je znát, že rozdíly mezi políčky tabulky nejsou velké.

Přesto bychom mohli uvažovat o tom, že u dětí, které v testu dosáhly skór v intervalu 8 až 13, dosahuje součet četností preference u střední a vysoké míry stylizace cca 80 %, přičemž realistické schéma jen cca 15 %. Oproti tomu u dětí se skórem kresby 20 až 25 je tendence víceméně opačná: pro realistické a středně stylizované schéma cca 73 %, pro vysokou míru stylizace asi 27 %. Podobně vychází i medián: ten je u skupiny dětí s vysokým skóre v kresebném testu posunutý do sloupce nejmenší míry stylizace (10), u dětí s nejnižším skórem naopak blíže k nejvyšší míře stylizace (19). Těmto poznatkům odpovídá i test odchylky od nezávislosti v polích tabulky, jehož nejvyšší hodnota (3,30) je v poli nejnižší skór – nejvyšší stylizace a třetí nejvyšší hodnota (1,03) v poli nejvyšší skór – nejmenší míra stylizace.

Uvedená zjištění jsou s ohledem na nevýznamné výsledky statistiky jen velmi spekulativní, ale mohla by aspoň být podnětem k dalšímu zkoumání, protože zde statistiku nechápeme jako podklad pro zobecňování, ale jen jako pomůcku pro orientaci v hromadných datech. Ta by totiž mohla naznačovat, že u dětí, které dosáhly v testu kresby postavy pána relativně nejnižší skór, se objevil sklon preferovat vysokou míru stylizace v umělecké kresbě, zatímco u dětí s nejvyšším skórem je tendence opačná: relativně více se jim líbí méně stylizované – „realističtější“ – kresby.

Opět zdůrazňujeme, že se jedná pouze o spekulaci – ve výpočtech k ní máme jen slabou oporu, přesto je ale znát a může aspoň sloužit k zaměření pozornosti na *kvalitativní* pohled na kresby.¹⁶²

Zaměříme se na protikladné skupiny dětí, respektive vybereme její nejtypičtější zástupce a popíšeme si jejich kresby, zda odpovídají jak skóre kresebného testu, tak i preferovanému uměleckému dílu.

¹⁶¹ ŘEHÁK, Jan, ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Analýza kategorizovaných dat v sociologii*. Praha: Academia, 1986.

¹⁶² Zpracováno ve spolupráci s vedoucím práce Doc. PaedDr. Janem Slavíkem CSc.

Níže uvádíme příklady dvou protikladných kreseb dětí, obr. č. 7/1 a obr. č. 7/2, na nichž si popíšeme rozdíly, jež jsou již na první pohled viditelné. Obr. č. 7/1 představuje kresbu velmi blízkou realistickému stylizačnímu schématu kresby, je zde patrná jen velmi mírná míra stylizace. Autorka této kresby preferovala kresby spíše realistického zobrazení, a to primárně obrázek postavy chlapců a poté další dva, jež byly zařazeny do středně stylizovaných uměleckých kreseb. Kreslířka získala ve skórování test kresby lidské postavy 24 bodů. I když měli kreslit „pána“, řekla mi, že zobrazila svého otce „v ručníku“.

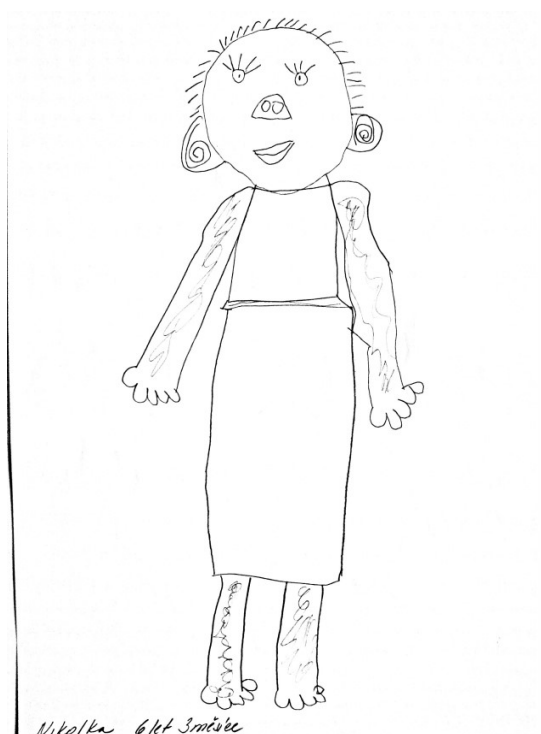
Zaměříme-li se na detaily, jež jsou při pohledu na obrázek patrné. Zjistíme, že jich je na obrázku hodně. Dívka vystihla velmi dobře poměr velikosti hlavy k tělu. Chybí zde správně nasazená hlava, nevyskytuje se zde krk. Tělo je zde dobře rozeznatelné a jeho délka je větší než jeho šířka. Dále správně vystihla nasazení rukou a již je zde i rozeznatelný náznak ramen. Nohy i ruce jsou znázorněny dvojrozměrně. Pokud bereme v úvahu, že jsou nohy zčásti schované v ručníku, je proporcionálně dobře znázorněná délka horních i dolních končetin. Dívka si dala záležet i na takových detailech jako jsou chlupy na těle.

Pokud se zaměříme na detaily hlavy, nakreslila autorka kresby vlasy naznačené pouze několika rovnými čarami. Dále nakreslila kulaté oči (zatím není zřejmý „správný podlouhlý tvar) s detaily jako jsou výrazné řasy, znázornila i zorničky. Nos je dvojrozměrně zobrazený se základnou dole dokonce i s nosními dírkami, ústa jsou také dvojrozměrně znázorněna. Na uších si dala dívka záležet, snažila se správně zaznamenat jejich detaily pomocí zatočené spirály. Na všech končetinách jsou rozeznatelné dvojrozměrně nakreslené prsty, a to na každé z nich právě pět, není zde příliš rozeznatelné správné odlišení dlani a protikladné postavení palců na rukou, ani není zřejmé rozlišení dvou rozměrů prstů. Kresebná linie je dostatečně pevná, střetává se většinou čistě v místě napojení.

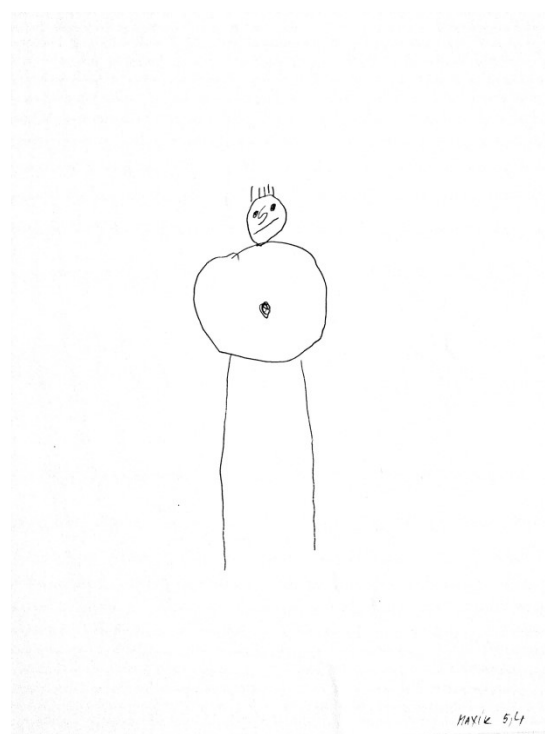
Oproti tomu kresba chlapce obr. č. 7/2 s relativně nejnižším skóre a to 10 bodů, je mnohem chudší na detaily kresby lidské postavy. Je zde patrná jistá jednoduchost. Jeho kresba spíše odpovídá jeho preferovaným uměleckým kresbám. Jako byla vysoce stylizovaná umělecká kresba číslo 20 a další dvě preferované kresby se řadily ke středně stylizovaným.

U kresby chlapce je hlava menší, tělo proporcionálně spíše neodpovídá realistickému schématu postavy, je zavalité a spíše širší než delší. Je zde pouze patrný náznak dvou jednoduchých linií směřujících svisle dolů, které znázorňují nohy. Ty spíše neodpovídají svou délkou správným proporcím. Z detailů můžeme pozorovat v obličejové části oči, nos a ústa znázorněná jednou rovnou linií. Na hlavě nakreslil autor několik svislých čar, jež mají tvořit vlasy. Jako zajímavost bychom mohli uvést pupík, u nějž měl chlapec pravděpodobně pocit nutnosti nakreslit ho. Linie je zde povětšinou pevná, střetávající se v místě napojení.

Ani u jedné kresby nejsou prozatím znatelné klouby.

Obr. č. 7/1: Dětská kresba č. 46, Nikolka (6,3)

Obr. č. 7/2: Dětská kresba č. 36, Max (5,4)

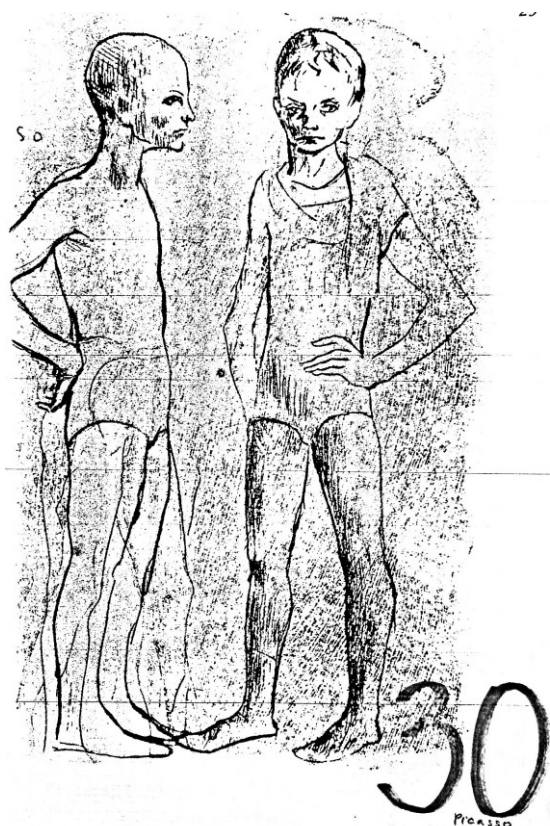
Pokud budeme popisovat kresby umělecké, opět si uvedeme dvě protikladné kresby umělců. Aby byl znatelný kontrast mírně stylizovaných děl a děl vysoce stylizovaných.

U obrázku č. 7/3, který si vybrala dívka, jež měla relativně nejvyšší skóre v testu, je reálně zobrazená lidská figura. Dívka při své tvorbě využila celou plochu předloženého papíru formátu A4. Proporcionálně je tělo dobře zobrazeno, je delší než širší. Hlava odpovídá správnému poměru ku tělu. Horní i dolní končetiny znázornil umělec dvojrozměrně. Na této mírně stylizované kresbě můžeme vidět správně nasazený krk, který je pokračováním hlavy i trupu. Správně naznačená ramena přecházejí plynule v paže, rozeznatelná jsou zde i dlaně, prsty, jejich dvojitá šířka i protikladné postavení palce. Následně se pozastavíme u detailů nohou. Kdy je nášlapná část velmi realisticky znázorněná, což jsme ani u jedné dětské kresby neměli možnost pozorovat, je zde odpovídající proporcionalita prsty i znázorněné paty. V obličejové části je jasná realisticky nakreslená tvář, oči, užší a podlouhlé, nos je zachycený dvojrozměrně stejně jako ústa. Vlasy pokrývají hlavu bez transparency a uši jsou detailněji propracované, odpovídají realistickému tvaru. Je zde patrný i jasný oděv, který zakrývá hlavně tělo, ne končetiny. Klouby jsou správně nakresleny, odpovídají skutečnosti.

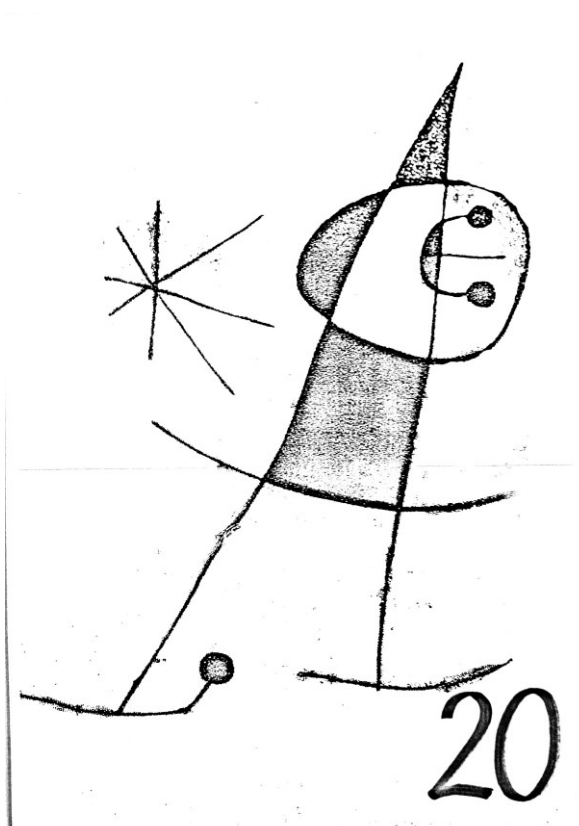
Jako protipól této mírně stylizované kresby jsem vybrala kresbu mezi dětmi velmi oblíbenou, byla vybrána právě třiceti dětmi. Což je polovina dětí z celkového počtu. Možná je

právě zaujala ta "jednoduchost", kterou na nás působí a možná se zaměřili jen na detaily kolem ní. Přesto na první pohled dokázala upoutat dětskou pozornost, a to i chlapce, jehož kresbu jsme o kousek výše rozebírali.

U umělecké kresby s č. 20 na obr. č. 7/4 se již nedají správně rozpoznat proporce lidského těla, dalo by se odhadnout, že se v horní části kresby nachází hlava navazující přímo na tělo, které neodpovídá též klasickému schématu lidské postavy. Jde o vysoce stylizovanou kresbu, kde jen s nadhledem můžeme říci, že se zhruba v polovině těla vyskytují jednorozměrné horní končetiny navazující na tělo bez ramen a ze spodní části vyčnívají svislé čáry, které pravděpodobně znázorňují jednorozměrné nohy s chodidly. Jen jedno z nich je zdobené malým kroužkem. V části, kde se nachází hlava bychom si mohli představit, že dva vyplněné kruhy nad sebou zpodobňují oči, z nich vedený půlkruh by mohla být ústa a mezi očima je nakreslen jednorozměrný nos. Linie těla a nohou je jednotná a svisle vedená od chodidel vzhůru směrem přes hlavu, obě linie se střetávají v jednom bodě, kousek nad hlavou, vzniká čepice či klobouk. Celá kresba je odekorovaná velkou hvězdou. Tato hvězda byla jedním z důvodů, který na celé kresbě děti zaujal, proč ho preferovaly.

Obr. č. 7/3 (Picasso)

Obr. č. 7/4 (Miró)

U kresby chlapce na obr. č. 7/2 je jistá podobnost mezi jím vybranou preferovanou uměleckou kresbou vysoce stylizovanou a jeho vlastní tvorbou. Není zde příliš detailů, kterými by byla kresba „přehlcena“, je zde jistá jednoduchost, která obě kresby spojuje. Jsou zde patrné hlavně jednoduché čisté rovné linie, které patrně oba autoři upřednostňovali.

Naopak u kresby mírně stylizované a u kresby dívky na obr. č. 7/1 na nás působí nutnost zdůraznit realitu a detaily lidské postavy bez snahy vzhled figury úmyslně nějakým způsobem deformovat či mu odebrat základní rysy reálného vzhledu.

Dětští kreslíři jsou nejvíce inspirováni tím, co o světě ví, a tuto obsahovou formu se snaží postupně dítě přenášet i do svých kreseb. Na základě sociální zkušenosti dítěte, která je spojená s reálnou představou dítěte, zobrazí dítě ve své kresbě nějakou určitou reálnou představu. Je teda na místě uvažovat o tom, jaké možnosti má každé z dětí, jaká stylizační schémata postav jim byla kdy a kým předložena anebo jaká schémata postav měly děti možnost již za svůj dosavadní život pozorovat. Otázkou je, zda rodiče, příbuzní, známí, učitelky a další lidé, jež mají na děti vliv, dávají dětem možnost „širšího rozhledu“, zda děti znají nejenom klasické české pohádkové či večerníkové postavičky, postavy z disneyovských filmů nebo dalších animovaných filmů, zda jsou ovlivněny postavami z PC her, nebo jsou jejich hrdiny a vzory postavy z ilustrací knih, nebo postavy z různých plakátů a reklam, či jsou s nimi navštěvovány galerie a prohlížena různá i umělecká díla, nebo knihy, kde mohou vidět reprodukce uměleckých děl. Všechny tyto alternativy stylizačních schémat mají na dětskou tvorbu „malého výtvarníka“ velký vliv. Záleží jen na tom, co se danému dítěti „líbí“. Čemu dává přednost ve svém výběru.

Pokud jsme porovnála počet dětí (33), jež preferovaly kresby s realistickým schématem (20 - 25 bodů), zjistila jsem, že u nich byly upřednostňovány kresby se středně stylizovaným kresebným stylizačním schématem (14), dále potom preferovaly kresby s realistickým stylizačním schématem (10) a nejnižší preference se vyskytovala u vysoce stylizovaných kreseb (9).

U kreseb s vysokou mírou stylizace ve vlastní kresbě (8 - 13 bodů) jsme zjistili, že nejvyšší preference uměleckých kreseb se projevila u vysoce stylizovaných uměleckých schémat (21) a dále děti preferovaly kresby středně stylizované (19), nejnižší preference se vyskytovala u stylizačního schématu s nízkou mírou stylizace (7).

U dětí se středně stylizovanou vlastní kresbou (14 - 19) se projevila největší vztah mezi jejich mírou stylizace jejich vlastní kresby a mírou stylizace kresby preferované, kdy právě 42

děti preferovalo středně stylizované schéma kresby lidské postavy. Jako další preferovaly spíše schéma vysoce stylizované (32) a nejméně preferovaly tyto děti kresbu s realistickým stylizačním schématem (25).

Zjistili jsme tyto výsledky díky preferovanému výběru uvedených 60-ti dětí a jejich výsledkům z kresebného testu Goodenoughové jejich vlastní kresby.

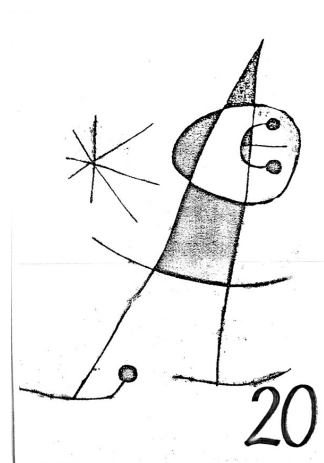
Vždy se často děti v období předškolního věku uchylují k tomu, co preferují. Je pro ně podstatné to, co se jim líbí. Potom častokrát také své oblíbené prvky ve svých kresbách zobrazují. I nám zde jistá nenáhodná přímá úměrnost vyvstala. Jak bylo čitelné z tabulek výše a jak jsme uvedli na příkladu předchozích vybraných kreseb dívky a chlapce (obr. s č. 7/1 a s č. 7/2) a jejich preferovaných děl (obr. s č. 7/3 a 7/4).

6.2 DETAILS UMĚLECKÝCH KRESEB

Velmi zajímavé bylo zaznamenávat informace, jež se týkaly výběru preferovaných kreseb. Detaily, které děti zaujaly se v některých případech shodovaly, v jiných byly nápadně odlišné. Když děti kresby pozorovaly, měly dostatek času rozhodnout se pro kresbu, která se jim líbí a poté dostaly prostor vyjádřit se k tomu, z jakého důvodu si ji vybraly. Někdy byl odpověď velmi jednoduchá, „protože se mi líbí“, „protože je hezkej“, „je krásnej“. Dostalo se mi i odpovědí, že vlastně „neví“ proč si ho zrovna dané dítě vybralo.

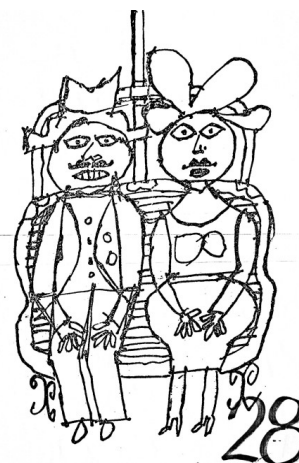
Dále tu byla skupinka 4 dětí, které asi díky tomu, že mě neznaly, nechtěly se mnou nijak komunikovat, tyto děti sice obrázky vybraly, ale odpovídat jsem je nenutila.

Nyní se dostáváme k zajímavějším zjištěním. K nepreferovanější kresbě patřila právě umělecká kresba s označením č. 20 vysoce stylizovaná, tuto kresbu referovalo již zmíněných 30 dětí. Při sjednocení informací mnou získaných jsem zjistila, že právě 11 dětí označilo na obrázku „hvězdu“ nebo ji někdo nazval také „vločkou“ jak důvod výběru. 5 dětí zvolilo jako výrazný prvek této kresby „čepici či klobouk“. Jendo z dětí označilo danou postavu „jako je trochu veselej a vypadá jako raketka“. Dalšími vyzdviženými detaily jsou z pohledu dětí „hlava“ preferovala ve výběru u 3 dětí, „celkově obličej“ u 2 dětí, „oči“ také u dvou dětí, hodně jiný nohy“.

Obr. č. 7/5 (Miró)

Druhá preferovaná kresba mírně stylizovaná byla kresba s č. 28. Na této kresbě jsou dvě postavy, postava pána a paní. Děti zaujala v některých chvílích tato kresba komplexně, kdy je zaujaly právě obě dvě osoby na obrázku, „jak sedí vedle sebe jako rodina“, „jsou jako myslivci“, „líbí se mi jako maminka a tatínek“. Za shodné preferované znaky zde byly označeny „klobouk“ a „mašle nebo kytka, co má paní na hlavě“ celkem 8 dětmi. Další tři děti zaujala právě samotná „paní“ na obrázku. U 2 dětí zvítězil „knírek“ pána, dále se dětem líbily detaily jednotlivě jako „šaty paní“, „zuby pána“, „nos“, „krásný nohy“, „divný ruce“.

Obr. č. 7/6

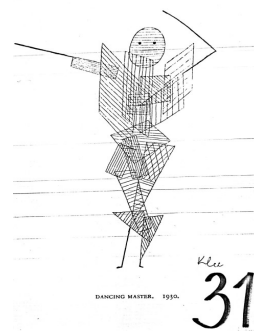
Třetí místo obsadila v oblíbenosti vysoce stylizovaná kresba s č. 1. Kresba zaujala děti nejvíce díky kruhovitým detailům, slovy dětí „tečky, kolečka, puntíky, knoflíky, oči“ a to právě 6 dětí, 2 děti upoutaly „čáry“, jedno dítě zaujalo „to jak sedí“, jiné detaily jako „nos“, „hlava“, „samotný detail na hlavě“. Zajímavý byl i poznatek jednoho pětiletého chlapce „vypadá jako malířský obraz“ a dívky „jako když máš malbu“.

Obr. č. 7/7

Na čtvrté pozici v oblíbenosti se umístily zároveň tři kresby s č. 31, s č. 8 a s č. 30. Každá z nich byla označena 16 dětmi jako jedna ze tří oblíbených.

Prvně si popíšeme detaily kresby středně stylizované kresby s č. 31. U této kresby se děti nejvíce soustředily na geometrické tvary. Vyzdvihovaly především „čáry“, „tvary“, „čtverečky“, „kostky“. Na tyto detaily se zaměřilo 7 dětí. Jako další je zaujal „obličej“, „hubený ruce“, „malé nohy“, „čárkovaná hlava“. Jednomu dítěti přišel pán „roztomilej“ a dalšímu „veselej“.

Obr. č. 7/8

Další středně stylizovaná kresba, která byla vybrána 16 dětmi, byla kresba s č. 8. Na kresbě pána nejvíce upoutaly 3 děti detaily, které byly označovány jako „klobouk“ či „čepice“. Další 3 jedince zaujaly „jak má ten pán boty“, „špičatý nos“ zajímal 2 děti, „velkej prst“ anebo „jak ukazuje prstem“

Obr. č. 7/9

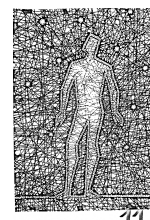
také 2 děti. Dále se soustředily děti po jednom na další detaily jako je jeho výraz „jak se pán usmívá“. Dále na oděv postavy „na pánovo oblečení“. Jednomu dítěti se líbila „hlava pána“.

16 bodů v oblíbenosti získala i kresba mírně stylizovaná, realisticky ztvárněná. Na umělecké kresbě s č. 30 děti zaujal hlavně počet postav. Tedy vlastně to, co je na první pohled zřejmé. Upoutalo to 4 děti, jedno z nich rozdělilo postavy na „kluka a holku“. Některé z nich zaujaly již jen jednotlivě detaily týkající se výrazu postav „jak se mračí“. Nebo jen samostatně „velké uši“, „hlava bez vlasů“, „ty jejich nohy“, „ruce“, „jak je tvarovaná lebka“.

Obr. č. 7/10

15 bodů získal obrázek s č. 11. Na této středně stylizované kresbě děti zaujalo několik detailů, nejvíce a to u 8 dětí je zaujaly různé tvary a přímky: „čárky a kolečka“, „tvary“, „kuličky schovaný v čárkách“, „černá a bílá a takový proužky“, „že má kolem sebe hodně vzorů“. Další děti zaujaly po jednom detaily jako „kalhoty“, „hlava“.

Obr. č. 7/11

Obr. č. 13 dostal 14 bodů. Na obrázku s č. 13 se soustředily děti nejvíce na klobouk. Byl pro ně nejvíce výrazným prvkem. 6 dětí se zajímalo o zmíněný klobouk, zde je zajímavé, že ho nikdo nenazval např. čepicí či jako jinou pokrývku hlavy. Pak už se spíše u této mírně stylizované kresby postavy děti zaměřovaly na detaily jednotlivě. Někomu se líbilo, „jak se pán opírá“, jinému dítěti se líbila samotná „postava“, dalšímu „obličej, kterej je krásně vyrýsovanej“, „kalhoty“, „fousy“, „ruce“. Pětiletý výše uvedený chlapec si ho zvolil, „protože je tečkovaný, vypadá jako ve filmu“.

Obr. č. 7/12

Menší počet bodů a to 13 dostal obrázek s č. 16. Tato vysoce stylizovaná kresba děti zaujala hlavně díky svým „nohám“, „zkroucený nohy“, celkem 4 děti. Jako další důležitý detail „hlavu“, „vlasý“, „to, jak otevírá ruku“, „ty čárky“, „horní část pána“.

Obr. č. 7/13

Nejmenším počtem dětí byla vybrána kresba s označením č. 12. Je to kresba mírně stylizovaná, která zaujala děti hlavně svým kloboukem, co má pán na hlavě. „Klobouk“ byl důležitý pro 7 dětí. Zde také děti pojmenovaly pokrývku hlavy jen klobouk“. Děti zaujalo i to, „jak něco drží“, „protože sedí“, „protože má boty, knoflíky na kabátě“. Zajímavý byl poznatek i jednoho již výše zmíněného pětiletého chlapce, „protože vypadá jako stará fotka“.

Obr. č. 7/14

Ze svého pohledu mohu říci, že se děti při mém zadání o umění zajímaly. Na předložené kresby se dívaly se zaujetím, pečlivě kresby nejen vybíraly, ale u většiny dětí bylo vidět, že berou velmi vážně i výběr toho, co se jim na jimi vybraných uměleckých kresbách líbí, z jakého důvodu si je vybraly.

Každé dítě vědělo, že žádná jím vyřčená odpověď nebude považována za chybnou. To děti ujistilo, že je jejich názor brán vážně a mohou vyslovit či pojmenovat to, co je osobně skutečně oslovilo.

7 DISKUZE

Ne každé dítě kreslí vždy vše stejně. U každého kreslíře je určitý osobitý schématický kresebný styl, ale může dojít k určitým rozdílům. Ty mohou být dané několika rozlišnými faktory. Děti mohou být ovlivněné únavou, snahou vykonávat v danou chvíli jinou činnost, než po nich vyžadujeme, mohou být ovlivněny momentálním citovým rozpoložením, sociálním zázemím, prostředím, v němž mají tvořit, jejich kresba může být ovlivněna i kresba jeho „sousedů“, pocit selhání, stud, tím co samy o kreslené „věci“ ví.

Bednářová a Šmardová¹⁶³ ve své publikaci vyzdvihuje jako „hlavní faktory ovlivňující dětskou kresbu: mentální vyspělost dítěte, motoriku, laterální, zrakové vnímání, paměť, schopnost představivosti a reprodukce, pozornost.“¹⁶⁴

Při zadání jsem se u dětí snažila navodit pozitivní atmosféru, pocit bezpečí, sdělit dětem, že kreslí jen pro zábavu a nic není špatně. Mně děti neznámé měly ve své blízkosti učitelku, která jim měla být v případě potřeby oporou. Přesto se stalo, že minimum dětí sice postavu nakreslilo, umělecká díla vybralo, ale dále se mnou hovořit nechtěly.

V několika případech jsem měla možnost ověřit si, zda kresba lidské postavy u stejného dítěte ve stejném věku bude něčím odlišná. Vyzkoušela jsem to u několika dětí ze své pilotní skupiny.

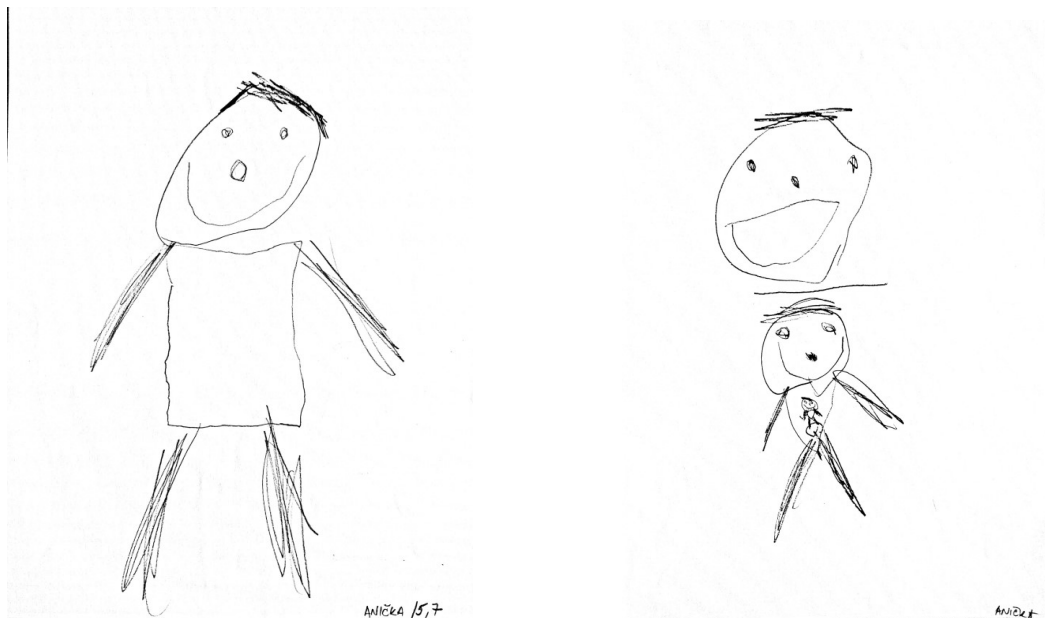
Zadání znělo pro děti stejně: „Nakresli na tento list papíru pána, jak nejlépe dovedeš.“ Všechny zaznamenané a skórování kresby byly získány v dopoledních ranních hodinách, v době před pobytem venku. Nyní jsem využila svých možností a děti nechala nakreslit pána v době po poledním odpočinku. Nebo v čase, kdy se nemohlo jít z důvodu nevhodného počasí ven.

Jako první je zde uvedena kresba Aničky, která získala v testu kresby postavy 12 bodů (obr. č. 8/1). Na první pohled je jasných několik rozdílů, kdy by mohlo dojít ke změnám v bodování. Dalo by se zde uvažovat o možném větším soustředění, kdy dívka byla pravděpodobně více odpočatá, protože o poledním klidu spala. Nejprve začala svou kresbu a rozmyslela si to, protože se jí prý nepodařilo (Obr. č. 8/2). Dále o kousek níž započala pokus podruhé. Ve skórovacím testu by se jí podařilo při druhé kresbě dostat do druhé skupiny dětí, které získaly ve svém skóre z testu 14 až 19 bodů. Rozdíl by byl v bodě 12 b., kdy už by se dalo posoudit, že ruce jsou alespoň stejně dlouhé jako trupu. Dalším bodem získaným ve

¹⁶³ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Rozvoj grafomotoriky*. 1.vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2006.

¹⁶⁴ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Rozvoj grafomotoriky*. 1.vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2006, s. 14-15.

skóre by byl oděv, bod 9a. Kdy dívka vysvětlila, že má pán na sobě triko s panáčkem. Rázem by se díky těmto bodům dostala do další skupiny, ke kresbám, jež jsou středně stylizovaného schématu.

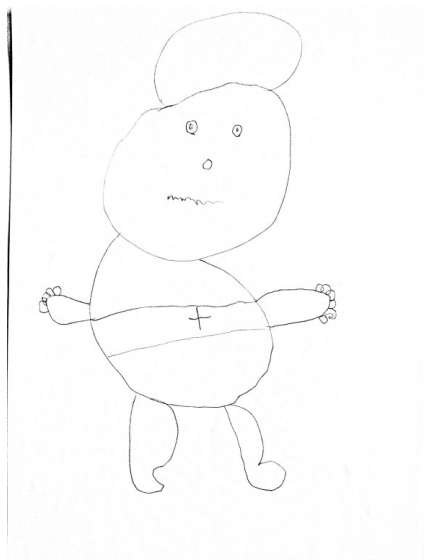
Obr. č. 8/1: Dětská kresba č.1, Anička (5,7)

Příloha č. 8/2: Dětská kresba č.1A, Anička(5,7)

Dalším příkladem můžou být kresby pána od Nelinky. Dívky, která žije s matkou. První obrázek je kreslený dopoledne v den, kdy se dívka vrátila od otce (obr. č. 8/3). Postavě chybí vlasy, má ale klobouk. Neusmívá se, nemá vousy. Další kresba zaznamenána v době po poledním odpočinku (obr. č. 8/4). V porovnání kreseb se jedná o body týkající se změn v přičtení plusových bodů v bodech 4b., kdy je délka trupu větší než šířka, zobrazení vlasů bod 8a., v bodě 10b., kdy je zřejmý správný počet prstů, proporce hlavy více odpovídá bod 12a. Bod by byl odečten za nesplnění bodu 12e., kdy nejsou paže i nohy zobrazeny dvojrozměrně. Získala by v testu kresby postavy celkem o další 3 body více. Místo původních 14 bodů by získala dívka 17 bod. Ta by se ale stále vešla do své skupiny 14 až 19 bodů.

Máme ještě třetí kresbu (obr. č. 8/5) vyzískanou od stejné dívky. Byl kreslena v době odpoledních her, kdy mají děti možnost, zvolit si ke hře to, co samy chtějí. Nevyužila tentokrát celého formátu jí předloženého listu papíru. Postava vypadá díky úsměvu vesele. V bodování by získala dívka opět rozdílné. Výkyvy by byly znatelné díky plusovým bodům oproti původní skórované postavě, v bodě 7e, naznačené nosní dírky, 8a., kdy jsou zobrazeny vlasy, dále v bodě 10b. přesný počet prstů, a v bodě 16 c., kdy by se dalo uvažovat o proporcí očí, kdy je délka větší než šířka. Odečten by byl bod za nesplněný bod 9a. oproti původní

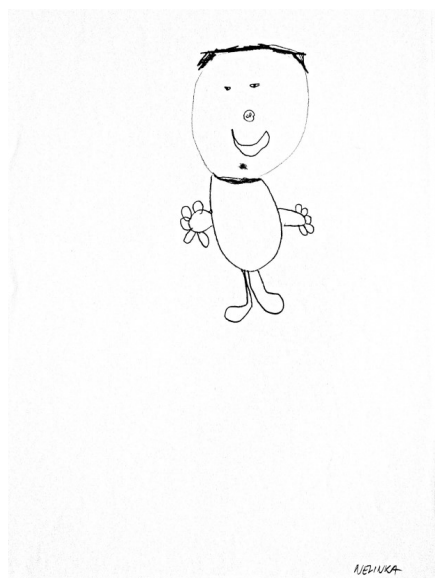
kresbě. Celkem bychom přičetli opět 3 body. Výsledek by byl stejný jako u druhé postavy dívkou nakreslené. Celkem 17 bodů.

Obr. č. 8/3: Dětská kresba č.2, Nela (5,9)

Obr. č. 8/4: Dětská kresba č.2A, Nela (5,9)

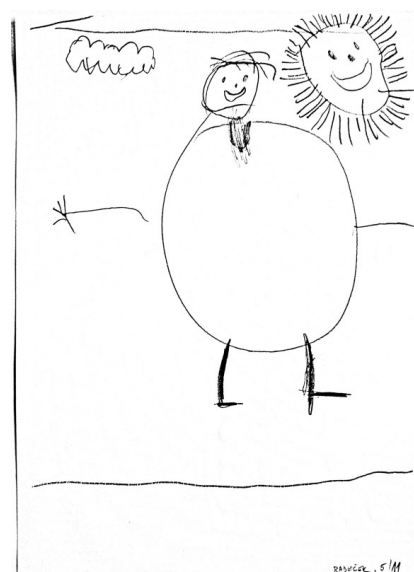
Obr. č. 8/5: Dětská kresba č.2B, Nela (5,9)

U chlapce níže u obr. č. 8/6, který za svou dopolední kresbu získal 17 bodů bychom mohli pozorovat také změnu nejenom v detailech, jež kresbu doplňují, ale i detailech kresby postavy. Při odpolední kresbě se chlapec těšil na možnost volné hry a na kresbu pána se příliš nesoustředil (obr. č. 8/7). V bodě 4b., kdy je délka trupu větší než šířka není zadání splněno, dále v bodě 6a., kdy není znázorněn krk, není splněn ani bod 12a., kdy neodpovídají proporce hlavy a v bodě 16b., není přítomna zornička. Odečteme tedy 4 body a chlapec se díky tomuto

výkyvu dostane se svými 13 body do skupiny nižší, a to do skupiny odpovídající počtu bodů 8 až 13.

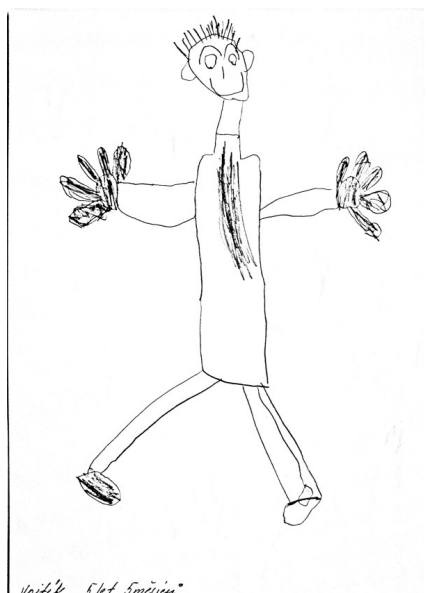

Obr. č. 8/6: Dětská kresba č.6, Radek (5,11)

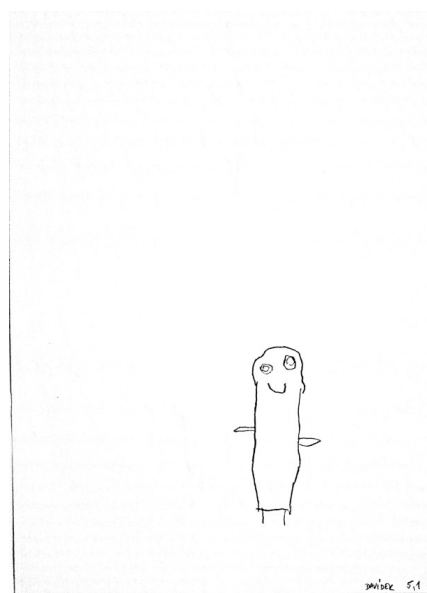

Obr. č. 8/7: Dětská kresba č.6A, Radek (5,11)

K rozdílným stylizačním schémataům ale spíše než v rámci pozorování jednoho dítěte ovlivněného určitými faktory, dochází mezi dětmi vzájemně. Můžeme tento rozdíl sledovat na protipólech, jako jsou tyto dvě následující kresby.

Obr. č. 8/8: Dětská kresba č. 45, Vojta (5,5)

Obr. č. 8/9: Dětská kresba č.9, David (5,1)

Vojta s kresbou na obr. č. 8/8 získal v kresebném testu 20 bodů. Tím se přiblížil realistickému renesančnímu schématu kresby lidské figury. Preferoval kresby realistické

a středně stylizované. Jeho kresba se vyznačuje relativně správnými proporcemi těla, reálně vypadajícími detaily, jako jsou detaily hlavy a obličeje: oči, obočí, nos ústa, vlasy. Poté znázornil krk, prsty, dlaně a také dvojrozměrně končetiny dlaně, chodidla.

Jako protipól je zde zobrazena kresba Davídka (obr. č. 8/9), ten je na detaily šetrný. Přesto jeho výběr preferovaných kreseb odpovídá bodovému skóre z hodnocení jeho kresby pána, získal 9 bodů. Není zde viditelně oddělena hlava, která je rozeznatelná díky očím a ústům. Rozeznáme i všechny končetiny, které ale neodpovídají ani proporcím realisticky vypadajícího těla, ani dvojrozměrnému zobrazení.

Je zde na místě otázka, zda se chlapci takto vypadajících postav drželi preferovaného kresebného schématu? Zda cíleně kreslili právě „takové pány“? Když zde jejich výběr vcelku odpovídá jejich vlastní kresbě.

Vyvstává i otázka, zda se mnou „pány“ nakreslili malí kreslíři stejně, jako by je vytvořili i se svou učitelku nebo maminou, nebo s někým jiným?

Můžeme zde sledovat rozdíly jak ve výsledných kresbách sledovaných dětí. Máme možnost vyzorovat i rozdíly preferovanými díly, která děti nejvíce zaujala. Je zde možnost srovnávání míry stylizace. V závěru je podstatné hlavně to, že děti kreslí to, co je baví. Tak jak samy chtějí. Ať se jedná již o kresby mírně stylizované nebo o kresby s tendencemi přiblížit se dílům vysoce stylizovaným. Pro nás jako pro učitelky mateřských škol je důležité především to, že děti v tomto věku kreslit baví a velmi rády se tomu věnují. Je škoda, že se vzrůstajícím věkem se chuť k vlastní tvorbě u dětí častokrát vytrácí.

ZÁVĚR

Kresba a dítě patřily vždy k sobě, už od prvních setkání malého dítěte s jakýmkoli „nástrojem“ k tvorbě kresby, zaujme dítě to, že něco samo vytvoří, to, že za ním zůstane stopa jeho vlastní tvorby. Postupem času se snaží vytvořit již i cílený, a nejen náhodný výtvar. Dítě má možnost se od narození postupně setkávat s různými typy schématických zobrazení, jež na něj mají menší či větší vliv.

Cílem této bakalářské práce bylo vyhodnocení vztahů mezi dvěma skupinami: na jedné straně skupiny tříděné podle výsledků testu, na straně druhé skupiny tříděné na podkladě stylových preferencí. Otázka zněla, zda existuje nenáhodný vztah mezi kulturními preferencemi a vlastní tvorbou v míře stylizace. Při dosahování tohoto cíle jsem získala mnoho dalších informací o dětské kresbě.

Prvním krokem bylo setkání tří učitelek, ty vybraly z původního souboru třiceti tří uměleckých kreseb užívaných k výuce výtvarných pedagogů a k výzkumu preferencí míry stylizace na katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty UK v Praze deset kreseb, které splňovaly podle jejich vzájemné shody podmínky, a to rozřazení do tří skupin: 3 realistické tedy mírně stylizované kresby (kresby v souboru pod č. 30, 13, 12), druhou skupinou byly kresby 4 středně stylizované (v souboru pod č. 28, 8, 11, 31), poslední 3 umělecké kresby byly zvoleny jako vysoce stylizované (č. 16, 20, 1).

Nejprve bylo potřeba vyzískat kresby „pána“ od 60-ti dětí předškolního věku. V další části výzkumu bylo potřeba pomocí testu kresby lidské postavy od Goodenoughové vyhodnotit pomocí bodového skóre jejich kresby pána. Využili jsme test kresby pána od Goodenoughové k tomu, abychom zjistili, jestli existuje jistý vztah mezi preferencí uměleckých děl a výsledkem kresebného testu, test kresby lidské postavy zde tedy nebyl využit jako diagnostický nástroj. Zaznamenané výsledky najdeme v tabulce *Testu kresby postavy* (zdůraznila J. P.) (tabulka č.1). Následně jsme tyto děti rozřadili do tří skupin podle získaného počtu bodů.

Po kresbě pána byly dětem předloženy umělecké kresby. Z těchto uvedených deseti kreseb si děti vybraly právě tři, jež preferovaly. Děti je označily a uvedly popřípadě komentář, z jakého důvodu si dané kresby zvolily.

Po vyzískání všech informací jsme rozřazené děti podle počtu vyskórovaných bodů a výběru preference kreseb jednotlivých dětí zaznamenali získané informace do tabulky *Kulturních preferencí* (zdůraznila J. P.) (tabulka č. 2).

Díky těmto zjištěným údajům jsme vyzískali hodnoty týkající se míry stylizace. Do kontingenční tabulky nazvané *Výběr míry stylizace* (zdůraznila J. P.) (tabulka č. 3) jsme zapsali získané hodnoty uvedené výše, tj. rozřazené děti podle skóru testu rozdělené do tří skupin a zaznamenané počty dětí, jež uvedené kresby (v souboru pod čísly 30, 13, 12, 28, 8, 11, 31, 16, 20, 1) preferovaly. Z této tabulky bylo možné vyzískat informace týkající se toho, zda kreslíři s nízkou/vysokou mírou stylizace vlastní kresby preferují při hodnocení uměleckého díla svůj vlastní stylizační přístup (vysokou/nízkou míru stylizace) nebo naopak upřednostňují jeho protipól.

Při výzkumu byl jako metoda výzkumu použit smíšený i klasický design výzkum. Doplnují se nám zde vzájemně jak kvantitativní, tak i kvalitativní výzkum. Kvantitativní analýza byla využita ve vyhodnocení kreseb a ke sběru informací týkajících se preferencí vybraných kreseb. Kvalitativní analýza se týkala vypořizovaných souvislostí, které vyplynuly ze zjištěných skutečností, jež jsem vypořizovala. Jako doplňkovou metodu jsem použila rozhovor, který jsem vedla s dětmi při výběru kreseb.

Při kvantitativní analýze jsme získali jen nevýznamné výsledky. Proto naše další usuzování opřené o některé dílčí kvantitativní výsledky je pouze velmi spekulativní. Přesto by podle našeho názoru mohly být podnětem k dalšímu zkoumání, protože zde statistiku nechápeme jako podklad pro zobecňování, ale jen jako pomůcku pro orientaci v hromadných datech. Ta by totiž mohla naznačovat, že u dětí, které dosáhly v testu kresby postavy pána relativně nejnižší skór, se objevil sklon preferovat vysokou míru stylizace v umělecké kresbě, zatímco u dětí s nejvyšším skórem je tendence opačná: relativně více se jim líbí méně stylizované – „realističtější“ – kresby. Přesto se jedná jen o spekulaci, díky výpočtům je zde pouze slabá opora.

Při kvalitativní analýze jsme se zaměřili na protikladné skupiny dětí, vybrali jsme nejtypičtější zástupce protikladných skupin a popsali jsme si jejich kresby, zda jejich skóre v kresebném testu odpovídá jejich preferovanému stylizačnímu schématu, jak schématu s renesančními prvky, tak schématu s vysoce stylizovanými prvky kresby postavy.

Vztahu mezi dětskou tvorbou a uměním se věnovalo mnoho autorů, zde pro ilustraci vybíráme jeden citát: „Všechny děti mají kvality umělce, když dosáhnou určité formy průniku mezi svými nevědomými touhami, které jsou zdrojem jejich představivosti, a realitou, představovanou zároveň používaným materiálem a druhým člověkem, dítětem nebo dospělým, kterému je obrázek určen. Jedna ze zvláštností dětského umění spočívá v tom, že autor díla sice má charakteristické rysy umělce, ale nakonec jím vlastně úplně není, protože si

své umění ještě plně neuvědomuje ani ho neovládá. A tak sice není dítě možná umělcem, ale můžeme ho považovat za uměleckého řemeslníka, který sám vymýšlí i realizuje svá díla.“¹⁶⁵

Pokud se zaměřím z pozice učitelky na kresbu lidské postavy u dítěte, je jasné, že se nedívám na dítě jen jako na číslo v mém seznamu, ale na lidskou bytost. Jako učitelky pohlížíme na děti ze všech možných úhlů a víme, že je mnoho různých faktorů, jež mohou děti při jakékoli činnosti nejenom při kresbě samotné ovlivnit. Soustředíme se na to, aby děti měly možnost tvořit vždy v nejlepší možné náladě a měly příležitost se vyjádřit podle svých přání a představ, aby se projevovala jejich originalita. Snažíme se děti vést a směřovat, ne jim přímo určovat, co a jak by měly kreslit či tvořit. Malí kreslíři potřebují pro svou práci dostatek prostoru, ale i správnou motivaci. Jako učitelky jsme stále v pozici člověka, který se dennodenně s danými dětmi stýká a stáváme se součástí jeho dosavadního předškolního života. Známe jeho rodinu a zčásti mu ji i v určitých chvílích „nahrazujeme“ nebo doplňujeme. Jsme součástí jeho vzdělávání a výchovných procesů. Snažíme se navodit atmosféru „domova“, získat důvěru dítěte a podporovat jeho individualitu. Jsme pro ně více než jen cizí lidé, vídáme se s dětmi každý všední den, prožíváme s nimi společné zážitky. Ne např. jako v pedagogicko-psychologické poradně, kde se s dětmi odborníci vídají jen jednou za delší čas a s životy jim svěřených dětí nejsou konfrontováni tak často jako my učitelé.

Kresba všeobecně je záminkou nejen k socializaci, ale i enkulturaci a personalizaci. Vždy je zapotřebí tyto tři úrovně respektovat.

¹⁶⁵ COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 20.

SEZNAM TABULEK

Tab. č. 1: Tabulka vyhodnocení testu kresby postavy (viz. příloha)

Tab. č. 2: Kulturní preference (viz. příloha)

Tab. č. 3: Výběr míry stylizace

Tab. č. 4: Preference stylizačního schématu ve vztahu ke skóru testu (absolutní četnosti)

Tab. č. 5: Preference stylizačního schématu ve vztahu ke skóru testu (relativní četnosti
řádkové)

SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ

BARTKO, Ondrej, BRADOVÁ, Zuzana, KOCŮRKOVÁ, Jana. *Výtvarná výchova*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

BEČVÁŘOVÁ, Ivana. Dítě nekreslí to, co vidí, ale to, co o světě ví. In TĚTHALOVÁ, Marie. *Informatorium: časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD*. Duben 2014, roč. XXI., číslo 4, s.10. ISSN 1210-7506.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Rozvoj grafomotoriky*. 1.vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2006. 80 s. ISBN 80-251-0977-1.

COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 208 s. ISBN 978-80-262-0499-2.

DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. 208 s. ISBN 978-80-7367-415-1.

DIENER, Gudrun, LOOSE, Antje C., PIEKERT, Nicole. *Grafomotrika pro děti předškolního věku: cvičení pro děti ve věku od 4 do 8 let*. 4. vyd. Praha: Portál, 2011. 168 s. ISBN 978-80-7367-883-8.

DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 1.vyd. Praha: Portál, 2010. 168 s. ISBN 978-80-7367-693-3

KLUSÁK, Miroslav, SLAVÍK, Jan. Kresba postavy pána – její vývoj v mladším školním věku. In MILOVSKÝ, M., ČERMÁK, I., CHRZ, V. *Umění ve vědě a věda v umění. Metodologické imaginace*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 187-208. ISBN 978-80-247-1707-4.

NOVOTNÁ, L. „Vývojové proměny stylizačního schématu kresbách postavy „pána“ u dětí mladšího školního věku. Katedra pedagogické a školní psychologie PedF UK v Praze 2001.

PILAŘOVÁ, Dagmar, ŠIMEK, Petr, *Vstup do školy*. Praha: Dr. Josef Raabe, s.r.o., 2012. 42 s. ISBN 978-80-87553-53-4.

RAZÁKOVÁ, Dagmar. *Kreslíme, malujeme, modelujeme*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974. 152 s.

RAZÁKOVÁ, Dagmar, UŽDIL, Jaromír. *Metodika výtvarné výchovy na mateřské škole*. 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. 132 s.

ŘEHÁK, Jan, ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Analýza kategorizovaných dat v sociologii*. Praha: Academia, 1986.

SLAVÍK, Jan, KLUSÁK, Miroslav. „Nakresli pána, jak nejlíp umíš.“ Kresebný test F.L.Goodenoughové v horizontu současné výtvarné výchovy). *Výtvarná výchova*, 42, 2002, 3, s. 13-17. RS 5096 ISSN 1210-3691.

SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ

SLAVÍK, Jan. Výtvarný výraz – nástroj arteterapie. *Arteterapie. Prosinec* 2006, roč. 4, číslo 12, s. 7-19. ISSN 1214-4460.

SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: Teorie a praxe artefiletiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001. 281 s. ISBN 80-7290-066-8.

Svět umění. 1. vyd. Praha: Euromedia Group k.s., 2002. 384 s. ISBN 80-242-0853-9.

SVOBODA, Mojmir, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ Marie. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 792 s. ISBN 80-7178-545-8.

ŠTURMA, Jaroslav, VÁGNEROVÁ, Marie. *Kresba postavy - příručka*. Bratislava: Psychodiagnostické testy, n. p., 1982. 102 s.

UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Přepřac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002. 128 s. ISBN 80-7178-599-7.

UŽDIL, Jaromír, ZHOŘ, Igor. *Výtvarné umění ve výchově mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. 195 s.

VONDROVÁ, Petra. *Výtvarné techniky pro děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 156 s. ISBN 80-7178-583-0.

SOUBOR KRESEB

Soubor kreseb užívaných k výuce výtvarných pedagogů a k výzkumu preferencí míry stylizace na katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty UK v Praze počátkem milénia.

1: KLEE, Paul.

8: CHAGALL, Marc.

11: HUDEČEK, František. *Noční chodec*.

12: INGRES, Jean Auguste Domonique. *Prtrait of Lucien Bonaparte*. 1807.

13: MUNCH, Edvard. *Arbeiter*. 1902.

16: ISTLER, Josef *Postava II*. 1945.

20: MIRÓ, Joan.

28: Neurčený autor.

31: KLEE, Paul. *Dancing Master*. 1930.

30: PICASSO, Pablo. *Ywek Gankler*. 1905.

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA 1

SOUBOR DESETI VYBRANÝCH UMĚLECKÝCH KRESEB

Příloha č. 1: Obrázek z řady deseti vybraných děl (Picasso)

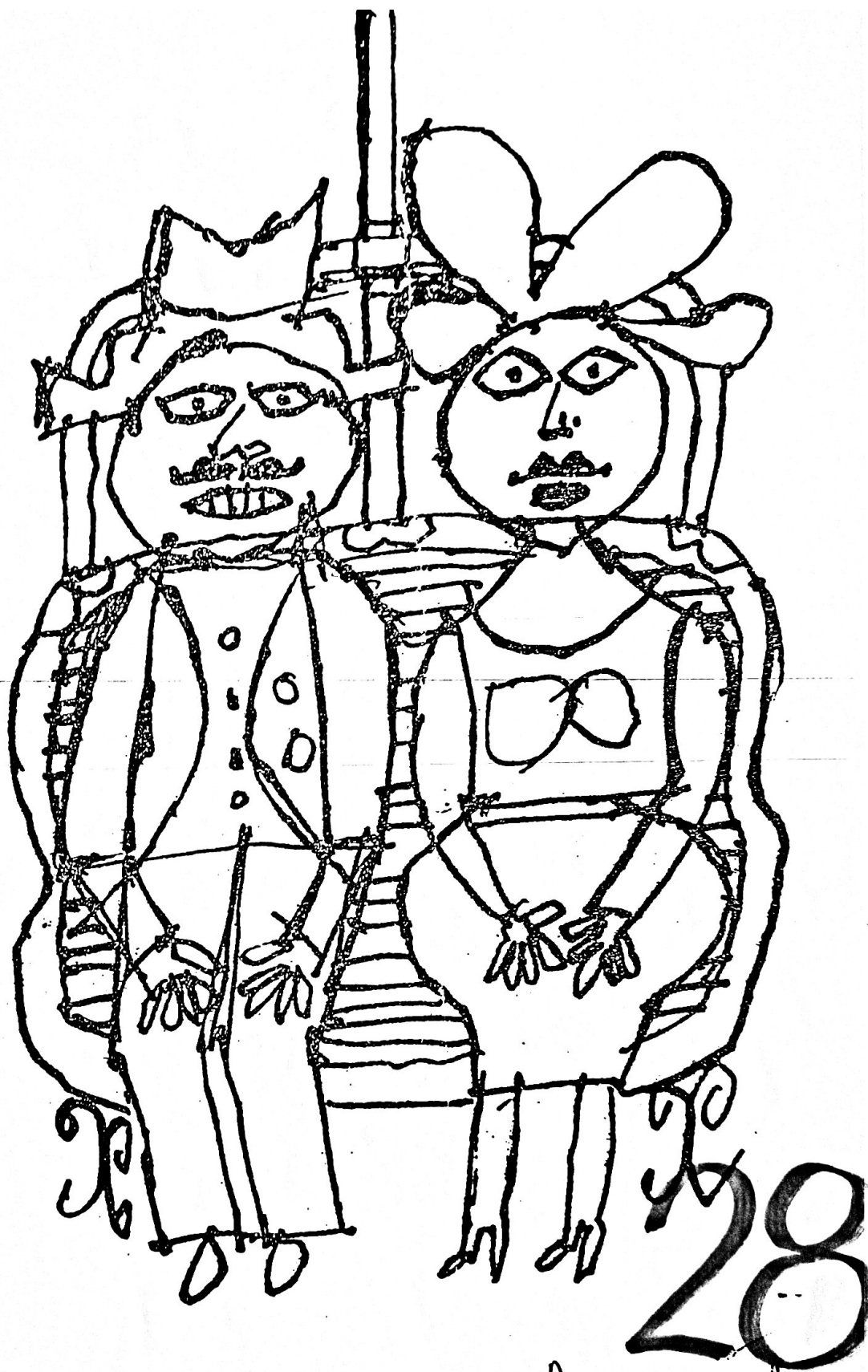
84 Arbeiter. 1902. Radierung

13

Příloha č. 2: Obrázek z řady deseti vybraných děl (Munch)

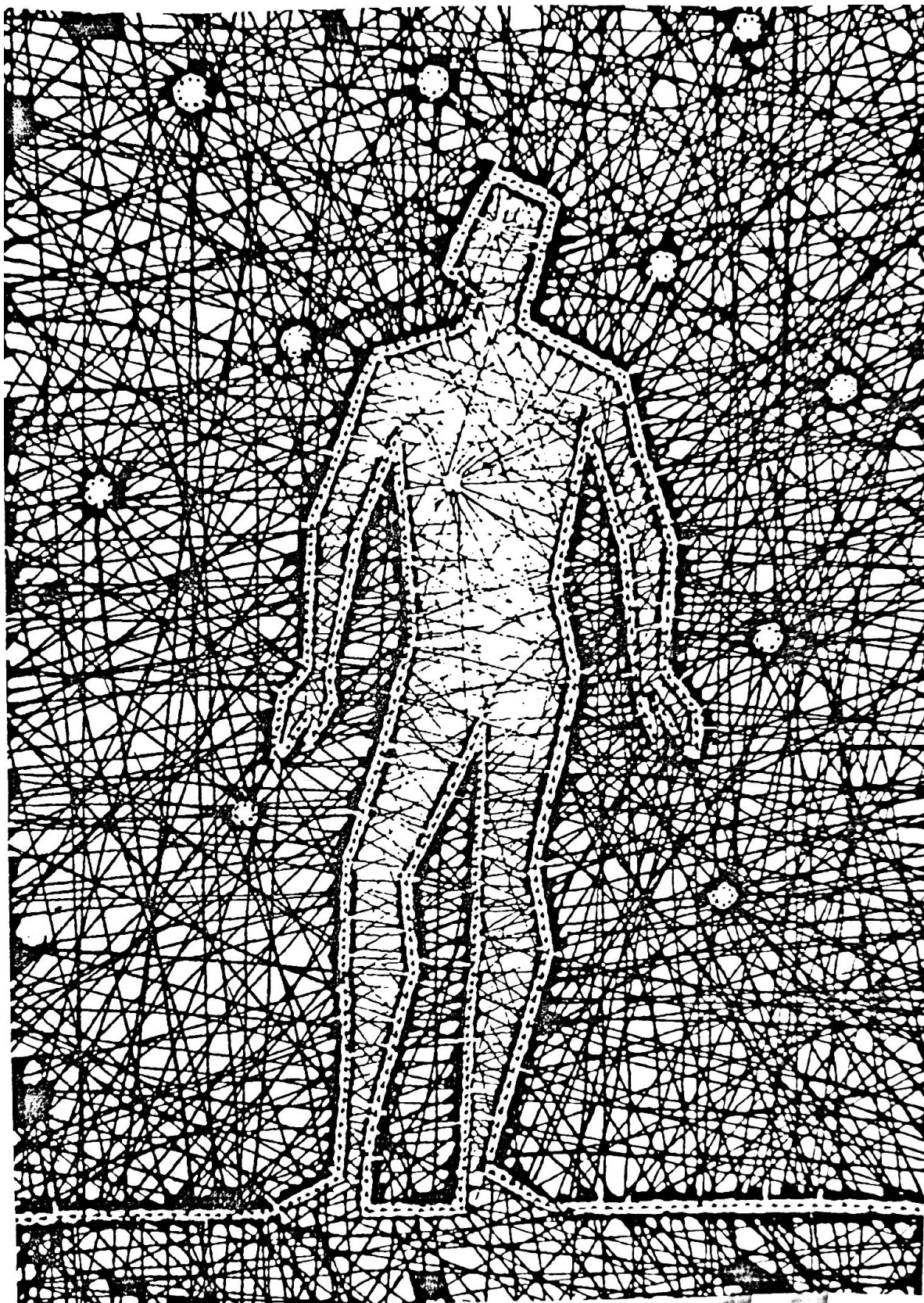
Příloha č. 3: Obrázek z řady deseti vybraných děl (Ingres)

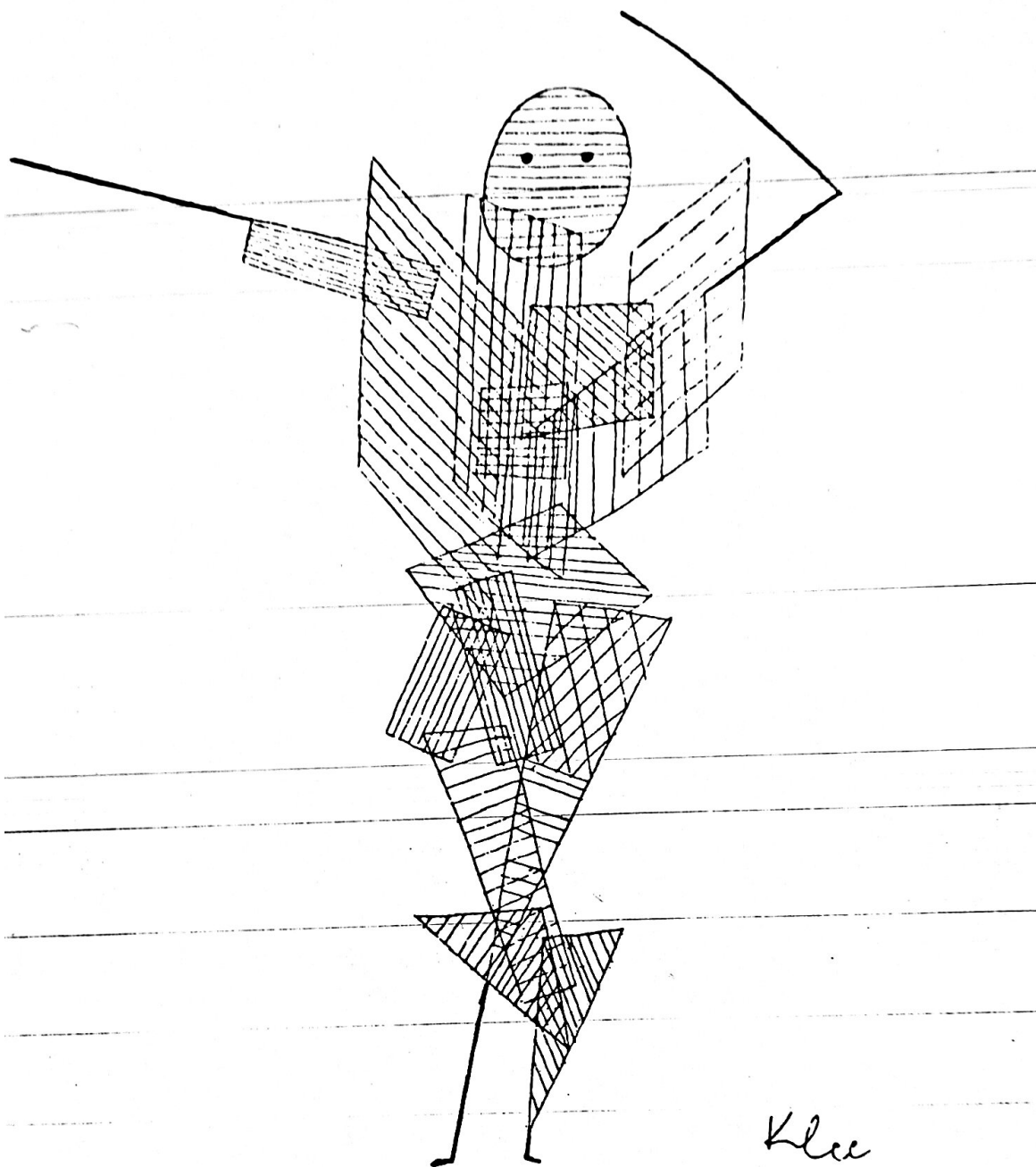
Příloha č. 4: Obrázek z řady deseti vybraných děl (neurčený autor)

Příloha č. 5: Obrázek z řady deseti vybraných děl (Chagall)

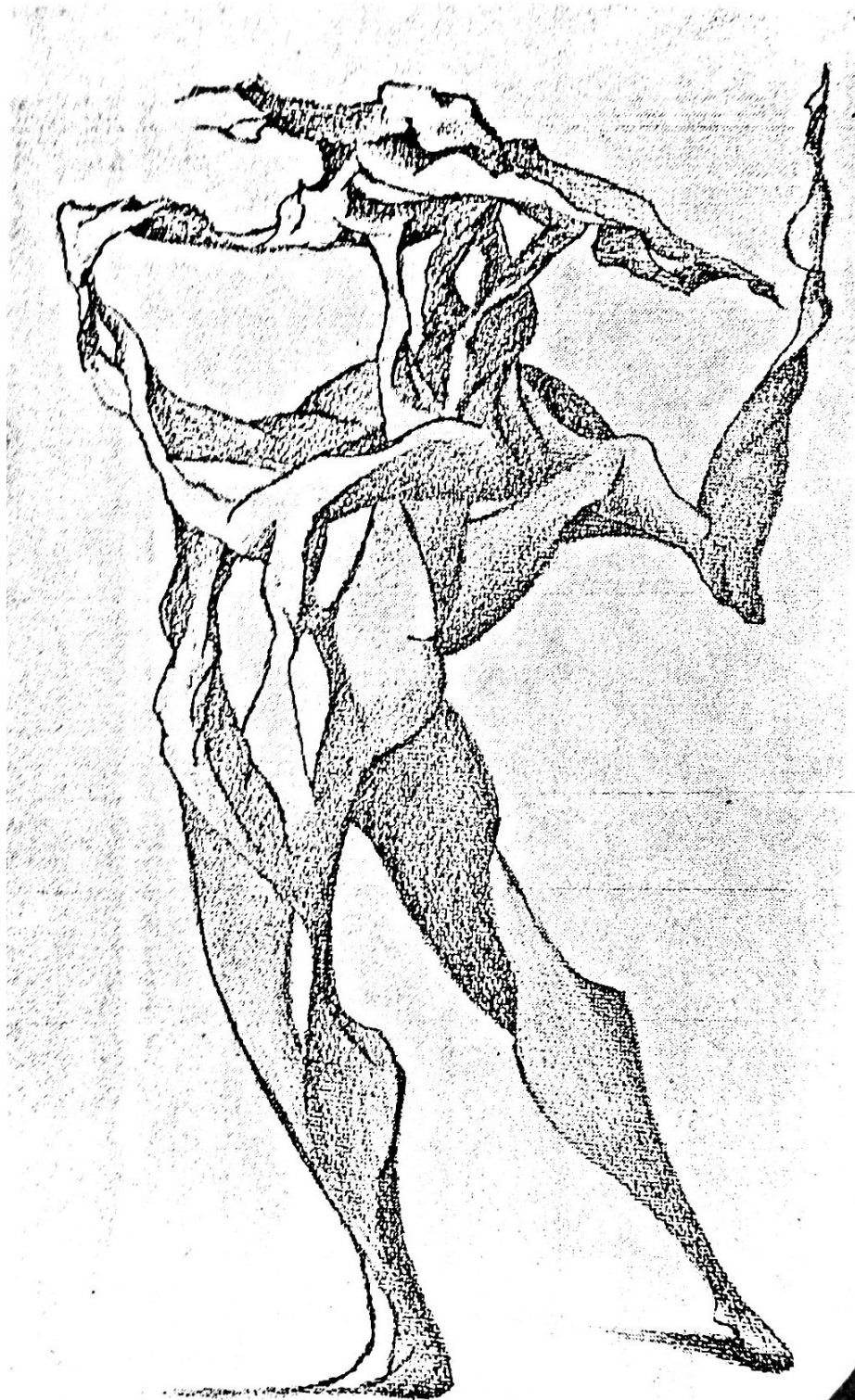
Příloha č. 6: Obrázek z řady deseti vybraných děl (Hudeček)

DANCING MASTER. 1930.

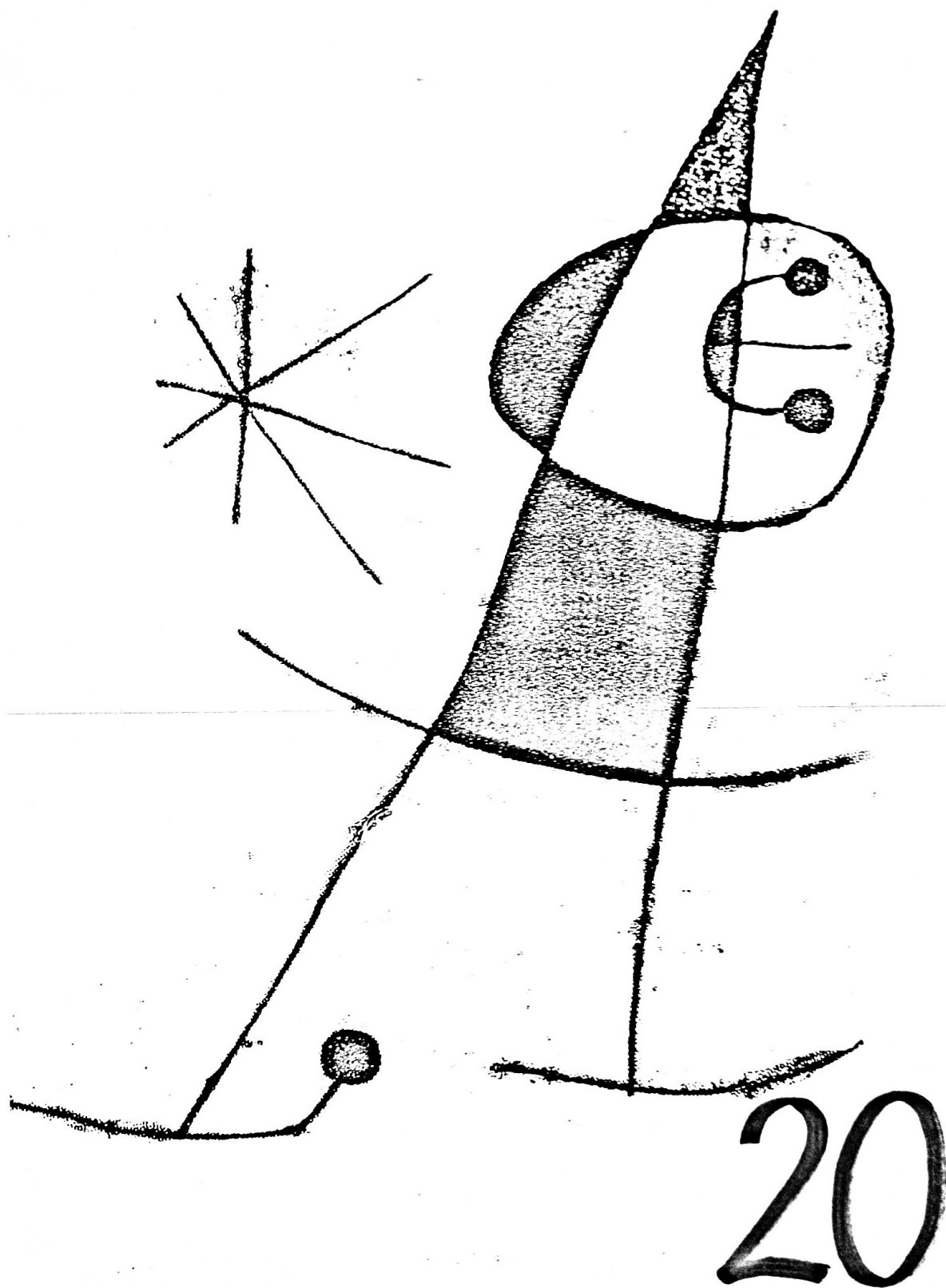
Klee
31

Příloha č. 7: Obrázek z řady deseti vybraných děl (Klee)

16

Příloha č. 8: Obrázek z řady deseti vybraných děl (Istler)

Příloha č. 9: Obrázek z řady deseti vybraných děl (Miró)

Příloha č. 10: Obrázek z řady deseti vybraných děl (Klee)

Pořadové číslo	Jméno dítěte	Věk (roky; měsíce)	Skóre testu	Pořadí výběru umělecké kresby			Výběr uměleckých kreseb (označení dle souboru uměleckých kreseb)									
				1.	2.	3.	30	13	12	28	8	11	31	16	20	1
1	Anička	5,7	12	31	20	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1
2	Nela	5,9	16	11	8	20	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0
3	Štěpánek	5,11	19	28	1	20	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1
4	Tobík	5,2	17	1	12	13	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1
5	Matýsek	5,4	19	28	20	12	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0
6	Radeček	5,11	17	11	1	12	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1
7	Matýsek	5,6	15	30	13	12	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0
8	Adámek	5,11	20	20	28	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1
9	Davídek	5,1	9	28	20	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1
10	Darinka	6,3	21	13	30	12	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0
11	Verunka	5,4	19	28	30	11	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0
12	Kristýnka	5,1	12	16	28	20	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0
13	Honzík	5,3	10	1	20	31	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1
14	Šimonek	5,5	15	31	16	11	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0
15	Davídek	5,6	17	8	28	20	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0
16	Sárinka	5,7	19	28	30	12	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0
17	Honzík	5,1	15	20	13	8	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0
18	Evelínka	5,9	20	28	30	11	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0
19	Danielka	5,2	9	1	20	28	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1
20	Zuzanka	5,5	21	20	28	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1
21	Mireček	5,2	8	28	31	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1
22	Maruška	5,4	19	20	11	16	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0
23	Míša	5,7	15	8	31	20	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0
24	Kristýnka	6,1	23	20	12	31	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0
25	Linda	5,1	19	28	13	12	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0
26	Jůlinka	5,2	15	13	20	30	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0
27	Míšánek	6,7	16	20	31	11	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0
28	Štěpánka	6,8	16	11	20	31	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0
29	Kamil	5,4	18	11	13	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1
30	Kačenka - dvojče	6,2	21	1	20	31	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1
31	Kájík- dvojče	6,2	17	12	11	13	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0
32	Filípek	6,7	14	13	11	20	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0
33	Patrik	6,2	19	20	13	8	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0
34	Hanička	6,2	21	28	16	13	0	1	0	1	0	0	0	1	0	0
35	Karolínka	5,5	12	28	30	12	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0
36	Maxík	5,4	10	28	31	20	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0
37	Natálka	5,1	17	28	20	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1
38	Adámek	5,2	10	11	20	8	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0
39	Fanoušek	5,3	12	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
40	Filípek	5,1	9	30	20	8	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0

SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ

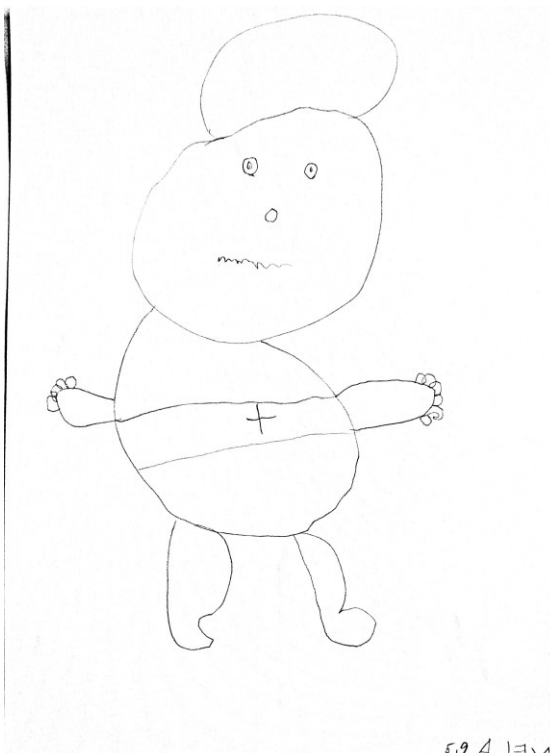
41	Martínek	6,4	18	1	20	28	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1
Pořadové číslo	Jméno dítěte	Věk (roky; měsíce)	Skóre testu	Pořadí výběru obrázku			Čísla uměleckých kreseb									
				1.	2.	3.	30	13	12	28	8	11	31	16	20	1
42	Eliška	5,9	22	8	28	30	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0
43	Filip	5,4	15	20	31	28	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0
44	Jiřík	5,8	16	8	30	31	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0
45	Vojtík	5,5	20	30	31	11	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0
46	Nikolka	6,3	24	28	8	30	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0
47	Anetka	5,11	15	31	16	12	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0
48	Nikolka	6	21	13	16	8	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0
49	Adámek	5,7	17	28	13	31	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0
50	Martín	6,9	16	31	11	20	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0
51	Karolínka	6,1	13	28	1	16	0	0	0	1	0	0	0	1	0	1
52	Marek	6,2	12	8	1	16	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1
53	Filip	6,4	13	30	1	16	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1
54	Samuel	5,4	12	30	8	28	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0
55	Miňo	5,7	18	16	8	13	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0
56	Nikolka	6,7	18	28	11	20	0	0	0	1	0	1	0	0	1	0
57	Filip	6,6	17	16	8	20	0	0	0	0	1	0	0	1	1	0
58	Viktorka	6,4	18	16	28	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	1
59	Andrejka	6	15	30	28	16	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0
60	Anetka	5	8	8	28	30	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0
Celkem							16	14	11	28	16	15	16	13	30	19

Příloha č.12: Tab. č. 2: Kulturní preference

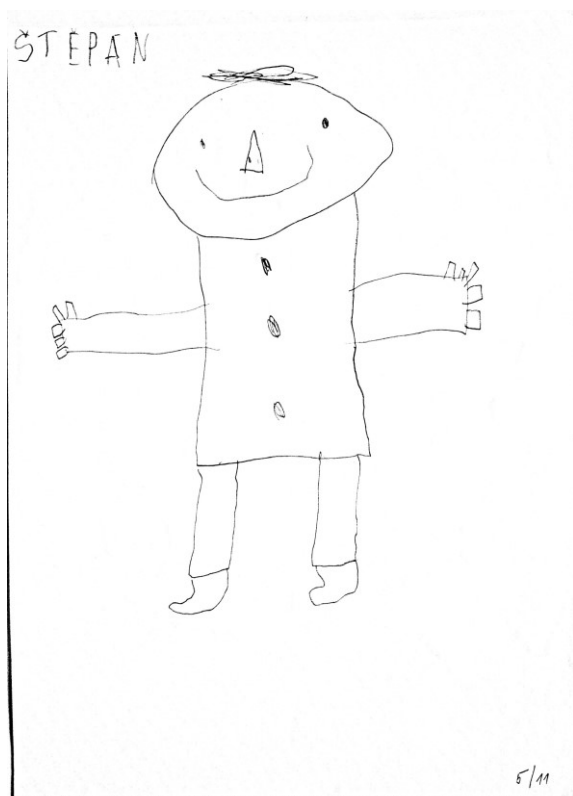
PŘÍLOHA 3
SOUBOR DĚTSKÝCH KRESEB „PÁNA“

Příloha č. 13: Dětská kresba č.1, Anička (5,7)

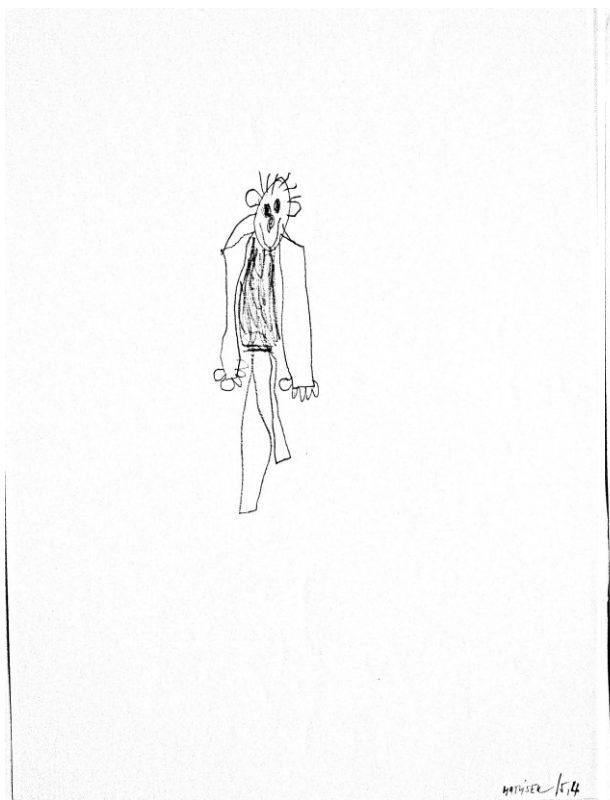
Příloha č. 14: Dětská kresba č.2, Nela (5,9)

Příloha č. 15: Dětská kresba č.3, Štěpán (5,11)

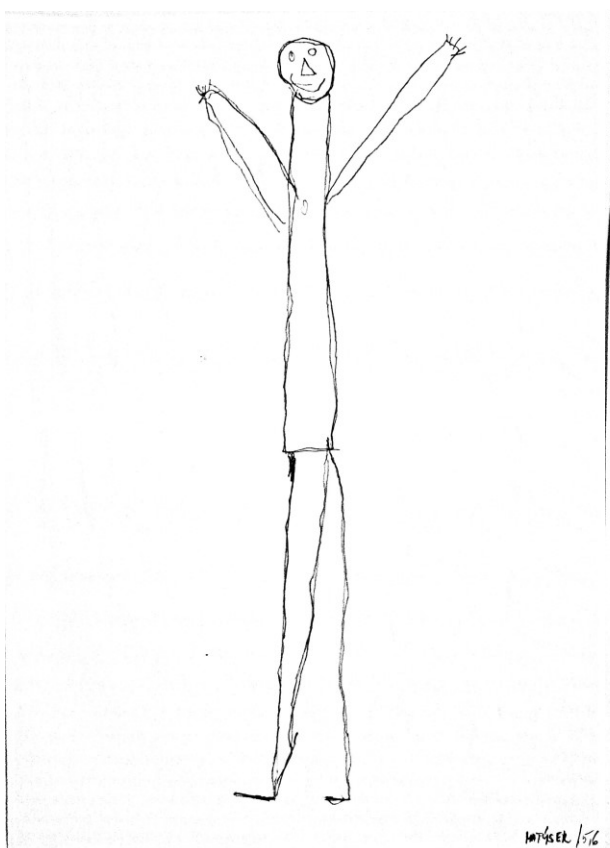
Příloha č. 16: Dětská kresba č.4, Tobík (5,2)

Příloha č. 17: Dětská kresba č. 5, Matěj (5,4)

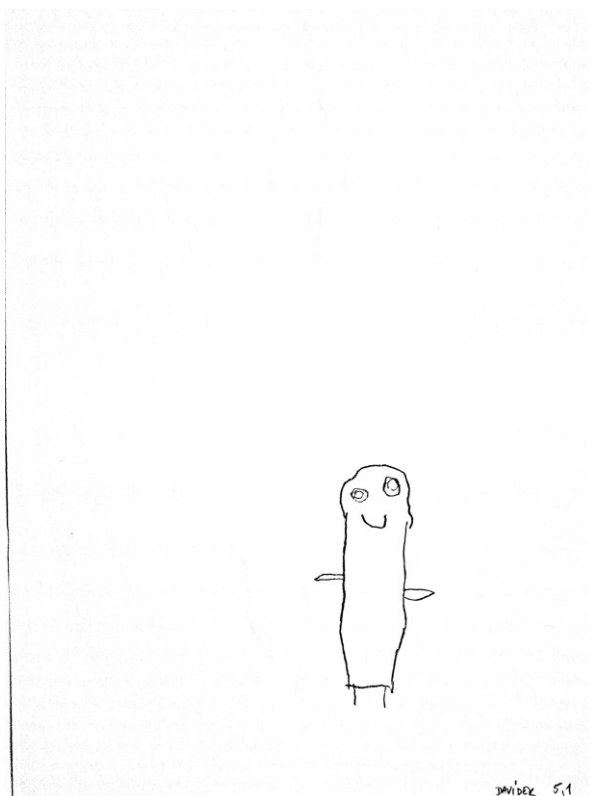
Příloha č. 18: Dětská kresba č. 6, Radek (5,11)

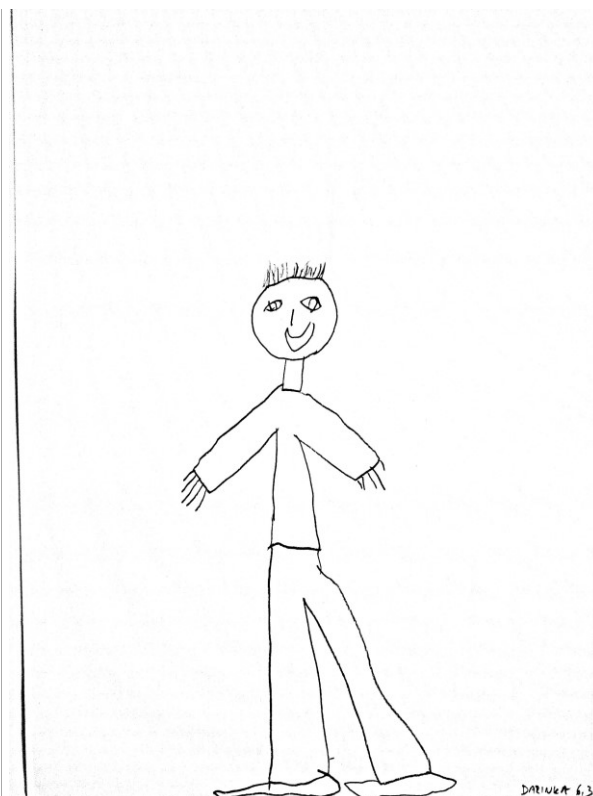
Příloha č. 19: Dětská kresba č. 7, Matýšek (5,6)

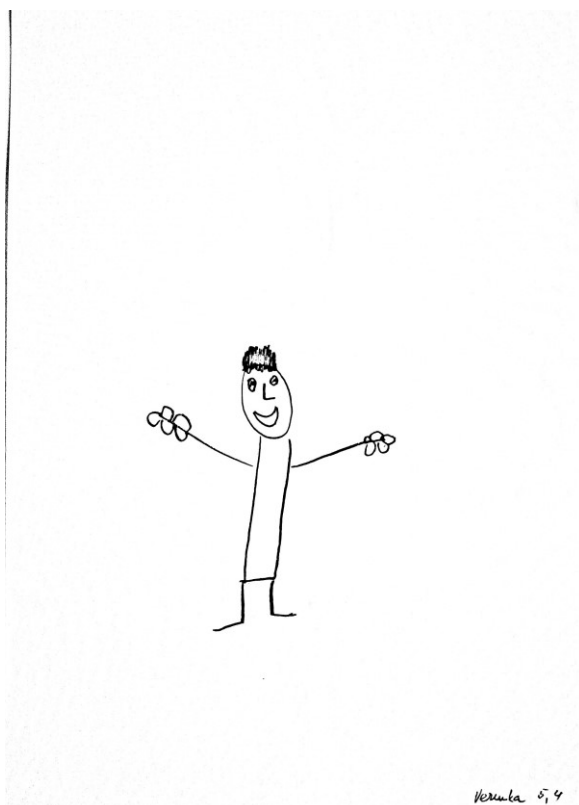
Příloha č. 20: Dětská kresba č. 8, Adam (5,11)

Příloha č. 21: Dětská kresba č.9, David (5,1)

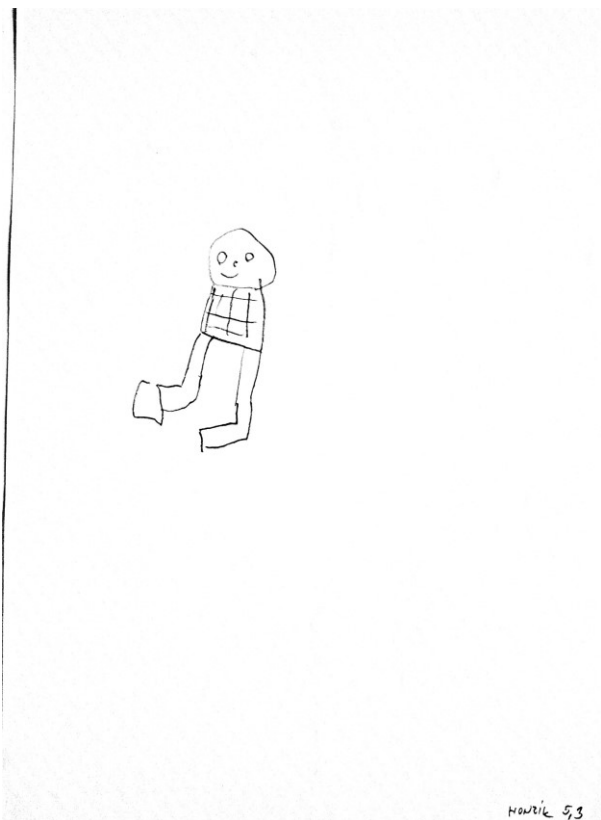
Příloha č. 22: Dětská kresba č.10, Darinka (6,3)

Příloha č. 23: Dětská kresba č. 11, Verča (5,4)

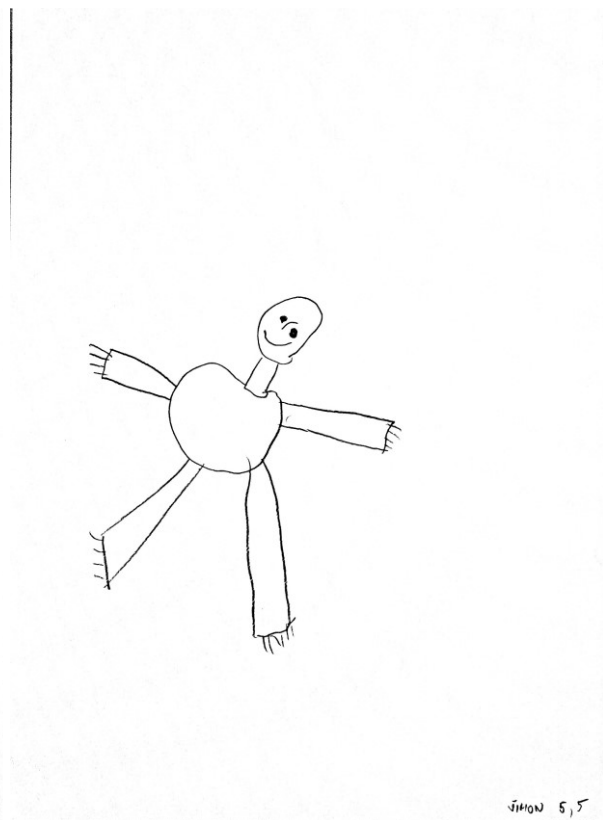

Příloha č. 24: Dětská kresba č.12, Kristýna (5,1)

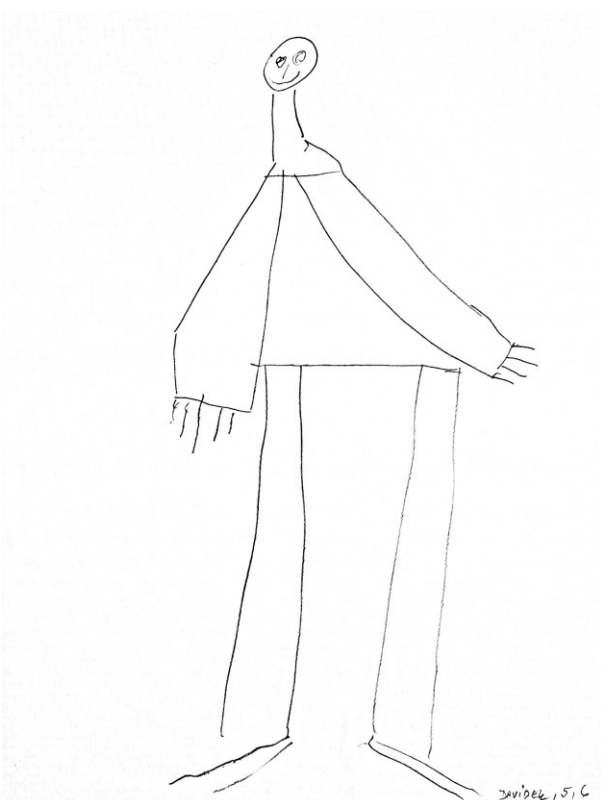
Příloha č. 25: Dětská kresba č. 13, Honzík (5,3)

Honzík 5,3

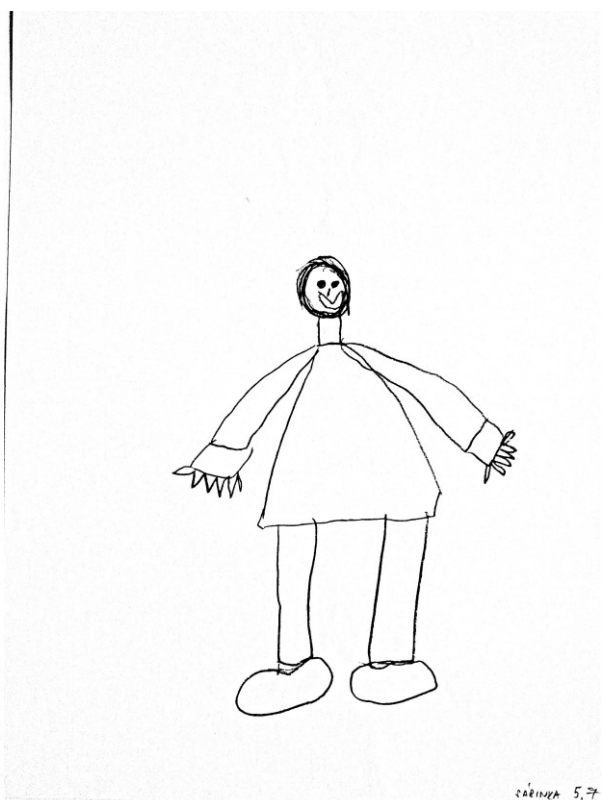
Příloha č. 26: Dětská kresba č. 14, Šimon (5,5)

Šimon 5,5

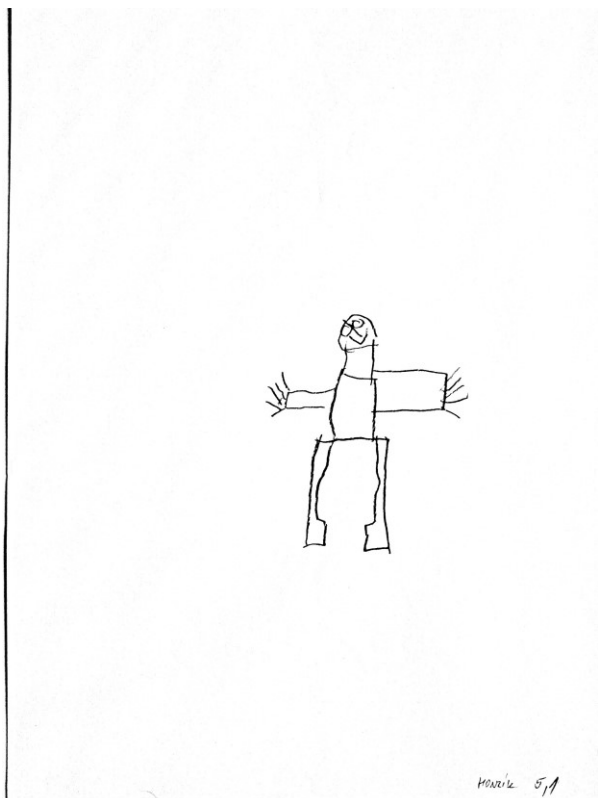
Příloha č. 27: Dětská kresba č. 15, David (5,6)

David 5,6

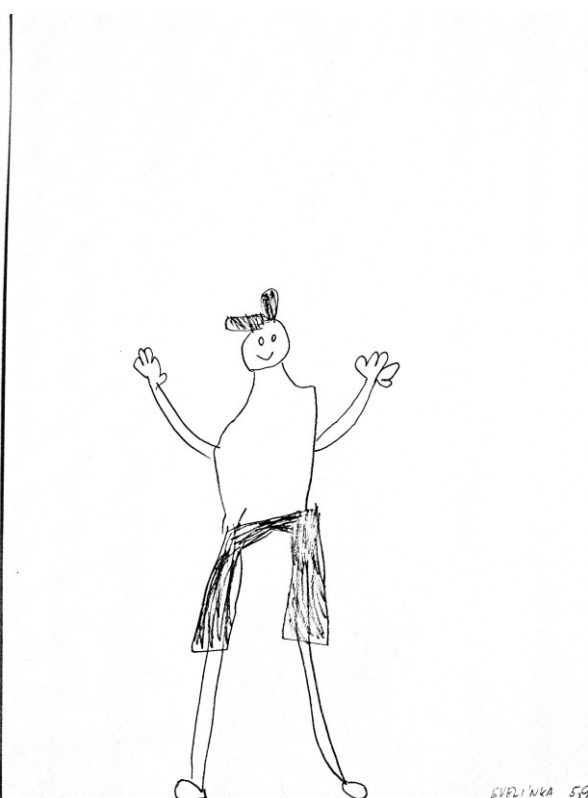

Příloha č. 28: Dětská kresba č. 16, Sára (5,7)

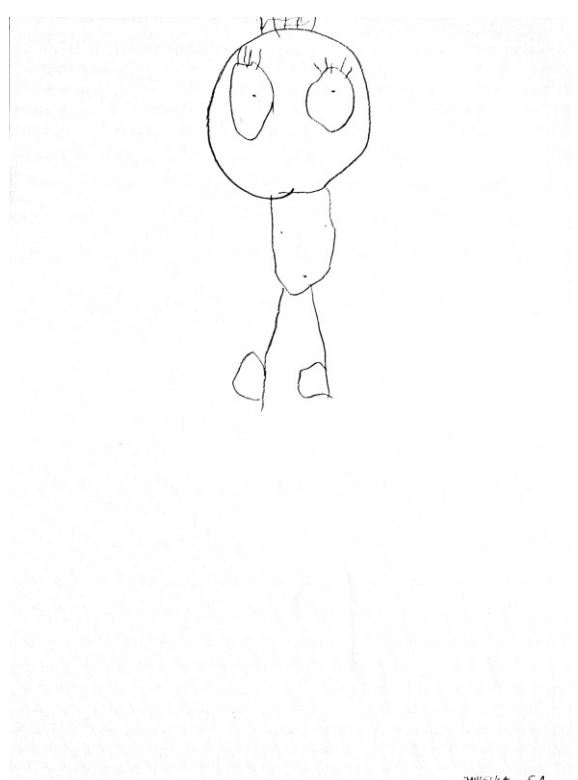
Sára 5,7

Příloha č. 29: Dětská kresba č. 17, Honza (5,1)

Příloha č. 30: Dětská kresba č. 18, Evelína (5,9)

Příloha č. 31: Dětská kresba č. 19, Daniela (5,2)

Příloha č. 32: Dětská kresba č. 20, Zuzka (5,5)

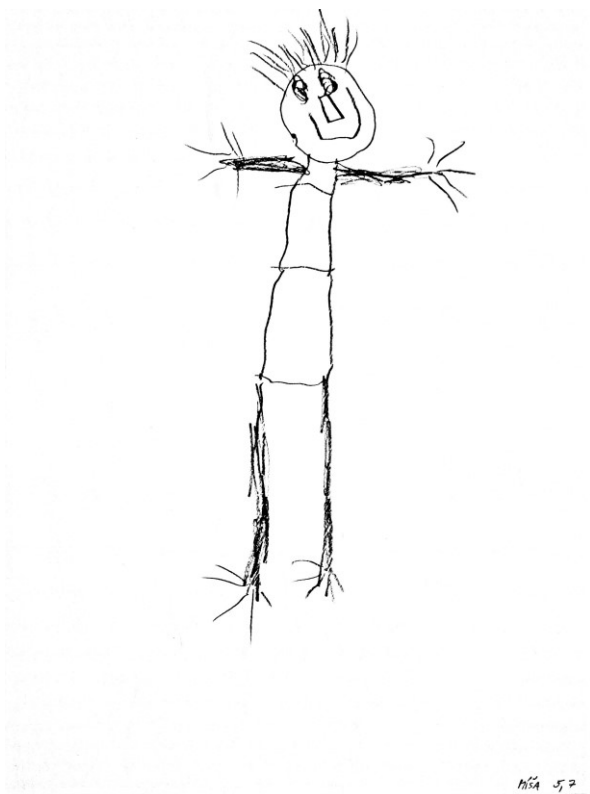
MIREK 5,2

Příloha č. 33: Dětská kresba č. 21, Mirek (5,2)

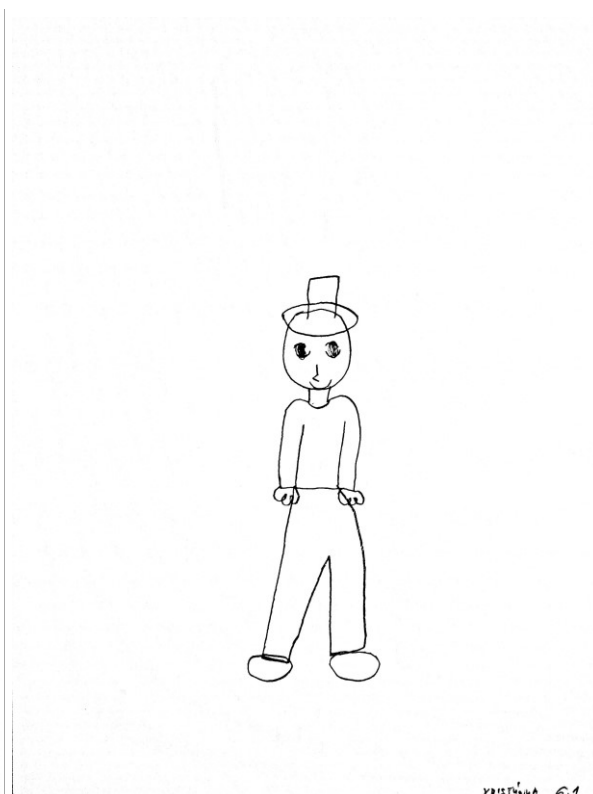
MARUŠKA 5,4

Příloha č. 34: Dětská kresba č. 22, Marie (5,4)

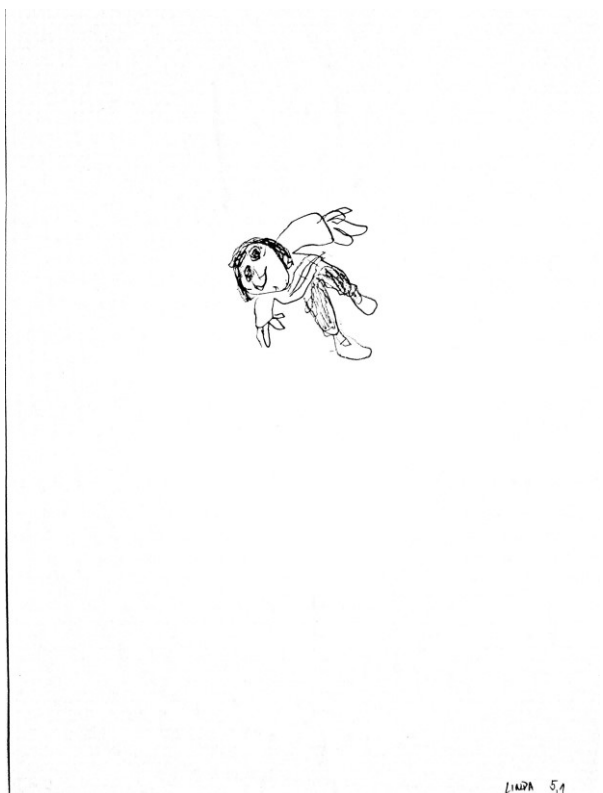
MÍŠA 5,7

Příloha č. 35: Dětská kresba č. 23, Míša (5,7)

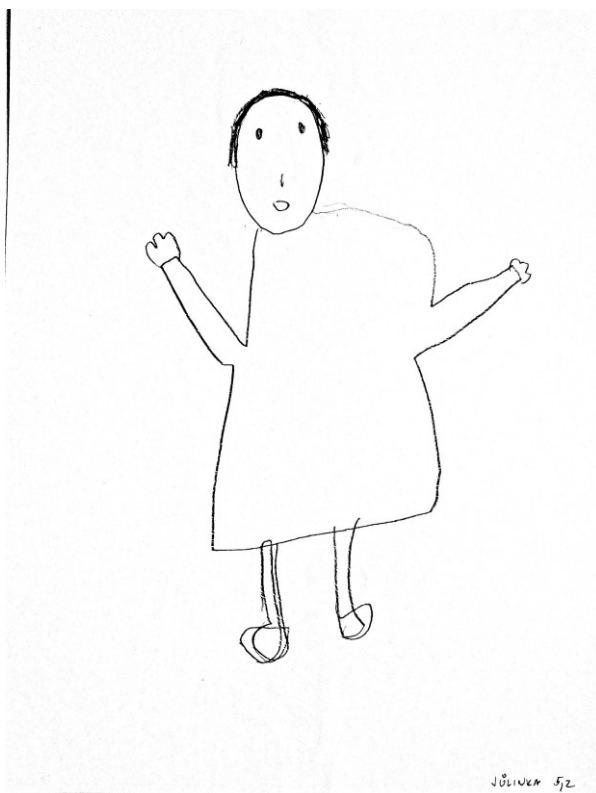
KRISTÝNA 6,1

Příloha č. 36: Dětská kresba č. 24, Kristýna (6,1)

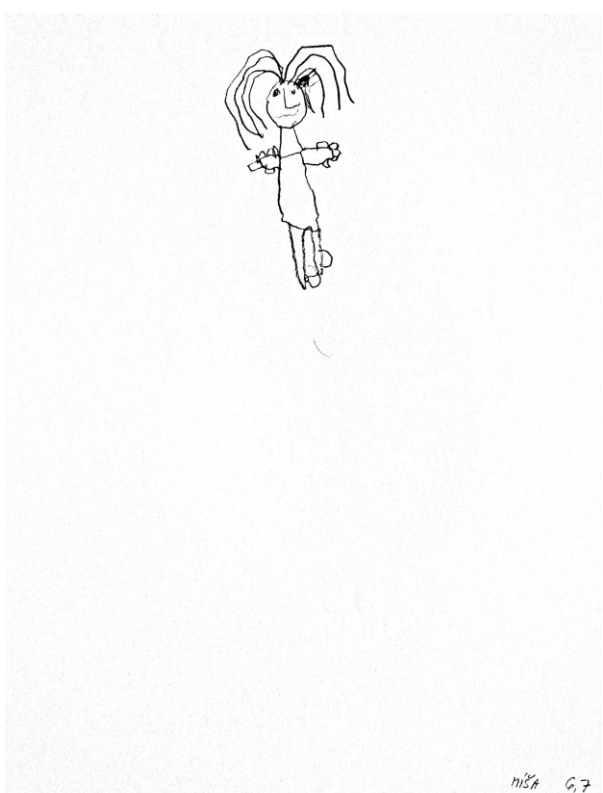
LINDA 5,1

Příloha č. 37: Dětská kresba č. 25, Linda (5,1)

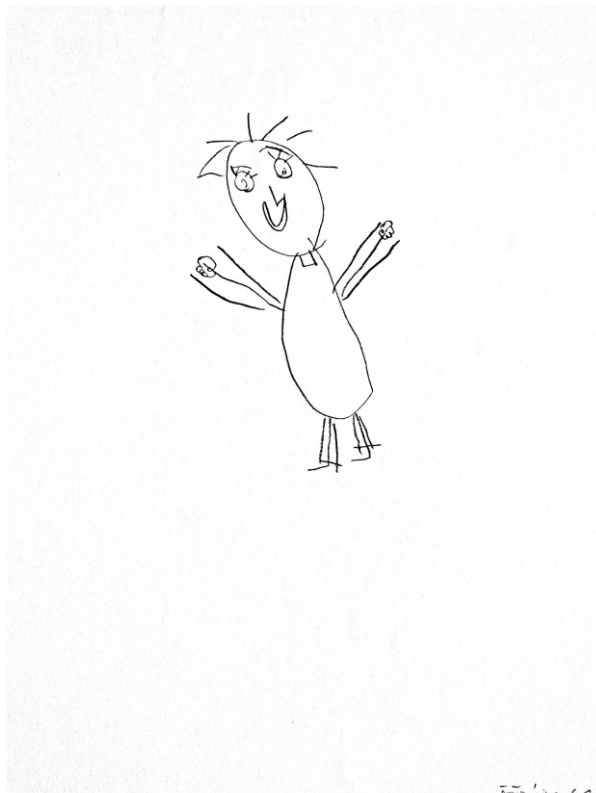
JŮLINKA 5,2

Příloha č. 38: Dětská kresba č. 26, Jůlinka (5,2)

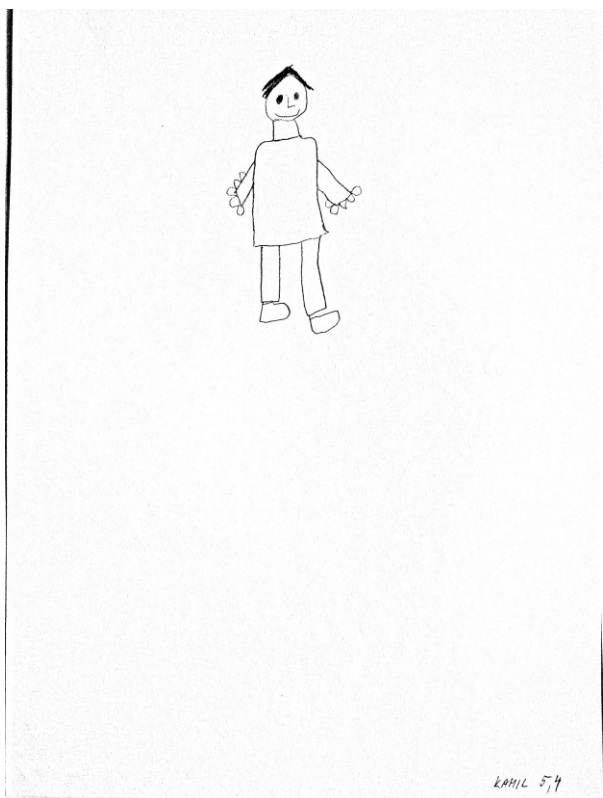
MIŠA 6,7

Příloha č. 39: Dětská kresba č. 27, Miša (6,7)

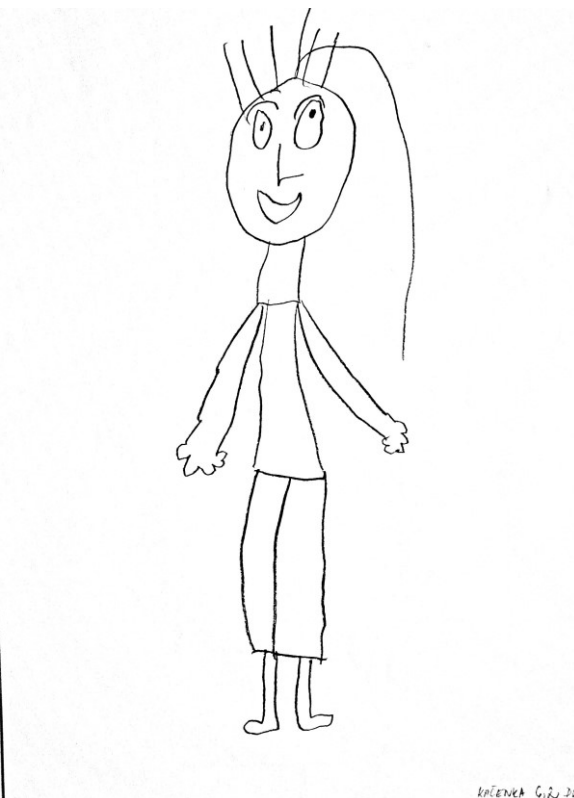
JŮLČANKA 6,8

Příloha č. 40: Dětská kresba č. 28, Jůlinka (5,2)

KAMIL 5,4

Příloha č. 41: Dětská kresba č. 29, Kamil (5,4)

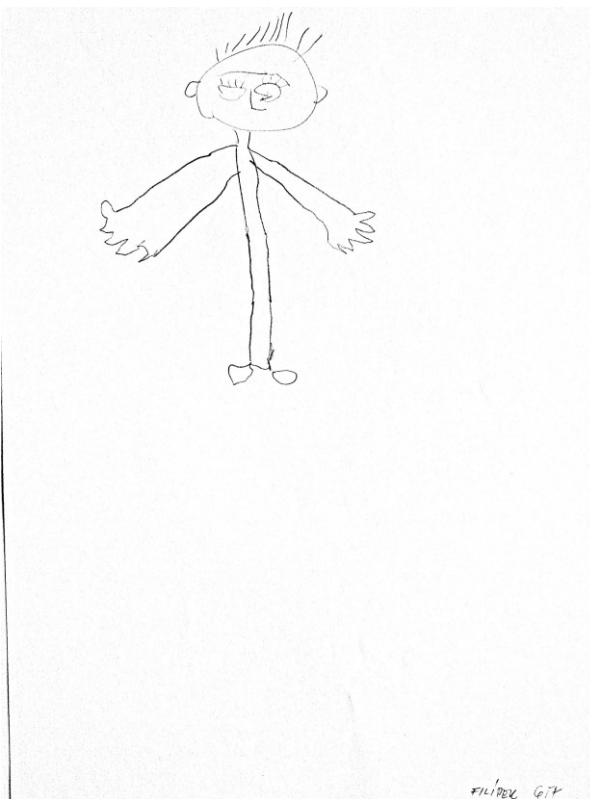
KATEŘKA 6,2 20

Příloha č. 42: Dětská kresba č. 30, Kačka (6,2)

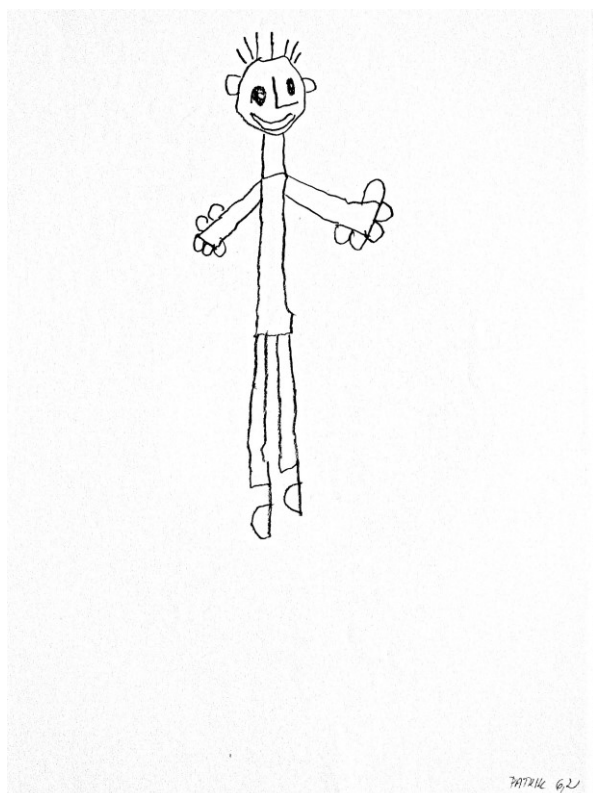
KAJÍK 6,2 20

Příloha č. 43: Dětská kresba č. 31, Kájík (6,2)

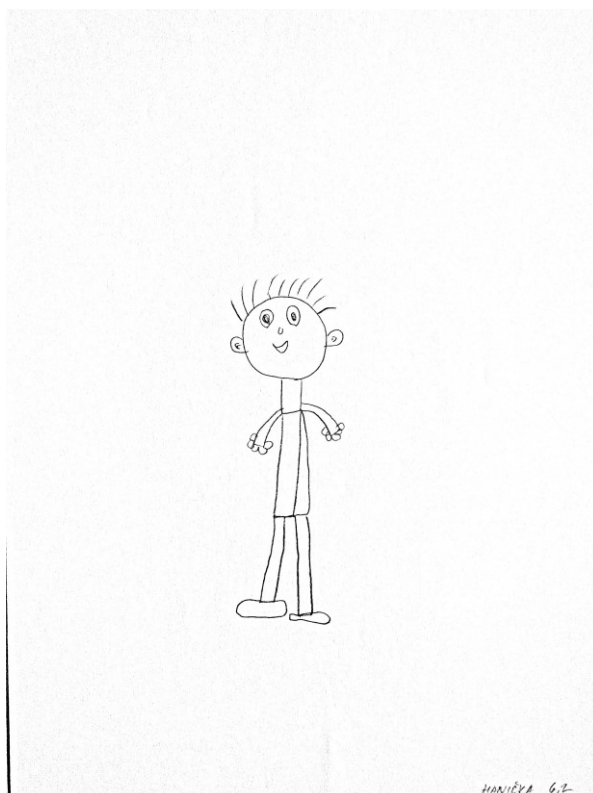

FILÍP 6,7

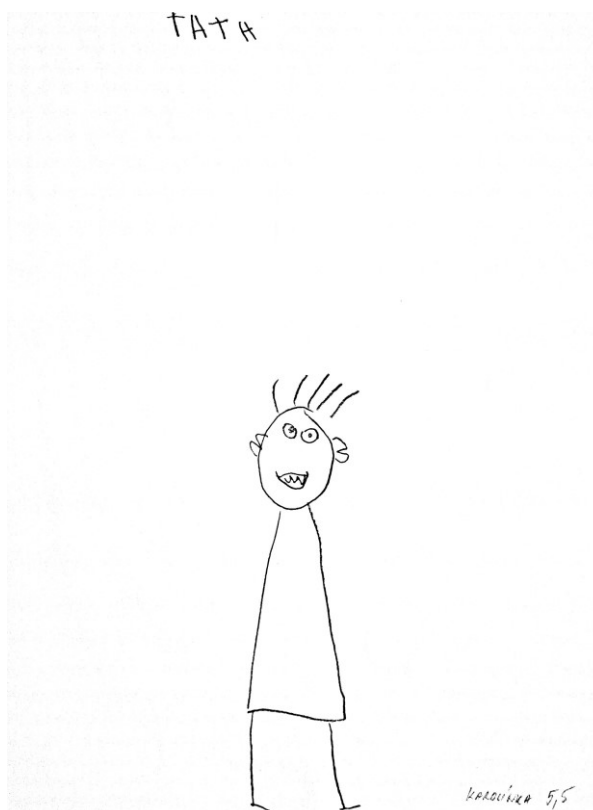
Příloha č. 44: Dětská kresba č. 32, Filip (6,7)

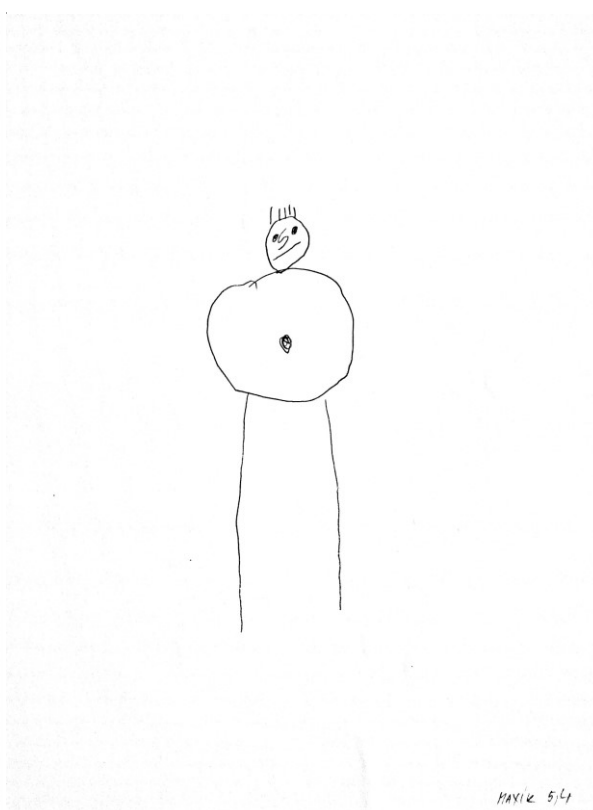
Příloha č. 45: Dětská kresba č. 33, Patrik (6,2)

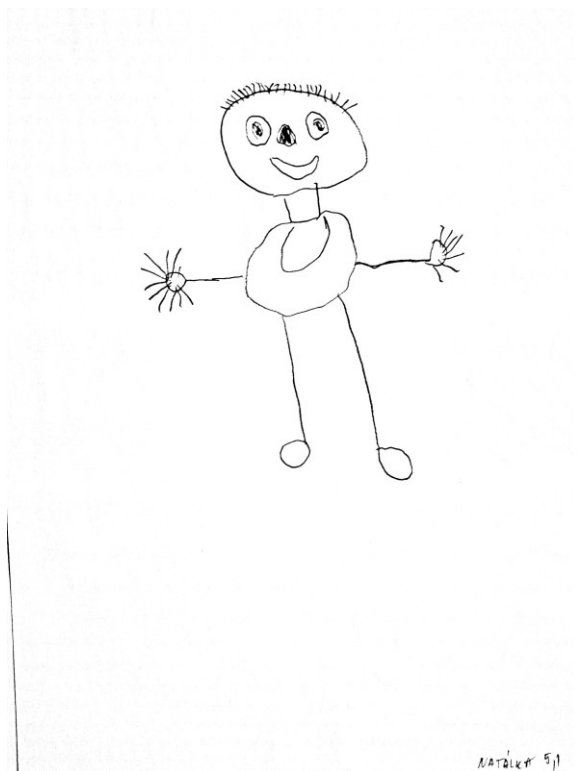
Příloha č. 46: Dětská kresba č. 34, Hanka (6,2)

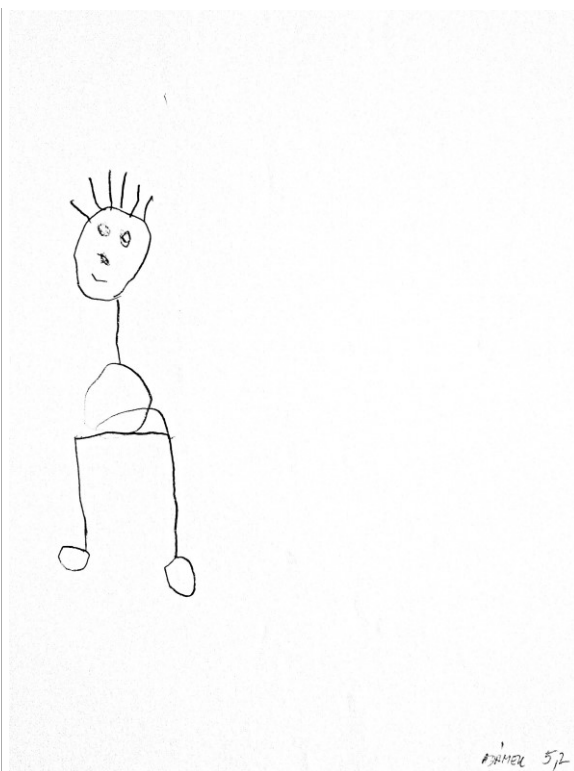
Příloha č. 47: Dětská kresba č. 35, Karolína (5,5)

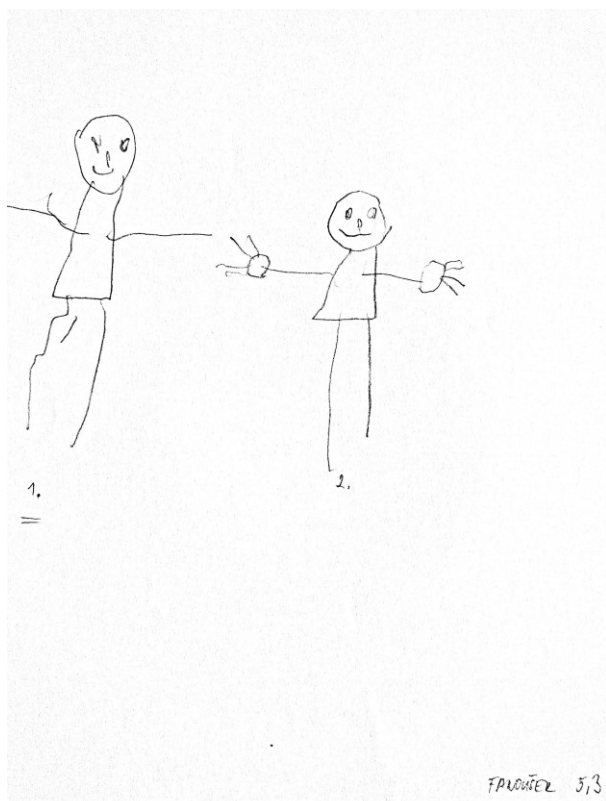
Příloha č. 48: Dětská kresba č. 36, Max (5,4)

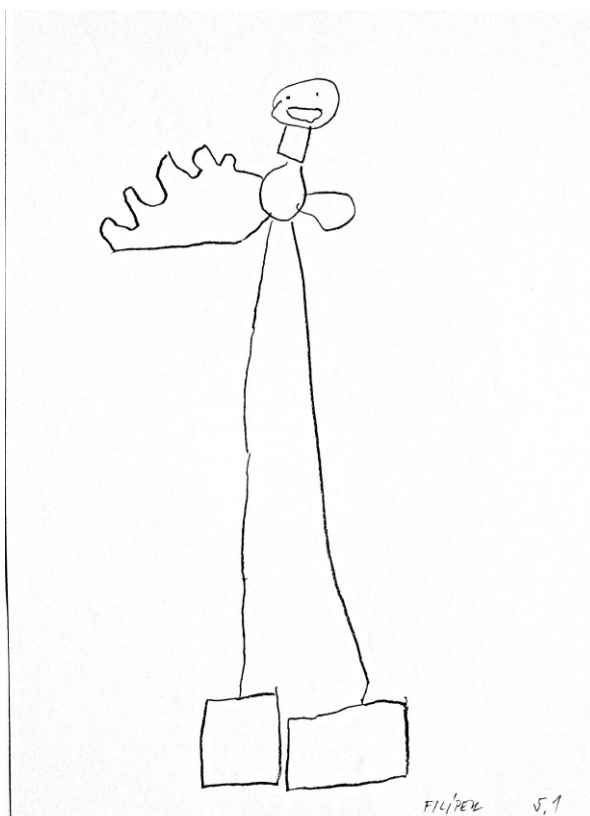
Příloha č. 49: Dětská kresba č. 37, Natálka (5,1)

Příloha č. 50: Dětská kresba č. 38, Adam (5,2)

Příloha č. 51: Dětská kresba č. 39, Fanda (5,3)

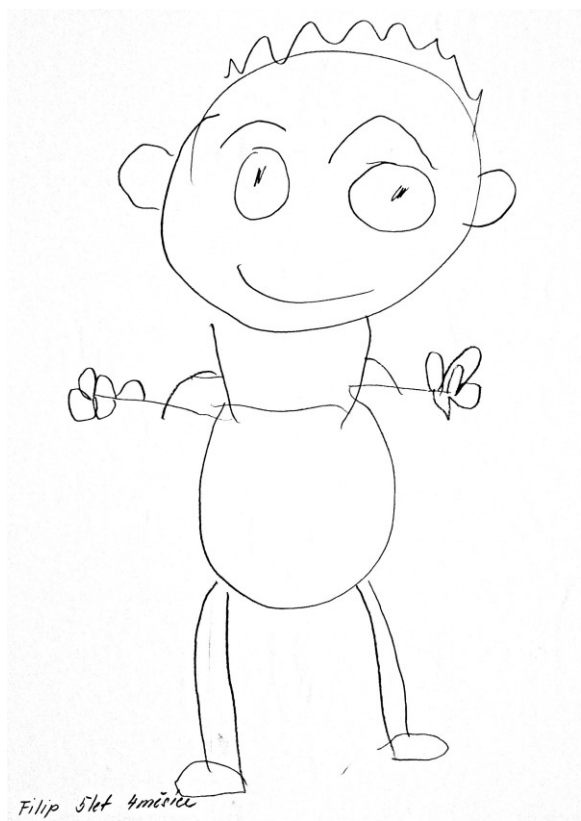
Příloha č. 52: Dětská kresba č. 40, Filip (5,1)

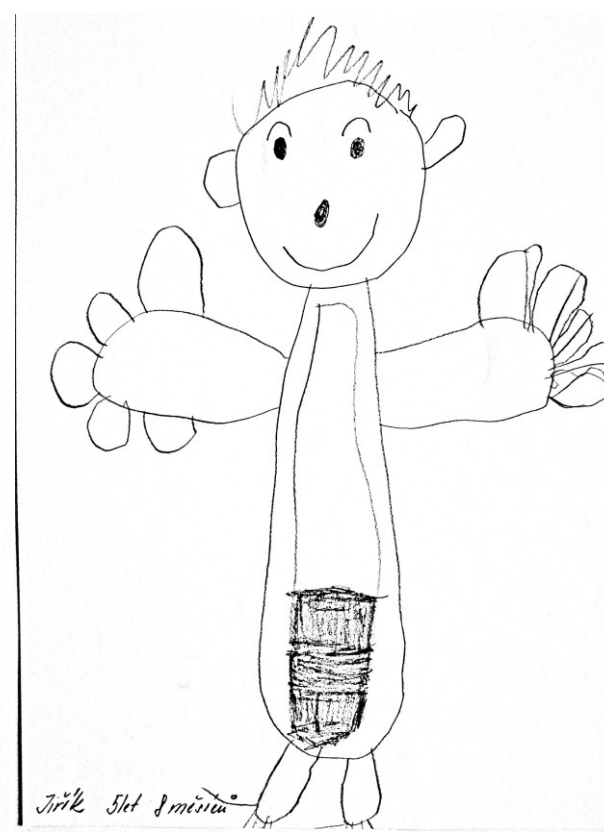
Příloha č. 53: Dětská kresba č. 41, Martin (6,1)

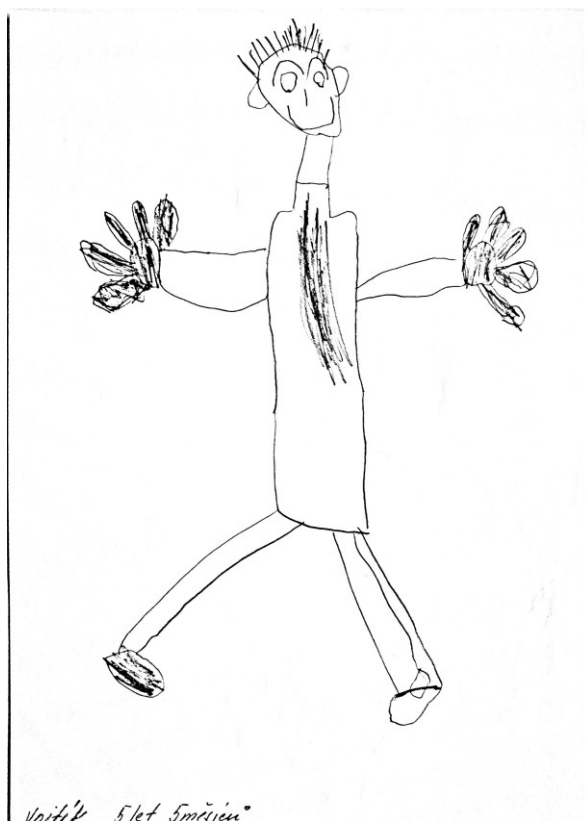
Příloha č. 54: Dětská kresba č. 42, Eliška (5,9)

Příloha č. 55: Dětská kresba č. 43, Filip (5,4)

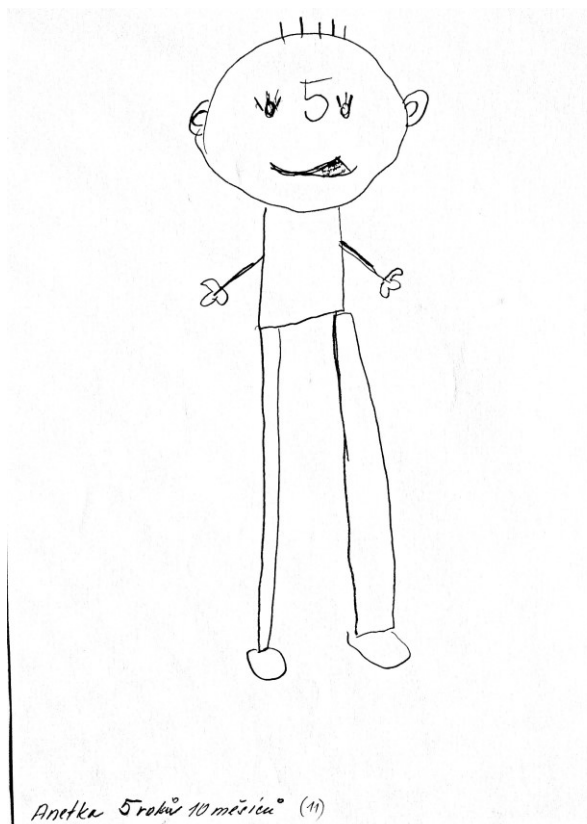
Příloha č. 56: Dětská kresba č. 44, Jiřík (5,8)

Vojta 5 let 5měsíců
Příloha č. 57: Dětská kresba č. 45, Vojta (5,5)

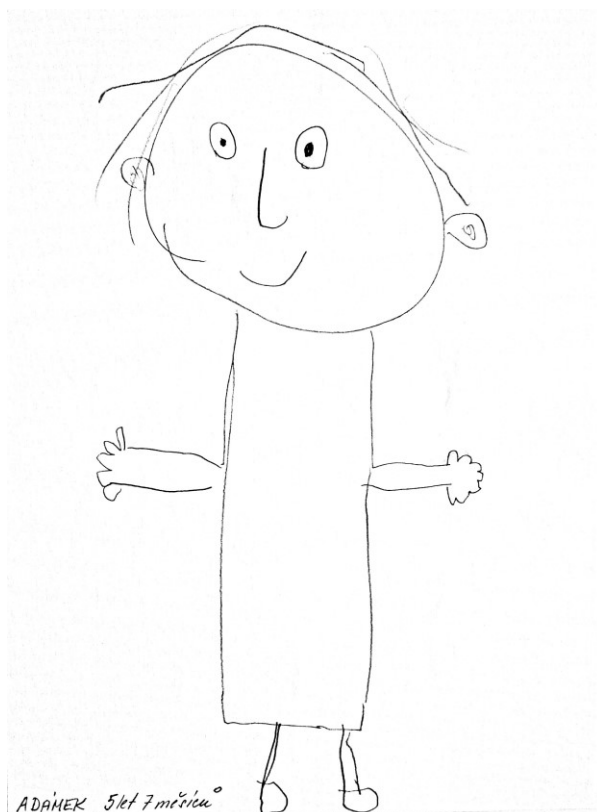
Nikolka 6 let 3měsíce
Příloha č. 58: Dětská kresba č. 46, Nikolka (6,3)

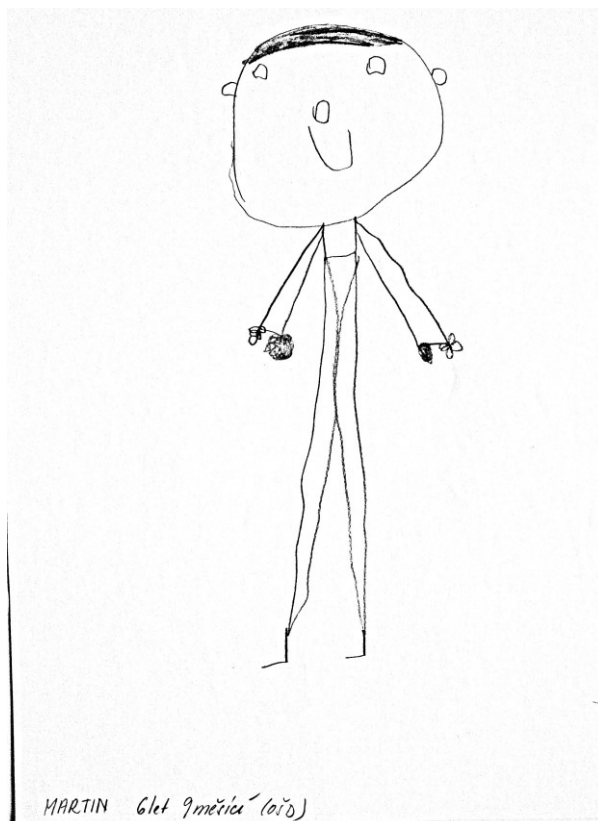
Aneta 5 roků 10 měsíců (11)
Příloha č. 59: Dětská kresba č. 47, Aneta (5,5)

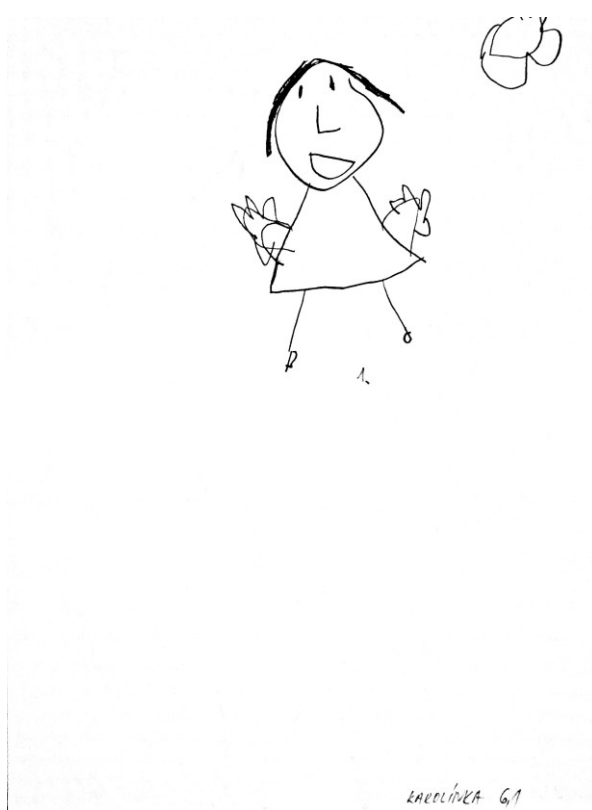
NIKOLKA 6 let
Příloha č. 60: Dětská kresba č. 48, Nikola (6,3)

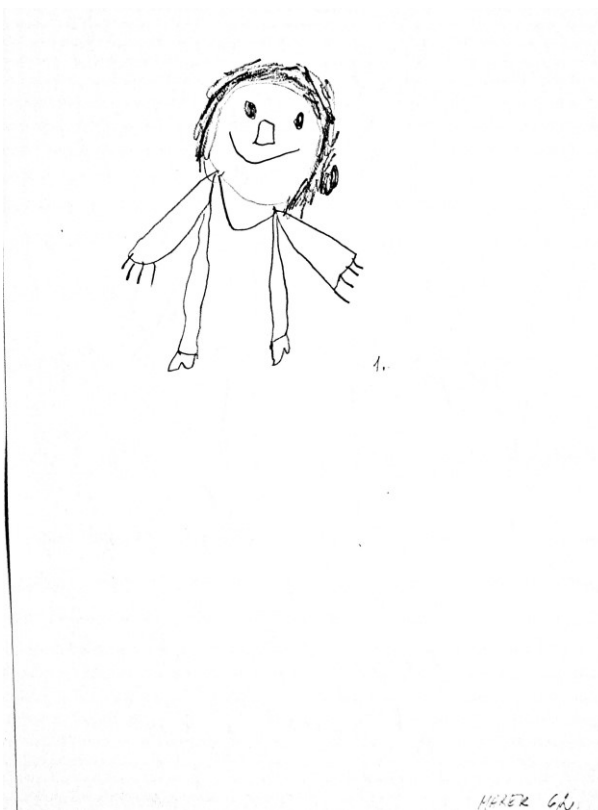
ADÁMEK 5 let 7 měsíců
Příloha č. 61: Dětská kresba č. 49, Adam (5,7)

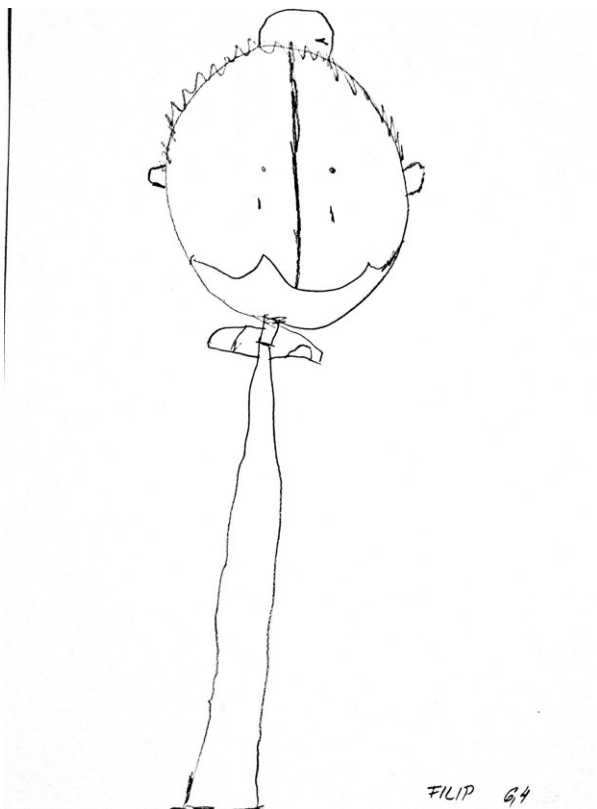
MARTIN 6 let 9 měsíců (ořd)
Příloha č. 62: Dětská kresba č. 50, Martin (6,9)

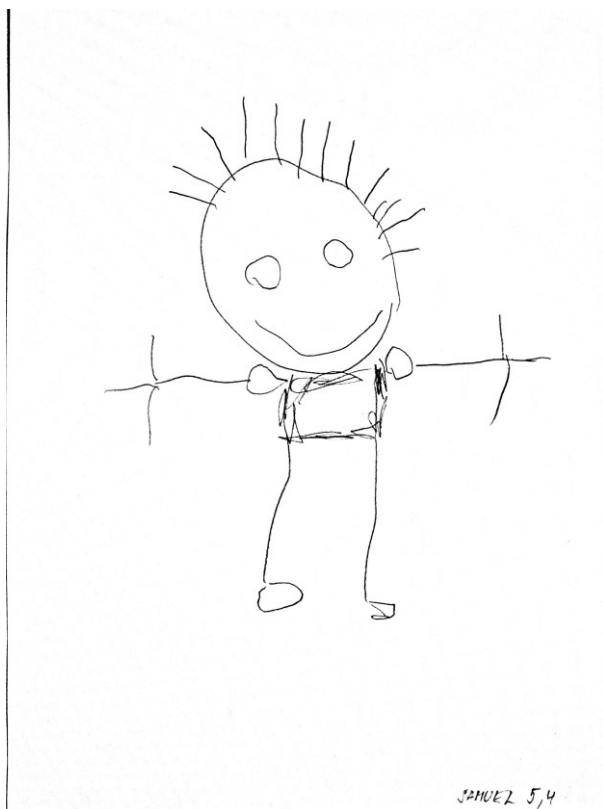
KAROLÁK 6,1
Příloha č. 63: Dětská kresba č. 51, Karol (6,1)

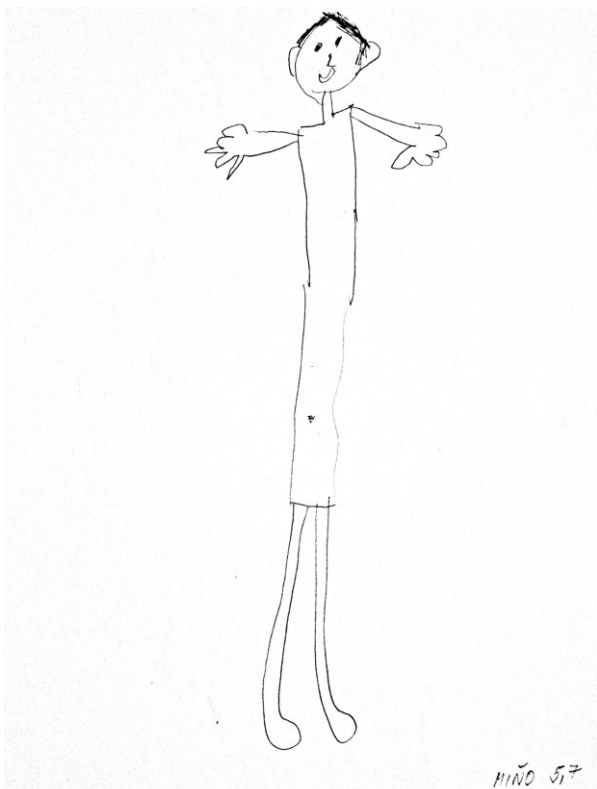
MARK 6,2
Příloha č. 64: Dětská kresba č. 52, Marek (6,2)

Příloha č. 65: Dětská kresba č. 53, Filip (6,4)

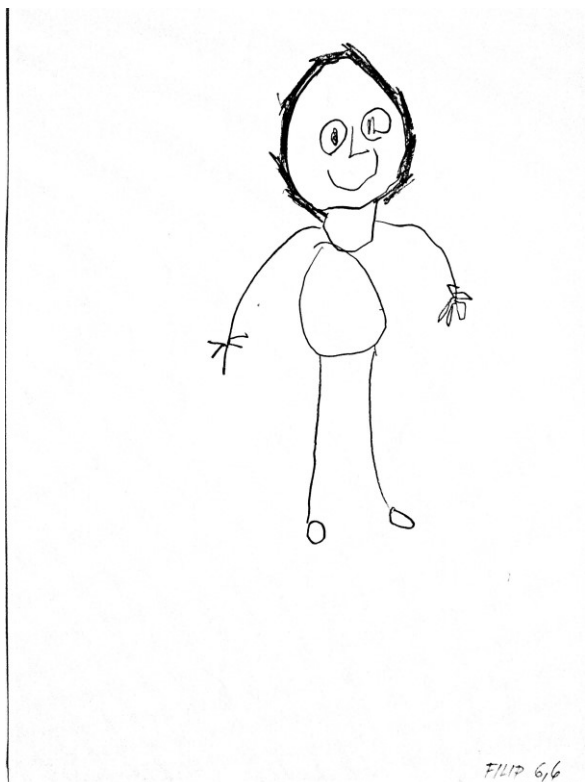
Příloha č. 66: Dětská kresba č. 54, Samuel (5,4)

Příloha č. 67: Dětská kresba č. 55, Miňo (5,7)

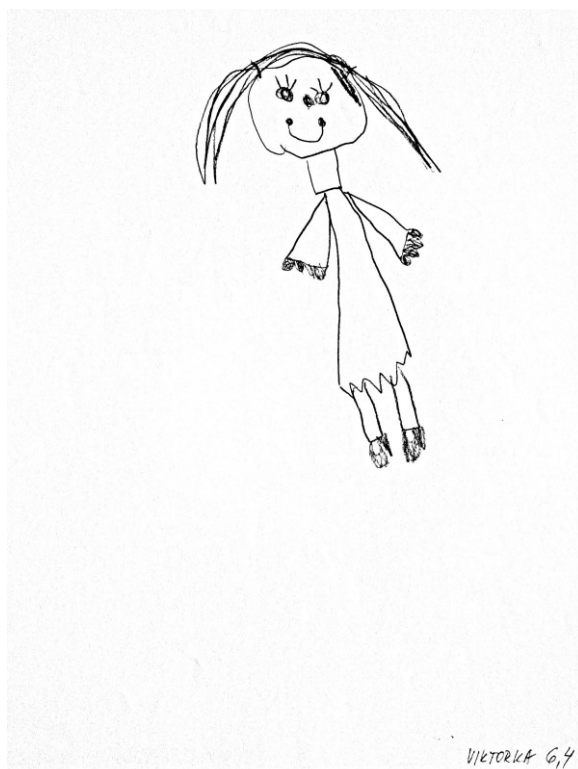

Příloha č. 68: Dětská kresba č. 56, Nikolka (6,7)

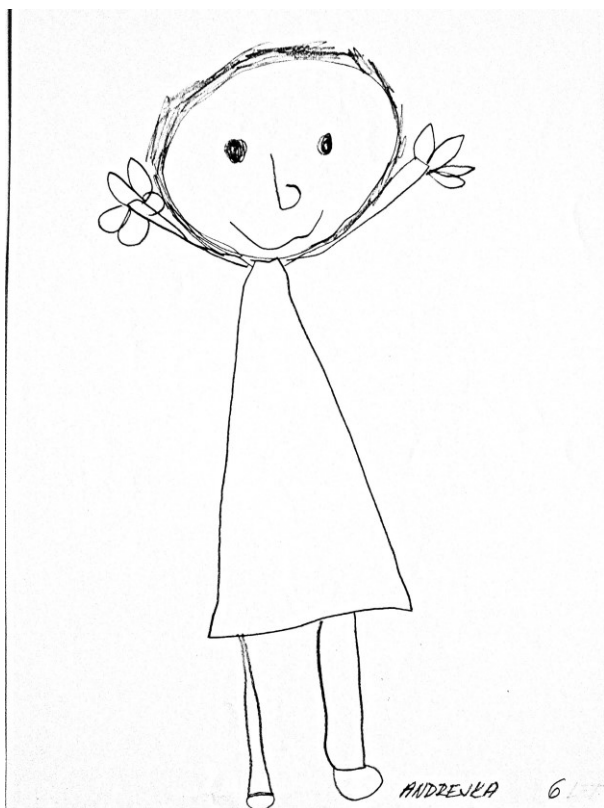
FILIP 6,6

Příloha č. 69: Dětská kresba č. 57, Filip (6,6)

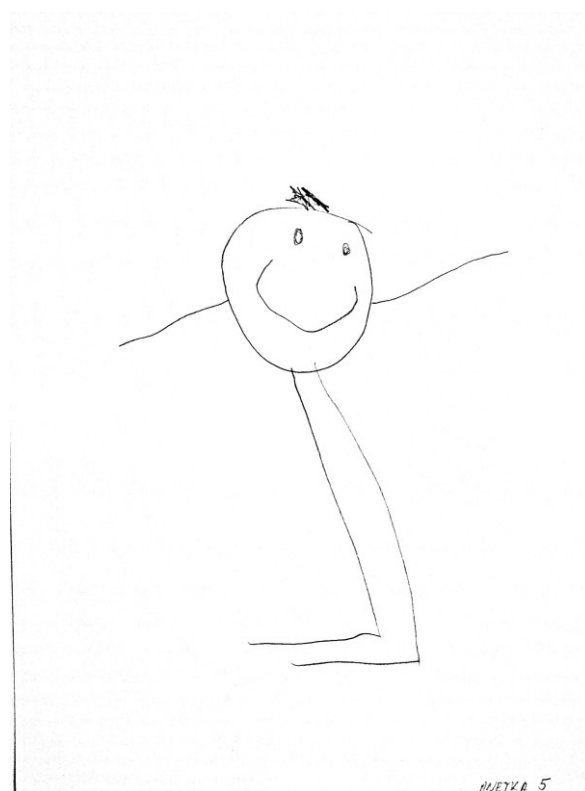
VIKTORKA 6,4

Příloha č. 70: Dětská kresba č. 58, Viktorie (6,4)

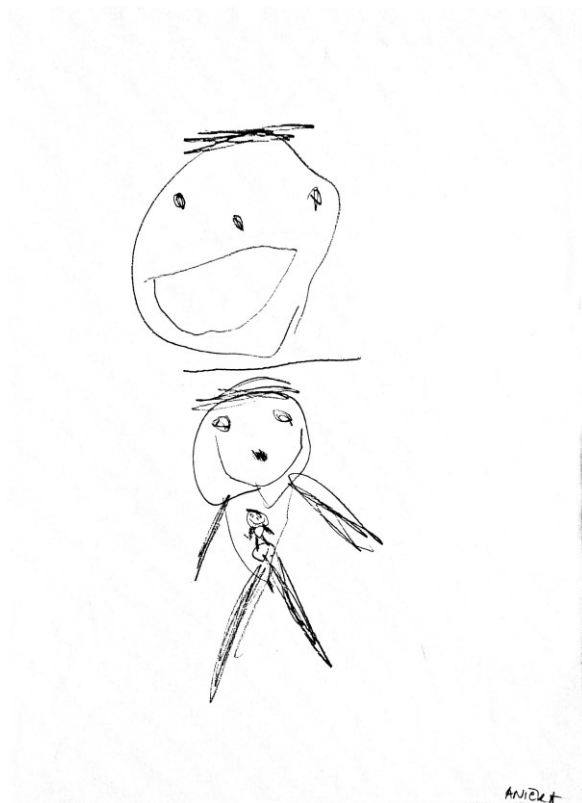
ANDREJKA 6

Příloha č. 71: Dětská kresba č. 59, Andrea (6)

ANETKA 5

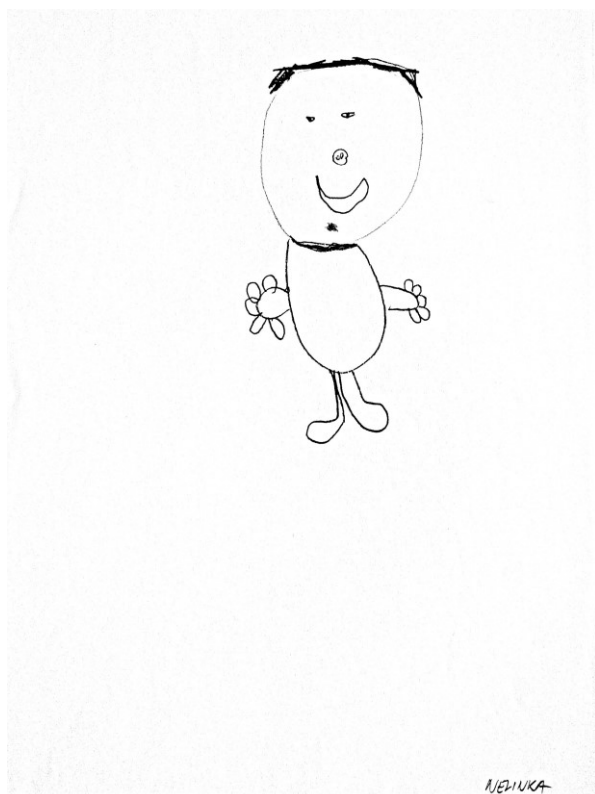
Příloha č. 72: Dětská kresba č. 60, Anetka (5)

Příloha č. 73: Dětská kresba č.1A, Anička (5,7)

Příloha č. 74: Dětská kresba č.2A, Nela (5,9)

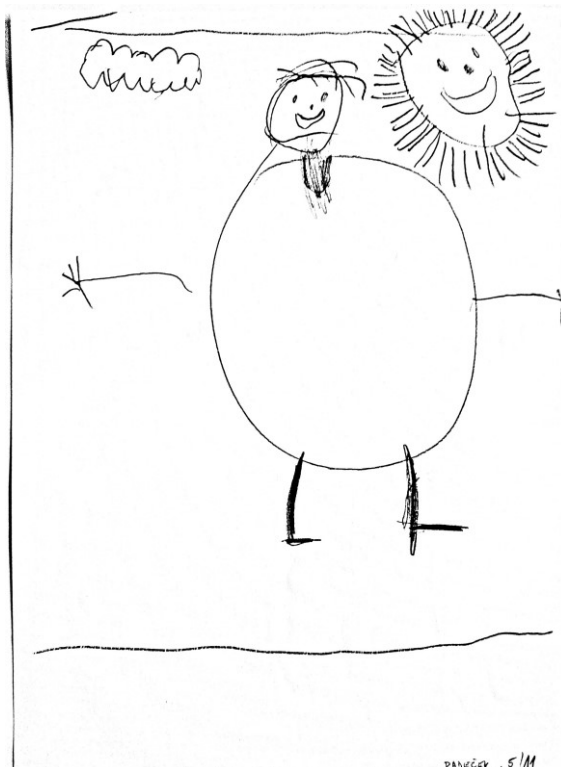
Příloha č. 75: Dětská kresba č.2B, Nela (5,9)

Příloha č. 76 : Dětská kresba č.3A, Štěpán (5,11)

Příloha č. 77: Dětská kresba č.4A, Tobík (5,2)

Příloha č. 78: Dětská kresba č.6A, Radek (5,11)